

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**A. S. PUŞKİN'İN "YEVGENİ ONEGİN" ADLI
ŞİİR-ROMANINDA BİREY VE TOPLUM**

DUYGU İKİSİVRİ

2501130912

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. TÜRKAN OLCAY

İSTANBUL 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Duygu İKİSİVRİ Numarası : 2501130912
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Slav Dilleri ve Edebiyatları
Anabilim Dalı Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Danışmanı : Prof. Dr. Türkan OLCAY
Tez Savunma Tarihi : 26.07.2016 Saati : 11.30
Tez Başlığı : A. S. Puşkin'in "Yevgeni Onegin" Adlı Şiir-Romanında Birey ve Toplum

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. Türkan OLCAY		kabul
2-Prof. Dr. Emine İNANIR	Raporun (26.07-07.08.2016)	
3- Doç. Dr. Özlem Deniz YILMAZ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Gönül UZELLİ		kabul
2- Prof. Dr. Znaida SABİTOVA		

ÖZ

A. S. PUŞKİN'İN "YEVGENİ ONEGİN" ADLI ŞİİR- ROMANINDA BİREY VE TOPLUM

DUYGU İKİSİVRİ

Bu çalışmada Rus ve dünya edebiyatında önemli bir yere sahip olan Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in (1799-1837) **Yevgeni Onegin** adlı şiir-romanı birey ve toplum kavramları bağlamında incelenmiştir. Rusya'da XVIII. yüzyılda başlayan Batılılaşma sürecinin yarattığı koşullarda şekillenen bireylerin ve onların yetiştikleri toplumun kaleme alındığı **Yevgeni Onegin** şiir-romanıyla Puşkin, XIX. yüzyılın başlangıcında konuya ilişkin yansımaları ayrıntılı ve nesnel bir bakış açısıyla ortaya koymuştur.

Amacımız, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in **Yevgeni Onegin** şiir-romanında betimlediği XIX. yüzyıl başlangıcındaki Rusya panoramasını gözler önüne sermek, bu sayede panoramada bulunan tarihsel koşulların yarattığı bireyleri incelemek ve şairin çevrilmesi zor olduğu gerekçesiyle ülkemizde az anlaşılan özgün eserini tanıtmaktır. Bununla birlikte eserde birey ve toplum kavramlarının incelenmesi bakımından kavramlar üzerinde durularak düşünce tarihindeki oluşumu, genel özellikleri, tarihsel süreçte ne anlama geldiklerini ifade eden yaklaşımların değişim serüveni verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: birey, batılılaşma, Puşkin, Yevgeni Onegin

ABSTRACT

INDIVIDUAL AND SOCIETY IN A. S. PUSHKIN'S POETIC NOVEL "EUGENE ONEGIN"

DUYGU IKISIVRI

In this study, Alexander Sergeevich Pushkin's (1799-1837) poetic novel **Eugene Onegin**, which has an important place in the world and Russian literature, is examined in the context of individual and society concepts. The poetic novel Eugene Onegin, in which Pushkin wrote about the individuals and the society under the impact of the westernization process in 18th century's Russia, puts forward the reflections in the XIXth century in details and in an objective way as well.

Our aim is to reveal the panorama of XIXth century Russia, which Alexander Sergeevich Pushkin depicted in his poetic novel **Eugene Onegin**, thus to examine the individuals, created by the historical conditions and to introduce this less known distinctive work in our country, about which it's said that the work is difficult to translate. Moreover, we tried to emphasize on concepts in terms of analyzing individual and society notions, its evolution in intellectual history, general features, and what they mean in the historical process.

Keywords: individual, westernization, Pushkin, "Eugene Onegin"

ÖN SÖZ

Birey ve toplum kavramları, Rönesans Döneminde bağımsız anlayışlar olarak hümanizm aracılığıyla birlikte düşünce tarihinde yerleşiklik kazanır. Rusya'da ise XVIII. yüzyılda I. Petro Döneminde yaşanan Batılılaşmayla birlikte birey kavramı çözümlenmeye başlar.

Rus edebiyatının kurucusu olarak kabul edilen Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in (1799-1837) yaratıcılığı, ülkesinin tarihsel dönemleriyle etkileşimli olarak değişimler geçirir ve ülke halkının betimlendiği özgün eserler ortaya çıkarır.

Çalışmamızda, bir kavram olarak birey ve toplumun ortaya çıktığı dönemlerden itibaren şekillenmeye başlayan ve değişim geçiren anlayışın düşünce tarihindeki gelişimi ve kavramların Rusya'daki oluşumu üzerinde durularak, Puşkin'in "en iyi eserim" diye nitelediği özgün eseri **Yevgeni Onegin** şiir-romanının çözümlemesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda söz konusu şiir-roman incelenirken asıl kaynaktan (Rusça) ve Türkçe çevirilerinden yararlanılmıştır. Araştırmayı destekleyecek kaynaklar olarak Puşkinistlerin (Puşkin Araştırmacısı) çalışmaları ve Yevgeni Onegin üzerine uzun soluklu çalışmalar seçilmiştir.

A. S. Puşkin'in **Yevgeni Onegin** Adlı Şiir-Romanında Birey ve Toplum konulu tez çalışmamızın birinci ana bölümünde kavram olarak birey ve toplum ile söz konusu kavramlara yönelik değişen anlayışın üzerinde durulacak; Rusya'da kavramların çözümlenme süreci incelenecektir. Söz konusu bilgiler aracılığıyla birey ve toplum kavramlarına ait Rusya'da şekillenen anlayışın yansımaları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmasının ikinci ana bölümünde Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in 1799-1837 yılları arasında geçen yaşamı ve sanatı ele alınacaktır. Eserin yazıldığı dönemde Rus çevresiyle yazarın etkileşimi, yaratıcılığının değişim süreci, toplumu anlatma ihtiyacının eserlerine yansımaları irdelenecektir.

Tezin son ana bölümünün başlangıcında, Rus yaşamını anlatan bir ansiklopedi olarak görülen eserin oluşum süreci, biçimsel ve sanatsal özellikleri, Rus edebiyatına kattığı yenilikler ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Sonrasında kahramanlar

aracılığıyla birey ve toplum kavramlarının Rusya'daki oluşumu ve Rusya'da yaşanan Batılılaşma döneminin sorununu yansıtan başta Onegin olmak üzere bireylere ve onları çevreleyen topluma yönelik anlayış ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmada ortaya koyacağımız bulguların birey ve toplum kavramlarını temel alarak Yevgeni Onegin şiir-romanını incelemek isteyenlere kılavuzluk edeceği kanısındayız. Ülkemizde bu eser üzerine yapılacak olan çalışmalara bir basamak olacağını ümit ediyoruz.

Çalışmanın gerçekleşmesinde pek çok kişinin emeği geçmiştir. Başta eğitimim boyunca tüm dikkatiyle bana yardımcı olan ve değerli fikirleriyle destekleyen danışmanım Prof. Dr. Türkan Olca'y'a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yüksek lisans eğitimimde yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Emine İnanır'a, Prof. Dr. Gönül Üzelli'ye ve Yrd. Doç. Dr. Korhan Korbek'e çok teşekkür ederim. Tez yazma sürecindeki desteklerinden dolayı başta Araş. Gör. Havva Hilal Çelikateş olmak üzere bölümün tüm araştırma görevlilerine teşekkür ediyorum.

Tez çalışmasının başlangıç dönemindeki katkılarından dolayı Karadeniz Teknik Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümünün öğretim üyelerine ve Sosyoloji bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Bayram Sevinç'e teşekkür ediyorum. Çalışmalarım sırasında 2210-A Genel Yurt İçi Yüksek Lisans Burs Programı ile beni maddi açıdan destekleyen TÜBİTAK birimi Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı'na (BİDEB) teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimimde ders ve tez aşamasında her zaman yanımda olan aileme de içten teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Duygu İkisivri

İstanbul 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ.....	V
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAM OLARAK BİREY VE TOPLUMUN DÜŞÜNCE TARİHİNDE GELİŞİMİ

1.1. birey ve Toplum Kavramlarına Genel Bir Bakış.....	2
1.2. Başlangıçtan 1820'li Yıllara Kadar birey ve Toplum Kavramlarına Dair Anlayışın Değişim Serüveni	9
1.3. Rusya'da birey Kavramının Oluşumu.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

A. S. PUŞKİN'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.1. Çocukluk Dönemi (1799-1811)	23
2.2. Lise Yılları (1811-1817): Öğrencilik Dönemi	26
2.3. Peterburg Dönemi (1817-1820): "Yurttaşlık" Romantizmi	29
2.4. Güney Sürgünü (1820-1824): "Byron" Romantizmi	32
2.5. Mihaylovskoye Sürgünü (1824-1826): Gerçekçiliğe Yönelim.....	35
2.6. 1820'li Yılların Sonu: Yeniden Başkentte.....	39
2.7. Boldino Güzleri (1830-1833).....	41
2.7.1. İlk Boldino Güzü (1830): Yaratıcılığın Doruğu.....	41
2.7.2. İkinci Boldino Güzü (1831-1833): Gerçekçilikte Tarihsellik ve Halkçılık	43
2.8. Son Yıllar (1834-1837): Gerçekçilik Yolunda Devam	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

"RUS YAŞAMININ ANSİKLOPEDİSİ" OLARAK YEVGENİ ONEGİN

3.1. Oluşum Süreci.....	49
-------------------------	----

3.2. Süje ve Kompozisyon	55
3.3. Biçimsel ve Sanatsal Özellikler	66
3.3.1. Onegin Kıtası.....	76
3.4. Kahramanlar	85
3.4.1. Yazar İmgesi	86
3.4.2. Çevresi Tarafından Yetiştirilen Birey: Onegin	87
3.4.3. "Rus Ruhü" Tatyana	98
3.4.4. "Yarı-Rus" Birey: Lenski	101
3.4.5. Olga ve Diğer Kahramanlar	104
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA	112

GİRİŞ

Birey ve toplum, insan hayatı için oldukça önemli iki kavram olarak düşünce tarihine yerleşmiştir. Tarihte dönüm noktaları olarak tanımlanan dönemlerde, söz konusu kavramlara yönelik anlayış zamanla değişikliğe uğramıştır. Batı'da özellikle Rönesans Dönemi, Rus toplumunda ise I. Petro Dönemi ile başlayan süreç, kavramlara bakış üzerindeki değişiklikte önemli bir rol oynamıştır.

XVIII. yüzyılda, I. Petro eğitim, sanat, mimari başta olmak üzere birçok alanda reform gerçekleştirmiştir. I. Petro'nun reformları, soylular üzerinde etkisini göstererek onların yaşam koşullarının değişmesine yol açmıştır. Aynı zamanda Rus toplumu söz konusu dönemde toprak köleliği sistemi ile birlikte yaşamını sürdürmüştür. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise aynı düzen ve soylu yaşam biçimi farklı boyutlar kazanarak devam etmiştir.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (1799-1837), Rus edebiyatının Altın Çağı olarak nitelendirilen XIX. yüzyılda, yaratıcılığıyla edebiyatın gelişim sürecine önemli katkılarda bulunmuştur. I. Aleksandr'ın (1801-1825) ve I. Nikolay'ın (1825-1855) yönetim dönemlerinde yaşayan, 1812 Anavatan Savaşı'na ve Dekabrist Ayaklanmasına (Aralık 1825) tanıklık eden Puşkin, toplumuna duyarlı ve dikkatli bir yazar olmuştur. Rus diline, kültürüne ve yaşadığı dönemin toplumsal yaşamına yoğun bir ilgi duymuştur. Bu nedenle söz konusu dönemin Rus gençlerinin yaşamını yansıtan bir eser yazmayı tasarlamıştır. Birkaç denemeden sonra yaratıcılığına yenilikler katarak **Yevgeni Onegin** adlı şiir biçiminde romanını yazmıştır. Uzun süre üzerinde çalıştığı eseri **Yevgeni Onegin**'de, yaşadığı toplum tarafından yetiştirilen bireyi, kahramanları aracılığıyla betimlemiştir. Söz konusu kahramanların eğitim ve günlük yaşam biçimini önceki yüzyılda getirilen yenilikler çerçevesinde şekillendirmiştir. Puşkin, aynı zamanda eserinde gerek taşra gerekse başkent Peterburg yaşamını vererek dönemin Rusya'sının geniş bir panoramasını çizmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAM OLARAK BİREY VE TOPLUMUN DÜŞÜNCE TARİHİNDE GELİŞİMİ

1.1. Birey ve Toplum Kavramlarına Genel Bir Bakış

Birey, kelime kökeni olarak Batı dillerine Latince'deki "individu" sözcüğünden gelir. Fransız sözlük bilimci M. Alfred de Wailly, bireyin Latince'sini "bölünemez" anlamına gelen "individuum" olarak açıklar. **İndividuum** sözcüğü yine "bölünemez birlik" anlamına gelen Eski Yunan dilindeki "atomon"dan Latinceye çevrilmiş bir sözcüktür. **Fransız Akademisi Sözlüğü**'nde (Dictionnaire de l' Académie française) ise birey "organize birlik" şeklinde açıklanır. Yani birey, anlamsal olarak bir birleşimin ögesi olarak algılanmaktadır.¹

İnceleyeceğimiz birey kavramının Rusçada karşılığı "ličnost" (личность) sözcüğüdür. Bu sözcüğün kapsadığı iki anlamı Svetlana Sergeyevna Novikova, **Sotsiologiya liçnosti** adlı çalışmasında Rus sosyolog İgor Semyonoviç Kon'dan şu şekilde aktarır:

"Bir yandan bireysel özelliklerinin (ayrı halde) ve sosyal rollerinin (ortak halde) bütünlüğünde faaliyetin öznesi olan somut bireyi ifade eder; diğer yandan ise bireyin diğer insanlarla doğrudan ya da dolaylı etkileşimi sürecinde edindiği ve çalışmanın, bilginin, iletişimin öznesi konumundayken gerçekleştirdiği eylemlerin toplumsal açıdan bağlayıcı değer taşıyan niteliklerinin bütünü olarak kişilik anlamını taşır."²

Böylelikle söz konusu sözcüğün Rusçasının birey ve kişilik anlamlarına geldiği görülmektedir.

---

¹Zeki Özcan, **İnsan ve Toplum Bilimleri II (Epistemolojik ve Kavramsal Sınırlar)**, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2012, s. 190.

²Svetlana Sergeyevna Novikova, **Sotsiologiya: istoriya, osnovi, institutsionalizatsiya v Rossii**, Moskva-Voronej, NPO Modek, 2000, s. 210, (Çevrimiçi) http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Novik/13.php, 6 Kasım 2015.

Birey, çok yönlülüğe sahip bir kavram olarak etik, felsefe, psikoloji, sosyoloji, pedagoji, estetik gibi birçok bilim dalının inceleme alanına girmektedir. Ancak bu bilim dallarının her biri bireyi kendilerine ait bakış açısı ve yöntemle incelemektedir. Lyudmila Stolyarenko ve Sergey Samıgin'in belirttiği üzere bireyin aynı özelliklerine farklı yönlerden yaklaşımın ortaya çıktığı görülmektedir.³

İnsan ve toplum bilimlerinde birey-toplum kavramlarının ilişkisine dair çalışmalarıyla tanınan Zeki Özcan, bir bireyin sahip olduğu mutlak özellikleri "tekil bir özne olması; üretici bir etkinlikte bulunması; bağımsızlığının sınırlarını korumak için sürekli çaba harcaması"⁴ olarak açıklar.

Birey, bölünemez bir varlıktır. Şöyle ki, onun var olma şeklini ve bir türe ait olmasını sağlayan nitelikleri ya da "organları"⁵ vardır. Eğer birey bölünürse bunların hepsi dağılır ve birey oluşumunun özü değişip kaybolmayla karşı karşıya kalır.

Birey, herhangi bir ana kitleye dahil olan kişiler arasında yaşanan iki veya daha çok taraflı etkileşimin nedenidir. Bireyler, bir toplulukta yer alan şahıslar, tiyatro oyununda aktörler, koroda sanatçılar ve benzerleridirler. Onlar, "karşılıklı etkileşim"⁶ meydana geldiği bir ortamda etkindirler ve söz konusu ortamda tutumlarıyla ya da sahip oldukları tipik değişkenleriyle kendilerini ortaya koyabilirler.

Birey, "bir süjeden ve bir kişiden oluşan bir bütündür".⁷ Kendisi bir durum değildir; ancak içinde yer aldığı toplumdaki ilişkileri üzerinden tayin edilen bir yere ya da duruma sahiptir.

Zeki Özcan'a göre bireyi açıklamak için birçok yaklaşım ya da kategori işlevsel olabilir. Ancak hiçbir yaklaşım ya da kategori tek başına, bir bütün olarak bireyi çözümleyemez. Yalnızca bireyi kendi yöntemine göre anlatır; onu bütün yapan eklemleri olarak görülebilecek farklı birleşimlerine dikkat çeker.⁸

---

³Lyudmila Dmitriyevna Stolyarenko, Sergey İvanoviç Samıgin, **Psihologiya liçnosti**, 3. bsk., Rostov na Donu, Feniks, 2014, s. 6.

⁴Zeki Özcan, "Ortaçağ'da Birey ve Bireyleşme", **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, 3. bsk., No:33, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2014, s. 13.

⁵A.e., s. 17.

⁶A.y.

⁷A.e., s. 19.

⁸A.y.

Fransız filozof ve sosyolog Edgar Morin'in bireye dair çalışmaları üzerinden bireyin "özü gereği biyo-psiko-sosyal bir varlık"⁹ olduğu değerlendirilir. Söz konusu üç özellik bireyin kendinde "karmaşık bir yapı" barındırdığının göstergesidir. Bunların her biri bireyin içinde bulunduğu toplumda yer kazanmasına; yaşamının öznesi ve katkı sunanı olarak konumlanmasına; bireysel alanının sınırlarının çizilmesine yardımcı olur.¹⁰

Felsefeci Robert Legros **Modern Bireyin Doğuşu** adlı çalışmasında bireyin doğumu öncesi yaşayacağı çevrede bulunan "aidiyetler"le kuşatılmış bir şekilde doğduğu özelliğini vermiştir.¹¹ Bu aidiyetler yaşadığı toplumsal tabakada bulunan kişilerin tabiatını ve özünü oluşturmuş kalıplardır. Birey, söz konusu aidiyetlere göre kendini ifade etme eğilimindedir. Bunlar yaşadığı yere (ülke) uyumu sağlayan tutumlar, ulusun kültürel değerleri, sınıfın yaklaşımları, dahil olunan dini inançlar, üye olduğu cinsiyet, katıldığı aile gibi kendisinden önce oluşmuş konum belirleyici hareket şekilleridir. Dolayısıyla sahip olduğu "kuşatılmışlık" bireyin "genelde her şeyden önce özel algılandığını"n göstergesi olmaktadır.¹²

Herhangi bir toplumda yer alan birey, aynı zamanda benzersizleşir. Ancak bireyin bağımsız kişiliğinin gelişmesi sonucu kazandığı bu özellik, sınıf sistemi ilkesi üzerine inşa edilmiş aristokratik toplumlarda genellikle görünmez hale getirilir. Herkes yaşam normları ne ise onlara uyma zorunluluğundadır, aidiyetlerine göre tavır takınmaya yönelmektedir. "Benzersizleşme"¹³ artık bireyin hayatında isteğe bağlı olanın ortaya çıkışı, doğru bilinen yoldan ayrılışın göstergesi, bir yitişin sonucu anlamlarına getirilecektir. Normlardan ayrı bir benzersizleşme özünden farklı bir yöne doğru gitme, bir bozulmanın belirtisi olarak verilir; ancak kişinin benzersizleşmesi ise onun benzerlerine oranla daha yüksek bir konumda olduğunun, becerikliliğinin, sıradanlığı kırmış ruhunun, şahsi asaletinin göstergesi olur. Robert Legros, çağdaş

---

⁹Aktaran: Özcan, **İnsan ve Toplum Bilimleri II**, s. 339.

¹⁰A.y.

¹¹Bernard Focroulle, Robert Legros, Tzvetan Todorov, **Sanatta Bireyin Doğuşu**, Çev. Esra Özdoğan, 3. bsk., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014, s. 61.

¹²A.e., s. 62.

¹³A.y.

insanın benzersizleşmenin insana ait bir gösterge olarak algılandığında doğduğunu belirtirken, bu yeni düşünceye yönelenin de "hümanizma" olduğunu ifade eder.¹⁴

Birey, bir benzeri daha bulunmayan, kendine özgü bir varlıktır artık. Rus düşünür Evald Vasilyeviç İlyenkov, dünyada birbirinin aynı iki bireyi bulmanın imkansız olduğunu söyler. Bundan bireyin "tek" olma özelliği anlaşılmaktadır. Bireyleri tek kılan etken ise iki insanda hiçbir surette birbirinin aynı psikolojik özelliklerin bulunmamasıdır.¹⁵

Birey, insanlığın ayrı bir temsilcisi olma özelliğini taşımaktadır. O, kendi başına akıl, irade, istek, gereksinim gibi insanın tüm toplumsal ve psikolojik niteliklerinin somut taşıyıcısıdır.¹⁶

Zeki Özcan, Tzvetan Todorov'un düşüncelerinden yola çıkarak bireyin kendisini sorun haline getirmesinin bireyleşmesini belirleyen niteliği olduğunu söyler. Ona göre bu bağlamda kendisini araştırma konusu yapan tanınmış ilk kişi de Michel de Montaigne'dir. Özcan, ileri sürdüğü bu düşüncesine destek olarak Montaigne'nin **Denemeler**'indeki "Herkes kendi önüne bakar; ben ise içime bakarım; benim alışverişim sadece kendimledir."¹⁷ sözlerini gösterir.

Birey, yaptığı tercihler ve faaliyetleriyle çevresinin bazı bakımdan kurucusu olmuş, bazı bakımdan bozanı olmuştur. Kavramsal olarak yaratılmışsa da varoluşsal olarak diğer canlılar gibi içinde bulunduğu toplumu etkilemiştir. Toplumsal ve kültürel yaşama dair çalışmaları olan antropolog Marc-Adélar Tremblay'in düşünceleri üzerinden bireyin toplumsal bir devinimin tabanı olduğu anlaşılmıştır. Birey, değişimin hem taşıyıcısı hem de başlatıcısı olmuştur. Bu yönden yaklaşıldığında toplumların, grupların ve kültürlerin birey aracılığıyla dönüşüme uğradığı söz konusudur. Birey, var olan dengeyi tutucu ve geçersiz duruma getirici iki kuvvet

---

¹⁴A.e., s. 63.

¹⁵Evald Vasilyeviç İlyenkov, **Şto je takoye ličnost?**, Moskva, Nauka, 1984, s. 323-324, (Çevrimiçi) <http://www.bellabs.ru/Books/Person/Person-2.html>, 4 Kasım 2015.

¹⁶Novikova, a.g.e., s. 209, (Çevrimiçi) http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Novik/13.php, 6 Kasım 2015.

¹⁷Özcan, **İnsan ve Toplum Bilimleri II**, s. 192.

arasında yer alır. Her bireyde, kendi özümsemesine göre bir toplumsal öğeler dizisi oluşur.¹⁸

Toplum kavramına gelince, içinde bulunduğumuz çağda anlaşılan haliyle toplum, Latince "söciētās"ın Batı dillerine aktarımıyla gelişir. Latince bu sözcük "başkalarıyla dostça bir arada yaşama" anlamını karşılamaktadır. Kelimenin kökü "söciūs" olup "birleşmiş, bir araya toplanmış" anlamını taşır. **Söciūs**, Eski Yunan dilinde "bir topluluğun üyeleri arasındaki sosyal sözleşme" demek olan "socus"a anlamsal olarak denk düşer.¹⁹

Toplum, bir terim olarak modern zamanda kullanılmaya başlar. Terimin yazılı kaynaklarda ilk kullanımına 1887 yılında Alman sosyolog Ferdinand Tönnies'in **Gemeinschaft und Gesellschaft** (Topluluk ve Toplum) adlı eserinde rastlanır. Zeki Özcan, zamansal bağlamda toplum kavramının sosyolojiden sonra ortaya çıktığı için toplum bilimciler olarak da adlandırılan sosyologların söz konusu kavramın adını kullanmadan sosyoloji yaptıkları çıkarımında bulunur.²⁰

Toplum kavramının tanımını, sosyolojinin tarihi alanında tanınmış olan Svetlana Novikova **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü** (Moskova, 1998) adlı eserde şu şekilde değerlendirir:

"Toplum - tarihsel gelişim sürecinde oluşan, hayatta kalma ve ihtiyaçları karşılama için gerekli olan maddi koşulların yeniden üretimine yönelik ortak faaliyet zemininde yer alan insanlar arasındaki sosyal bağların ve ilişkilerin nispeten dengeli sistemidir."²¹

Toplumun sosyologlar tarafından genel olarak kendine özgü sosyal bir organizma; karmaşık bütünsel bir oluşum olarak anlaşıldığı görülmektedir.²²

---

¹⁸A.e., s. 201-206.

¹⁹A.e., s. 295.

²⁰A.y.

²¹Novikova, a.g.e., s. 207, (Çevrimiçi) http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Novik/12.php, 6 Kasım 2015.

²²A.y.

Toplumun yapısına yönelik terimlerle çözümlenemeyeceği genel kabullerden biridir. Fransız sosyolog Alain Touraine söz konusu çözümlemenin toplum tarafından sergilenen tutum değişiklikleriyle yapılabileceğini belirtir. Toplumsal değişiklik ise toplumu analiz etmek için yararlanılacak başlıca kavramlardan biri olarak görülmektedir.²³

Modern sosyolojinin kurucularından Emile Durkheim, toplumun sosyal ortaklaşılığı meydana getiren bireylerden ayrı olarak her şeyi kuşatan bütün bir kavram olduğu görüşünü öne sürer. Toplum, yalnız başına var olabilen olgu durumunda bir güç halinde değerlendirilir.²⁴

Alman sosyolog Max Weber'in "Birey toplumun atomudur, çünkü sosyal olarak anlamlı bir eylemi sadece birey yapabilir. O, sosyal ilişkilerin üreticisidir; bu ilişkileri yaratır ve değiştirir."²⁵ çıkarımına göre bireyin toplumun temelini oluşturan öge olarak görüldüğü anlaşılır.

Birey, parçası olduğu toplumun ortak çıkarlarına ters düşmeyecek ve yer aldığı sistemi bozmayacak şekilde nasıl davranması gerektiğini sınırlayacak kurallarla yaşamını sürdürür. Bu kurallar bütünü sosyal dayanışmanın tabanını inşa eder. Durkheim, söz konusu tabanı "ahlak kodu" olarak adlandırırken ahlak düzeni sayesinde sağlanan uyumla birlikte toplumun devam ettiği görüşünü öne sürer.²⁶

Felsefeci Robin Fortin'in değerlendirmesine göre birey "canlı bir organizasyon" olarak görülür. Dinamik bir düzen olan birey, bu halini devam ettirebilmek için etrafındaki toplumsal bütünlüğe ihtiyaç duyar. Bağımsız olma durumu, duyduğu gereksinimlerden dolayı bağımlı olma durumunun yanında anlam kazanır. Sosyal kültür, bireyin bağımsızlık alanını çizerken onun toplumla bağını da güçlendirir.

Bireyin toplumla ilişkisi sorunu anlatılırken esasında bireyin içinde bulunduğu grupla olan ilişkisi kastedilir. Rus sosyolog Aleksandr Aleksandroviç Zinovyev'in

---

²³Özcan, **İnsan ve Toplum Bilimleri II**, s. 298.

²⁴Berch Berberoglu, **Klasik ve Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş: Eleştirel Bir Perspektif**, Çev. Can Cemgil, 2. bsk., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 30.

²⁵Özcan, **İnsan ve Toplum Bilimleri II**, s. 299.

²⁶Berberoglu, **a.g.e.**, s. 26-29.

düşüncelerinden yola çıkarak bireyin gruba yakınlık derecesi ile grubun bireye yakınlık derecesi arasında "ters orantı" kurulmuş olması söz konusudur. Bu ters orantıya göre, bireyin gruba yakınlık derecesi üst seviyede iken grubun bireye yakınlık derecesi alt seviyededir. Toplum, uyumun devamı için bireyin kendi düzenine boyun eğmesini talep eder. Nitekim kabul ettirdiği mantık sınırsız kişisel yaşamdan tamamen uzakta yer alır.²⁷

Svetlana Novikova, toplumla insanın ilişkisini incelerken bireyin ve toplumun birbirinden tamamen yalıtılmış bir şekilde yaşamasının imkansız olduğundan söz eder. Çünkü her insan ulus, şehir, sınıf gibi belirli bir sosyal ortaklıktan gelir. Bunların hepsi insanlar arası iletişimin yapısına etki eder. Örneğin, şehir sakinlerinin yaşam biçimi ve ilişkileri köy sakinlerinin yaşam şekli ve ilişkilerinden farklı bir gelişim gösterir. Nitekim şehir sakinlerinin kişiliğin gelişimi ve yerleşip temelleşmesi için daha çok imkana sahip olduğu düşünülür.²⁸

XIX. yüzyıl edebiyat eleştirmeni ve Rus düşünürü Vissarion Grigoryeviç Belinski birey toplum ilişkisine dair şöyle bir değerlendirmede bulunur:

*"Toplumsuz birey hayaldir; ancak bireysiz toplum da bir hayaldir. Biri diğerini tamamlayacak oluşumdur. Toplum, gelişimin hayat suyunu kendinde tutan topraktır; birey ise bu hayatın çiçeği ve meyvesidir. Gelişim her zaman ve her yerde birey aracılığıyla gerçekleşir."*²⁹

Belinski'nin bu düşüncelerinden birey ve toplumu bütünü tamamlayan parçalar olarak varsaydığı, bireyin gelişim zeminine toplum kavramını koyduğu ve bireyin de sosyal ilerlemeye katkıda bulunduğunu ileri sürdüğü görülmektedir.

---

²⁷Zeki Özcan, **İnsan ve Toplum Bilimleri II**, s. 336-337.

²⁸Novikova, **a.g.e.**, s. 212, (Çevrimiçi) http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Novik/13.php, 6 Kasım 2015.

²⁹Vissarion Grigoryeviç Belinski, **Polnoye sobraniye soçineniy tom X: statyi i retseenzii 1846-1848**, Moskva, Akademiya nauk SSSR, 1956, s. 368-369.

1.2. Başlangıçtan 1820'li Yıllara Kadar Birey ve Toplum Kavramlarına Dair Anlayışın Değişim Serüveni

Lyudmila Stolyarenko ve Sergey Samıgin tarafından kaleme alınan **Psihologiya liçnosti** adlı çalışmaya göre birey kavramı, **insan**'a dair nitelendirmelerle şekillenmeye başlar. Nitekim Eski Yunancada insanın farklı yanlarını gösteren birkaç sözcük kullanılır. Bunlar özel kişi anlamını karşılayan "idiotes", aynı milletten olan ya da akrabalık bağı olan insanlardan her birini ifade eden "etes", mücadele arkadaşı ya da yoldaş anlamlarına gelen "hetairos", bölünmez anlamına gelen "atomos", vücut anlamına gelen "soma" ve yüz, kişilik, kişi, maske gibi çeşitli anlamları karşılayan "prosopon" gibi sözcüklerdir. Benzer şekilde Latince de insanı anlatan sözcükler yer alır. Bunlar kendine özgü anlamına gelen "suus", arkadaşların ortaklık durumunu belirten "sodalis", bölünmezlik anlamını karşılayan "individuum", yine yüz, kişilik, kişi, maske gibi çeşitli anlamları karşılayan "persona" gibi sözcüklerdir.³⁰

Eski Yunancada yer alan "prosopon" ve Latince de yer alan "persona" sözcükleri öncelikle Eski Yunan ve Eski Roma tiyatrosunda sahneye çıkan oyuncuların maskeleri için kullanılır. Oyuncular taktıkları maskelerle kahin, katil, kahraman gibi farklı karakterlerin niteliklerini adeta giyinip oynarlar. Ayrıca maskelerin renkleri oynanan rollerin manevi değerlerini yansıtmaktadır. Yani günümüz anlayışında kişi anlamını karşılayan "litso" ve "persona" sözcüklerinin Antik Dönemde daha çok kisve, maske, görünürdeki, toplumsal olan anlamlarını taşıdığı görülmektedir.

Antik Dönemde, kendine özgü hayatıyla birlikte tanınan birey anlayışının henüz oluşmadığı söylenebilir. Bunun yerine Antik Dönem düşünürleri tarafından "ruh" anlayışı kullanılır.³¹

Hıristiyanlıkta insana olan tanrı-merkezli birey yaklaşımını sosyolojik araştırmalarıyla tanınan Bernard Valade **Introduction aux sciences humaines** (İnsanbilimlerine Giriş) adlı eserinde şu şekilde açıklar:

---

³⁰Stolyarenko, Samıgin, **a.g.e.**, s. 12.

³¹**A.y.**

*"Hıristiyan toplumunda insan, kendisiyle doğrudan ilişki içinde değildir. O, kişisel ve bireysel olanı aşan her şey yardımıyla kendi durumunu açıklar. Kuşkusuz Hıristiyanlıkta bireysel varlığın ortadan kaldırılamaz ve sürekli bir saygınlığı vardır. Bunun nedeni, insanın Tanrı'sıyla kurduğu ilişkidir; yani kendisini yaratan tanrısal şahsa katılmasıdır."*³²

Tzvetan Todorov'a göre Hıristiyanlıkta insanın aracısız olarak Tanrı'nın mesajını alması ona birey değeri verildiğinin göstergesidir. Ancak söz konusu değer mekanizması yalnızca insanın Tanrı'yla bağlantısı üzerinden işlemektedir.³³

Günümüze kadar kullanılan **birey**, **süje**, kimlik gibi modern kavramların işlevsel olarak karşılıklarının Ortaçağ'da bulunmadığını belirtmek gerekir. Ortaçağ'da insanın bir birey olarak var olup olmadığına dair pek çok görüş ileri sürülür. Bu görüş çeşitliliğinin nedeni konu üzerine araştırma yapan uzmanların bireyin ayırt edici özelliklerini farklı kabul etmiş olmalarıdır.

Tarihçi Jacob Burckhardt, Ortaçağ insanının kendisini değerlerine sahip olduğu toplumsal oluşuma ait gördüğü için Ortaçağ'da bireyin olmadığı sonucuna varır.³⁴

Zeki Özcan, "Ortaçağ'da Birey ve Bireyleşme" adlı makalesinde Ortaçağ'da bireyin olduğunu; ancak bireyin ortaya çıkışının çağın başında değil de İleri Ortaçağ'da gerçekleştiğini ileri sürer. Özcan'a göre kişiye ait imzanın ve mühürlerin kullanılması ve kişinin yalnızca kendisine yönelik bir çalışma olan portrelerinin yapılması birey kavramının Ortaçağ'da var olduğunun göstergeleri arasındadır.³⁵

Nico Denbok'un deyişiyle "çağdaş insan, özsel biçimde birey olarak kabul edildiği hâliyle, Ortaçağ'da doğmuştur."³⁶

³²Özcan, "Ortaçağ'da Birey ve Bireyleşme", s. 36.

³³Focroulle, Legros, Todorov, **a.g.e.**, s. 14-15.

³⁴Aktaran: Özcan, **İnsan ve Toplum Bilimleri II**, s. 192.

³⁵**A.y.**

³⁶Aktaran: Özcan, "Ortaçağ'da Birey ve Bireyleşme", s. 17.

Ortaçağ'da bireyselliğin temelini hazırlayan kaynaklar ikiye ayrılır. Bunlar: "Hristiyan (Hıristiyan) personalizmi ve Ockham nominalizmi"dir.³⁷

Hıristiyan birey, önceleri sosyal hayattan uzaktadır. Ancak bu hayata dair bağını koparması söz konusu değildir. Çünkü kendine yetebilmesinin ve "dünya dışında" bir birey oluşunun somut sınırlarını toplum belirlemektedir. Tanrı'yla birebir bağlantı halinde olan birey uzun bir süre Ortaçağ monarşizmi tarafından korunur.³⁸

Ortaçağ'ın başında bireyle ilgili gerçek bir ifade kullanılmadığı görülmektedir. Bunun nedeni mantık çalışmalarında skolastik felsefenin temel dayanak noktası olan Aristotelesçi (M.Ö. 384-M.Ö. 322) yaklaşımın söz konusu olmasıdır. Ancak çağın sonlarına doğru nominalizmle³⁹ birlikte birey, kavramsal olarak yükselişe geçer.

XIV. yüzyılda Ortaçağ mantığı üzerine yapılan çalışmalar arasında başta Guillaume d'Ockham'ın (? - 1347) ve onu izleyenlerin geliştirdiği yeni yaklaşım (logica moderna), bireyin tek başına bir değer olarak önem kazanmasını sağlar.⁴⁰

Filozof Ockham'ın geleneksel Ortaçağ mantığı karşısında birey anlayışını geliştirmesine dair Fransız antropolog ve sosyolog Louis Dumont şöyle bir değerlendirmede bulunur:

"Böylece Ockham, Hıristiyanlıktaki geleneksel birey özgürlüğünü, kişisel hayat plânından toplumdaki hayat plânına genişletir. Bu dönemeç, dini olandan (Kilise), politik olana (devlet) geçiş anlamına gelir. Bu durum, 1980'li yıllardan beri, bireyin doğuşunu modern devletin doğuşuyla ilişkilendiren tezin ortaya atılmasına yol açmıştır."⁴¹

Ortaçağ'da insanın bireyselleşmesinin Tanrı'yla bağlantısında konumlandığı kişisel hayattan değil de içinde bulunduğu toplumsal hayattan aldığı anlaşılmaktadır.

---

³⁷A.e., s. 25.

³⁸A.y.

³⁹Nominalizm (Adcılık): "Cins ve tür gibi toplayıcı kavramların ancak adlarının var olduğunu, yoksa bu gibi tümeller -külliyat- içinde toplanılan şeylerin gerçekte birbirinden ayrı nesnelere olduğunu ileri süren öğretisi". Bkz. Vedat Gültek, **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004, s. 871.

⁴⁰Özcan, "Ortaçağ'da Birey ve Bireyselleşme", s. 26.

⁴¹A.e., s. 27.

Bu çağın bireyi çevresinden yalıtılmış değildir. O, bir kök ya da temel olarak görülme yerine bir "ilişki" olarak değerlendirilmektedir. Onu birey yapan birlikte yaşadığı "öteki" olmuştur. Zeki Özcan bu şekilde algılanışının ortaya çıkmasından dolayı Ortaçağ bireyini "birlikte birey"⁴² olarak nitelemiştir. Tamamen "sosyolojik varlık" olarak görülen Ortaçağ bireyi özne yerine "kurumsal bir sorun"⁴³ olarak görülmüştür.

Rönesans'la birlikte, XV. yüzyılın ortalarından XVI. yüzyılın sonuna kadar, insana yönelik yeni bir hümanist anlayış şekillenir. Bu anlayışla insan kavramı, sahip olduğu benlik, güzellik ve güçle yükselişe geçer. İnsanın kendinde potansiyel olarak bulunan uçsuz bucaksız yaratma yeteneği olanağının değerine dikkat çekilir. Bireye karşı gösterilen Tanrı-merkezci tutumdan insan-merkezci tutuma geçiş yaşanır. Hümanizm akımının öncülerinden İtalyan filozof Mirandola (1463-1494) söz konusu tutuma dair düşüncelerini "İnsan ruhunun harikalıkları gökyüzününkinden üstündür. Yeryüzünde insandan başka hiçbir şey daha büyük değildir, insanda ise akli ve ruhandan daha büyük hiçbir şey yoktur."⁴⁴ sözleriyle dile getirir.

Robert Legros "Modern Bireyin Doğuşu" adlı çalışmasında insanın insan olalı beri kendisini birey olarak algıladığını; ancak hayatına eşitlik, özerklik ve birbirinden bağımsız olma kavramları girince "gerçek anlamıyla birey" olduğunu belirtir ve söz konusu yeni birey kavramının Rönesans'la birlikte doğduğunu ileri sürer.⁴⁵

Fransız sosyolog Alain Ehrenberg, tarihsel sosyolojiye göre bireyin toplum sonucu bir oluşum olduğu; bundan dolayı da nesnel ve temeli temsil eden yalıtılmış bir kavram olamayacağı değerlendirmesinde bulunur. İngiliz tarihçiler Michael Postan ve Christopher Hill de bireyin XIV.-XVI. yüzyıllarda bağımsız bir özne olarak gelişmesiyle XVII. yüzyılda ortaya çıktığı sonucuna varırlar. Bu görüşler doğrultusunda Zeki Özcan, Ortaçağ'da insanın kendisini kişisel ve bireyselin ötesinde her şeyle ifade ettiğini; Tanrı'yla bağlantısının onu Tanrı'nın bir parçası kıldığı için bireysel olarak varlığını devam ettirebildiğini belirtir. Rönesans, toplum ve birey arasındaki ilişkide bütünlüğün savunucusu niteliğinde olan bu anlayıştan bir kopuştur.

---

⁴²A.e., s. 30.

⁴³A.e., s. 31.

⁴⁴Stolyarenko, Samigin, a.g.e., s. 17.

⁴⁵Focroulle, Legros, Todorov, a.g.e., s. 61.

Çünkü insan, kendi yazgısını kendisinin belirlediğini ve bir **ben**'inin olduğunu ifade etmeye başlar. Böylelikle toplumsal yaşamda taşların yeri değişmiş, kişi Tanrı, devlet ve aile gibi kendi yerini tayin eden "üst belirleyiciler" yerine kendini merkeze alır.⁴⁶

Rönesans Döneminde ortaya çıkan yeni birey anlayışı Aydınlanma Döneminde dönüşüm geçirir. Söz konusu dönemde birey, toplum ve ailenin kendisinin özgürlüklerini kısıtlayarak güç altında tutma durumundan kurtularak "bağımsız bir varlık" olduğunu görür ve hukuken bunun korunması gerektiğini önerir.⁴⁷

Aydınlanma Döneminin önde gelen düşünürlerinden Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Helvétius gibi ünlü Fransız filozof ve yazarlar insanı toplumun en yüksek değeri olarak görmelerinin yanında onun aklını, onurunu ve özgürlüğünü kendisine yetecek temel olarak görürler. Aydınlanmacı filozoflar, ruhun varlığını ve onun ölümsüzlüğünü onaylarken, dünyayı yaratan Tanrı'nın varlığını da yadsımazlar. Ancak onlara göre Tanrı, insanların toplumsal yaşamına müdahale etmemektedir. İnsan, Tanrı'dan yardım beklemeksizin, aklını, ahlakını, doğruluğunu kılavuz edinerek kendi dünyasını ve toplumsal yaşamını kendi başına kurma yetisinde ve yükümlülüğündedir. Toplumsal ve dinsel önyargılar değiştirmese kendi doğası nasıl davranması gerektiğini insana içgüdüleri aracılığıyla öğretmektedir. İnsan, bir birey olarak özelliğinin farkına varmıştır artık.⁴⁸

XIX. yüzyılın başında yükselen romantizm akımının söz konusu dönemde değişen birey anlayışını konu alarak onu öne çıkardığı görülür. Edebiyat eleştirmeni ve tarihçisi Ian Watt, bu akımın. kendine özgü özelliği olarak roman türünde anlatım doygunluğuna erişen "bireyciliğe ve özgünlüğe" vurgu yapıldığını işaret eder.⁴⁹

Bernard Focroulle, XIX. yüzyılın başında gelişen romantik dönemde yeni bir birey anlayışının doğduğunu şöyle açıklar:

---

⁴⁶Özcan, **İnsan ve Toplum Bilimleri II**, s. 193-194.

⁴⁷Özcan, "Ortaçağ'da Birey ve Bireyleşme", s. 29.

⁴⁸Stolyarenko, Samıgin, **a.g.e.**, s. 18-19.

⁴⁹Ian Watt, **Romanın Yükselişi Defoe, Richardson ve Fielding Üzerine İncelemeler**, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul, Metis Yayınları, 2007, s. 346.

"Romantik dönem güçlü bir dengesizlik yaratmaktan korkmaksızın 'ben'in anlatımını güçlendirir; böylelikle yeni bir ben türü çıkar ortaya, yeni bir birey imgesi, yalnızca bağımsızlığını ilan etmekle kalmayan, aynı zamanda kendisini aşan güçlere, özellikle de doğanın, bilinçaltının ya da kosmosun güçlerine teslim olarak kendini gerçekleştirmeye çalışan bir bireydir bu."⁵⁰

Anatoli Nikolayeviç Andreyev'e göre romantikler birey-toplum ilişkisi sorununun yeni bir tarzda ele alınmasına yardımcı olurlar. Ancak ona göre bireysel özgürlük ilkesini bulup onu mutlaklaştıran romantikler, söz konusu ilkeyi toplumsal varlığın nesnel zorunluluğu ilkesiyle uzlaştıramamışlardır. Andreyev, bu çelişkinin sanatsal çözümü olarak nitelikçe yeni bir temelde – toplumla birlikte olan bireyin somut-tarihsel bağlarının temelinde – XIX. yüzyıl realizminin sağlayabildiğini açıklar.⁵¹

XIX. yüzyıl romantizmiyle ilahlaştırılacak kadar tekleştirilip toplumdan ayrı görülen birey, realizm ile beraber toplumsal arka planını tekrar kazanır. Rus edebiyat bilimci ve tarihçi Grigori Gukovski'ye göre klasisizmde soyut bütün olan toplum, somut bölüm olan bireyi yutmuştur. Birey kabul edilmemiş, aksine yok edilmesi hedeflenmiştir. Romantizmde somut bölüm olan birey, soyut olduğu kadar somut da olan bütünü yani toplumu sarmayı hedefler. XIX. yüzyılın eleştirel gerçekçiliğinde ise somut bütün olarak ilan edilen toplum, somut bölüm olan bireyi yutmayıp tam tersine onu anlatarak, böylelikle de bireyi özel bir varlık kılarak onun gerçekliğini gerekçelendirme yaklaşımıyla onu kendine tabi kılmıştır. Romantizmde yaşamsal, maddesel, mali, psikolojik gerçekliğinde doğaötesi genellemelere varana kadar ilahlaşan ve dallanıp büyüyen insan kişiliği realizmde bu durumdan kurtulup yeryüzüne dönmüştür. Realistler, bireyin toplumsal bağlara dahil edilmesi yolunun gerçekçilikten geçtiğine inanırlar.⁵²

Sonuç olarak, insan kavramına yönelik yeni nitelendirmeler kazandırma düşüncesiyle birlikte birey kavramı doğar. Antik Dönemde kendine özel bir yaşam

⁵⁰Focroulle, Legros, Todorov, a.g.e., s. 104.

⁵¹Anatoli Nikolayeviç Andreyev, **Teoriya literaturı: ličnost, proizvedeniye, hudojestvennoye tvorçestvo**, Çast 1., Minsk, BGU, 2004, s. 105.

⁵²Grigori Aleksandroviç Gukovski, **Puşkin i problemi realistiçeskogo stilya**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1957, s. 15, (Çevrimiçi) http://feb-web.ru/feb/classics/critics/gukovsky_g/gkv/gkv.htm, 26 Ekim 2015.

biçimi ve seçimleri olmadığından insan, birey olma özelliğine ve hakkına sahip olmaz henüz. Hıristiyanlıkta ise ancak Tanrı'sıyla kurduğu ilişki aracılığıyla insana – Tanrı'nın bir parçası olduğu kabul edilerek- bireysel varlık olduğu gözüyle bakılır. Ortaçağ'da insan, kendi başına bir kök olarak değil de toplumsal yaşam gövdesine dahil bir dal olarak görülür. Yani insan, Ortaçağ'da çevresinden yalıtılmış bir mekanizma olarak düşünülemez. İnsanın, Ortaçağ'da tanrı-merkezci bir varlık olarak görülürken Rönesans'la birlikte gelen hümanist anlayışla yalnızca kendinde bulunan değerlerle üstünlüğünün farkına varılır. İnsan, aklıyla bir parça olmaktan ziyade bütün olabileceği düşüncesini ortaya çıkarır. İnsan, Aydınlanma Döneminde Tanrı, toplum, aile kavramlarının gücünün dışında bağımsız bir birey olarak görülür ve hukuken kendine ait varlığının, özgürlüğünün korunmasını talep eder. XIX. yüzyılın başlarında ise romantizmle birlikte toplum kavramından sıyrılıp kendi başına öne çıkan, bağımsızlığını duyuran birey anlayışı söz konusu olur. Sonrasında realizm ile birlikte birey, topluma ait, kendisini anlatan bir çevrenin temsilcisi olarak görülür. Romantizmle ilahlaşan birey kavramı, realizm ile bu nitelemeden kurtulup çevresiyle birlikte anlam kazanan bir değer olur.

1.3. Rusya'da Birey Kavramının Oluşumu

Rus bilim adamı Dmitri Lihachev, Rusya'nın tarihsel süreçte başka ülkelerin yolunu izlemediğini belirtir. Ona göre, Rusya'nın yolu kendine özgüdür. Söz konusu kendine özgünlük, Rusya'nın tarihsel gelişimin belirli evrelerini atlamasına neden olur. Bu atlama da Rusya'nın diğer ülkelerin deneyimine başvurma ihtiyacını doğurur.⁵³

Rusya, birey kavramının önemini vurgulayan Rönesans sürecini Avrupa ülkeleriyle aynı zamanda yaşamamıştır. Bunun nedenleri toprak köleliği sisteminin yürürlükte olması ve kendini kültürel bakımdan soyutlamasıdır.⁵⁴

---

⁵³Dmitri Sergeyeviç Lihachev, "Svoebraziye istoričeskogo puti russkoy literaturı X-XVII vekov," **O filologii**, Moskva, Vışşaya şkola, 1989, (Çevrimiçi) http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Lih/10.php, 12 Mart 2016.

⁵⁴Georgi Panteleymonoviç Makogonenko, "Puti stanovleniya russkoy literaturı XVIII veka i formirovaniye ee natsionalnogo svoebraziya", **İstoriya russkoy literaturı v 4 tomah: tom 1 drevnerusskaya literatura. literatura XVIII veka**, Leningrad, Nauka, 1980, s. 469, (Çevrimiçi) <http://feb-web.ru/feb/irl/r10/r11/r11-465-.htm>, 10 Mart 2016.

Ancak XIV. yüzyılın sonu – XV. yüzyılın başlangıcında Rusya’da, Ön Rönesans karakteri taşıyan olaylar yaşanır.

Rusya’daki Ön Rönesans, bireyciliğin gelişimiyle, insanın duygusal gelişimiyle, insan kişiliğine verilen değer bilinciyle bağlantılı olsa bile henüz kültürü doğrudan laikleştirememiştir. Bir başka deyişle, dini değerlerden kopmamıştır. Bireyciliğin gelişimi şimdilik dini bilincin sınırlarında gerçekleşmiştir ve bireyci mistikliğin büyümesiyle bağlantılı olmuştur.⁵⁵

Olga İvanovna Vidova’nın **A. S. Puşkin i russkiy renessans** adlı çalışmasına göre Lihaçev, söz konusu dönemde Rus kültüründe toplumsal ve bireysel bütünlükte insanın **birey** olarak mutlaklaştırılması evresinin olmadığını ifade etmiştir. "Rus Rönesansı"nın tarihsel sınırlarında XIV.-XV. yüzyılları - "Ön Rönesans", XVI. yüzyılı - "başarısız Rönesans", XVII. yüzyılı ise "gecikmeli Rönesans" olarak belirlemiştir. Ancak Rus Ön Rönesans’ın Rönesans’a dönüşmediğine vurgu yapmıştır. XVIII. yüzyılı ise "yeni çağ" olarak tanımlamıştır.⁵⁶

Bunun yanısıra Lihaçev, Rus baroğunun Rönesans’ın rolünü oynadığını ileri sürmüştür. Rusya’da Rönesans’ın içi doldurulmamış şeklinin ve zayıf gelişiminin Rönesans’a olan ihtiyacı karşılamadığını ifade etmiştir. Diğer ülkelerde Rönesans’ın yerini alan ve onun antitezi olan Baroğun, Rusya’da kendi tarihsel-edebiyat rolüne göre Rönesans’a yakın düştüğünü belirtmiştir. Rusya’da Barok (XVII. yüzyıl sonu-XVIII. yüzyılın ilk yarısı), Aydınlanmacı bir nitelik taşımıştır. Birçok bakımdan **bireyin** özgürleşmesine yardımcı olmuştur ve Baroğun gelişiminin başlangıç evrelerindeki bazı olaylarda, tam tersine dini anlama geri dönüşün belirtisi olarak yaşandığı Batıdan farklı olarak, Rusya’da laikleştirme süreci ile bağlantı kurmuştur.⁵⁷

"I. Petro Baroğu" olarak adlandırılan XVIII. yüzyılın ilk üçte birlik dilimini içeren dönemde tıval resminde portre sanatı öne çıkar. Bu durum, çağdaş toplumda birey kavramının önemszenmesinin yanı sıra Rusya’da yaşanmayan Rönesans Dönemi

---

⁵⁵Lihaçev, **a.g.e.**, (Çevrimiçi) http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Lih/10.php, 12 Mart 2016.

⁵⁶Olga İvanovna Vidova, **A. S. Puşkin i russkiy renessans: materialı k spetskursu dlya studentov vuzov**, Moskva, Drofa, 2004, s. 3.

⁵⁷Lihaçev, **a.g.e.**, (Çevrimiçi) http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Lih/10.php, 12 Mart 2016.

ve getirdiği hümanizmin eksikliklerini doldurmasının göstergesi olarak değerlendirilir.⁵⁸

XVIII. yüzyılda plastik sanatlarda en yaygınlaşan tür, portre sanatı olur. Söz konusu yaygınlıktan, bireylerin çağdaş yaşamda aktif bir biçimde rol almalarının getirisi olduğu anlaşılır. "Tarihi kişilikler, bilim adamları, sanatçılar gibi toplumun değişik katmanlarının temsilcilerinin portreleri ile bireyin önemi"ne⁵⁹ dikkat çekilir.

Rusya, XVIII. yüzyılın ilk on yıllarında ekonomik gelişimin ilk sermaye birikimi (manifaktür) aşamasına toprak köleliği sistemi ülkesi kalarak girer. **Boyar Dumasıyla** ve **Boyar soylularıyla** birlikte Rus otokrasisi tam da I. Petro tarafından devlet memuru-soylu monarşisi haline dönüştürölür. I. Petro Döneminde şekillenen Rus mutlakiyeti XVIII. yüzyıl boyunca soyluların üstünlüğünü teşkil ederek yalnızca toprak köleliği sisteminin şartlarını ağırlaştırmakla kalmaz aynı zamanda genç Rus burjuvazisine de öncelik ve ayrıcalık tanır.

Bu nedenden dolayı XVIII. yüzyılda şekillenen belirli mali koşullar Avrupa ülkelerinde yaşanan Rönesans olarak adlandırılan kültürel aşamanın Rusya'da doğuşu için temel oluşturamaz.

Rusya'da Rönesans'ın ayrı somut tarihsel bir devir olmadığı varsayılarak, tüm yüzyıl boyunca hümanist ideolojinin temelleri oluşturulmaya çalışılır. Rus kültürü, sanatı ve edebiyatı özel olarak aktif bir şekilde Avrupa'da yaşanan Rönesans sorunlarının üzerinde durur.⁶⁰ Bunun yanı sıra Georgi Makogonenko'ya göre yalnızca yeni Rus kültürü ve edebiyatının önemli ve karakteristik durumlarını vurguladığı için söz konusu dönem, yaşanan yenilikler bakımından da Rus Rönesansı olarak adlandırılabilir.⁶¹

Rusya'da XVIII. yüzyılın başlangıcından beri çözülmeye çalışılan Rönesans sorunlarından biri de **birey** olmuştur. Avrupa'da yaşanan Rönesans Döneminde insanda manevî yönden kendine özgü **bireyselliği** ve ruhen zengin bir **birey** olduğu

---

⁵⁸Gönöl Uzelli, "I. Petro Döneminde Barok Portre Sanatı," **Sanat Tarihi Dergisi**, C.XVI, No:2, Ekim 2007, s. 80.

⁵⁹A.e., s. 85.

⁶⁰Makogonenko, **a.g.e.**, s. 470.

⁶¹A.e., s. 471.

keşfedildiğinde, insanı dünyanın en yüksek değeri, bütün olayların ve eşyaların ölçüsü şeklinde ilan etmesi incelenir.⁶²

Söz konusu dönemde insanın bireysel bir kavram olarak doğduğunu Belinski şu şekilde ifade etmiştir: "İnsan kavramı, ilişkileri düşünülmezsizin halktan ayrı olan **bireysel** varlık kavramı doğmuştur."⁶³

İnsanın yeni anlayışının felsefi genellemesi hümanizm adını almıştır. Bu, bireyin haklarını, özgürlüğünü, talihini, değerlerini ve bağımsızlığını mücadeleciler bir şekilde koruma ideolojisidir.

I. Petro, kararlı bir şekilde faaliyette bulunarak otoritenin gücüyle reformlar gerçekleştirirken aynı zamanda kendi uyruklularını da yetiştirme atılımında bulunur. Kültürün ve eğitimin gelişiminde başlıca hedef olarak şunlar tabii kılınır: I. Petro'nun politikasını anlatmak, eski gerici düzenlerin savunucularını teşhir etmek, girişimi ilerilere taşımak, bilinçlilik ve yurtseverlik, anavatanına hizmet alanında yararlık gösterme isteği gibi hedeflerdir. Rus mutlakiyetin geleneksel politikası olarak görülen ikna politikasının baskısı artık üst sınırlara ulaşır. Böylelikle Rusya'daki gerçek ve uygulamalı yaşam, insana dair yeni ilişkiyi zorunlu kabul eder. Devlet iradesinin bunu emretmesi ve uygulamasını takip etmesi zor olduğu için **bireye** doğrudan çağrıda bulunma ihtiyacı doğar.

Bütün ulusun gerilimini gerektiren Rusya'nın dönüşümü olayı, hem Avrupa'daki Rönesans ideallerinin irdelenmesine hem de önemli Rönesans sorunlarının bağımsız bir şekilde çözülmesine yardımcı olan yeni bir ideolojik iklim doğurur. Bu iklim, halkın bilincinin uyanmasına hizmet ederek edebiyatın gelişimi için elverişli koşullar yaratır; insan ve onun sınıf dışı değerine dair yüksek anlayışı bulur ve şekillendirir.⁶⁴ Böylelikle söz konusu iklimdeki düşünceler,

---

⁶²A.e., s. 472.

⁶³Vissarion Grigoryeviç Belinski, "O russkoy povesti i povestyah g. Gogolya ("Arabeski" i "Mirgorod"), **Vzglyad na russkuyu literaturu**, Moskva, Sovremennik, 1988, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_0320.shtml, 15 Mayıs 2016.

⁶⁴Makogonenko, a.g.e., s. 473.

"Aydınlanma döneminin önde gelen kurallarından biri olan 'yurttaşlık görevi' (grajdanskiy dolg) ilkesiyle birleşince, Petro dönemi ideali olan, uygar insan modeli ortaya çıkar. Rus toplumundaki bu gelişmeleri ilk hisseden edebiyat çevreleri olur."⁶⁵

Toprak köleliği sisteminin olduğu Rusya'da zaman zaman paradoksal, çelişkili bir biçimde mutlak hükümetin ve üstünlüğü olan soylu sınıfının iradesi dışında dönüşümle **birey** kavramı yerleşiklik kazanır; insanın sınıf dışı değerinin felsefesi şekillenir.

Farklı sınıflardan milyonlarca insanın "büyük başkalaşıma (metamorfoz)"⁶⁶ yakın ilgi göstermesi **birey** kavramını Batı'da olan burjuvazi temelden başka bir temelde doğurur. Onun için de insanın yüceliğinin ve değer ölçütünün özel bir anlayışı oluşur.

Rus insanının **birey** olma duygusu, özel egoist çıkarların çevresiyle, yaşamı uğruna diğerleriyle verilen mücadeleyle ya da zenginlik, ev ve refaha gösterilen çabayla değil ancak askeri alanda kahramanca davranışla ve vatani savunmayla, vatanın yararına ortak emek vermekle doğar. Onun üstünlüğü yurtseverliğin gücüyle ölçülür; yurttaşlık onun bilincini belirler.

Demek ki Rusya'da **birey** olarak insan anlayışı Batı'dan daha sonra şekil alır. Sonuç olarak bu anlayış, Batı Avrupa'da Rönesans'ın büyük başarı elde ettiği zamanlarda, hızla gelişmekte olan kapitalizmin etkisi altında hümanizmin önemli bir biçim bozukluğuna uğramaya başlaması sırasında doğar. Burjuvazi toplumunun felsefesi – **bireycilik**, özgür ve uyumlu bir bütünlüğü temsil eden birey idealini yıkar.⁶⁷

Aydınlanmacı ideolojinin gelişimi her ülkede, köylüler ile soylular arasındaki toplumsal çelişkilerin şiddetlenmesine, ezenlerle halkın mücadelesine, bu mücadeledeki burjuvazinin rolüne bağlı olmuştur. Rusya'da kendine özgü bir güçle

---

⁶⁵Emine İnanır, **I. Petro ve II. Katerina'nın Kanatları Altında XVIII. Yüzyıl Rus Edebiyatı**, İstanbul, İskenderiye Yayınları, 2008, s. 62.

⁶⁶Makogonenko, **a.g.e.**, s. 474.

⁶⁷**A.e.**, s. 474.

birlikte bu mücadelenin örneği, 1760'lı yılların sonlarından itibaren ortaya çıkan **Pugaçev İsyanı** olur.

Rus Aydınlanma Çağı, yazarların, bilginlerin, sosyo-politik konuları işleyen yazarların çalışmalarıyla bağlantılıdır. Erken dönem Rus Aydınlanmacıları olan Antioh Dmitriyeviç Kantemir, Vasili Krilloviç Trediakovski ve Mihail Vasilyeviç Lomonosov, XVIII. yüzyılın ilk yarısında yani henüz ulusun ve devletin yaşamında köylü sorunu başlıca sorun olmamışken toplumsal alanda sahneye çıkar. Onun için Aydınlanma Çağının erken dönem temsilcileri halkın çıkarlarını savunurken toprak köleliğiyle mücadele etmezler. Onların çalışmalarında ilk sırada yurdun aydınlanması için ortak hedefler öne çıkar.⁶⁸

1760-1770'li yıllarda köylülerin toprak ağalarına karşı verdiği silahlı mücadeleyle II. Katerina yönetimi sarsıldığında Rus Aydınlanması yaygın ve zengin bir ideolojik hareket olarak kararlılıkla ortaya çıkar. Bu toplumsal sahaya gazeteci ve yazar Nikolay Novikov, oyun ve düzyazı yazarı Denis Fonvizin, Filozof Yakov Kozelski çıkar. Onların yanı sıra Semyon Desnitski, Dmitri Aniçkov, Nikolay Kurganov gibi Aydınlanma ideolojisini yaymaya çalışan bilginler bu harekete yardımcı olur.

1780'li yıllarda Novikov'un öncü olmasıyla matbaa kurulur. Rusya'nın sosyo-tarihi gelişiminin kendine özgülüğü, Rus kurtuluş hareketinin niteliklerini belirler. Bilindiği gibi ilk Rus devrimciler olan soyluların en nitelikli kesimi, XIX. yüzyılın başlarında kendilerini gösterir. Bundan sonraki kurtuluş hareketi demokratikleşme güzergahında gider. 1825 yılının Aralık ayında isyan çıkaran soylu devrimciler, II. Katerina'nın çarlık rejimi ve toprak köleliği mücadelesiyle başlayan XVIII. yüzyıl Rus Aydınlanmasının geleneğine yaslanırlar.⁶⁹

Sanatta devrim Rusya'yı da işgal eder. Yüzyılın son üçte birinde Rönesans'ın hümanizmi ve Aydınlanma Çağı'ndan ilham alan Aydınlanmacı gerçekçiliğin ve sentimentalizmin oluşumu başlar.

---

⁶⁸A.e., s. 479.

⁶⁹A.e., s. 479-480.

Yüzyılın son üçte birindeki edebiyat öncesinde gerçekliğin, açılan antifeodal mücadelenin gidişatından doğan ulusal ve sosyal şartlarda beslenen insan idealini anlamaya ve ifade etmeye izin veren bu şekilde sanatsal incelemesinin tarihsel sorunu ortaya çıkar. Klasisizm bu tarihsel sorunu çözecek donanımda değildir. Çünkü zamanın yeni koşullarında gerçekliğe ve gerçek insana inanıp onları idealize etmek yerine yaşamın ta kendisini anlatma ihtiyacı ortaya çıkar.

Böylelikle dönemin başta gelen talebine yanıt olarak Aydınlanmacı gerçekçilik ortaya çıkar. Tüm kurumları ve ideolojileriyle birlikte feodal dünyaya karşı gösterilen mücadele gidişatında topluma dair yeni bir bakış açısı oluşur; insanın özgür bir **birey** olarak, bir değer olarak yeni felsefesi şekillenir. Bir değer olmasını ise onun ait olduğu sınıf ve sınıfının soyluluğu belirlemez; ancak akıllı ve kişisel yetenekleri belirler. Bir değer olarak toplumdan bağımsız insan olduğu öğretisi ortaya çıkar. Bir Avrupa akımı olma ile başlayan ve daha sonra dünya akımı haline gelen gerçekçilik, her ulusun sanatta özgünlük olanağının, ulusal bir biçimde her insanın, her ulusun **bireysel** çehresini var etmesinin yolunu açar.⁷⁰

Rus gerçekçiliğinin ilk evresinde -Fonvizin'den Puşkin'e kadar- yöntemin bazı önemli ilkeleri belirir ve kendini hissettirir. Bu, insanın sınıf dışı değerinin anlayışıdır. Bu, yeryüzünde insanın üstün rolünün olduğu inancıdır. Bu, mutlakiyet-toprak köleliği düzeniyle yaşayan toplumda **bireyin** kendisini kabul ettirmesinin başlıca yolu olan yurtseverlik, vatandaşlık ve toplumsal gerçekliğidir. Bu, insanı sosyal çevresi aracılığıyla açıklamaktır. Nihayetinde ulusallık gizliliğinin sanatsal tarzda açığa vurduğu ilk adımlar, şeylere Rus bakış açısını ve Rus sağduyusunu gösterir.⁷¹

Sonuç olarak, Rusya'da birey kavramı XVIII. yüzyılda I. Petro Baroğunda yaşanan Batılılaşma sürecinde ortaya çıkar.

Avrupa ülkelerinde yaşanan Rönesans Döneminde hümanizmle birlikte birey kavramı yeni bir bakış açısıyla doğar. Tanrı, sınıf, aile gibi aidiyetlerinin dışında sahip olduğu değerler ve akıllı ile üstün bir varlık olarak nitelendirilen insan, başlı başına bir

---

⁷⁰A.e., s. 481.

⁷¹A.e., s. 482.

bütün olarak kabul edilir. Rusya'da ise Rönesans Dönemi yaşanmaz. Ancak Ön Rönesans özelliklerini taşıyan, yeniliğe yönelik hareketlenmeler yaşanır.

Diğer ülkelerin aksine, Aydınlanmacı bir nitelik taşıdığı için Rusya'daki Barok, Rönesans'a benzer bir rol oynar. Bu dönem bireyin bağımsız bir varlık olduğu anlayışının incelenmesine yardımcı olur. I. Petro Baroğundan itibaren birey kavramı çözülmeye çalışılır.

İKİNCİ BÖLÜM

A. S. PUŞKİN'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, otuz sekiz yıllık yaşamına sığdırdığı yaratıcılığıyla¹ Rus edebiyatına kendinden öncekilerle ve çağdaşlarıyla senkretik, yeni, ulusal bir dünya kazandırmış yazardır. Eserlerinde geliştirdiği yöntem, kahraman tipleri ve eğildiği konularla Rus edebiyatının gelişimine katkıda bulunmuş ve kendinden sonraki birçok yazara öncülük etmiştir.

Puşkin'in yaratıcılık sürecindeki dönemlere bakıldığında genellikle biyografik şemanın sınırlarında şu şekilde incelendiği görülmektedir: Lise – Peterburg – Güney – Mihaylovskoye – 1825 yılı sonrası – Son yıllar (1830'lu yıllar). Bu şekildeki plan, Puşkin araştırmacıları Boris Tomaşevski ve Dmitri Blagoy'un -Puşkin'in yaşamına ve sanatına yönelik- incelemelerindeki gibi birçok çalışmada tercih edilmiştir. Puşkin'in yaratıcılık yolunda yöneldiği akımlar kendi karmaşık düşünce-sanat gelişimi sonucu söz konusu olmuştur. Bu gelişimi de biyografik yaşamından ayrı tutulamayacağından bölümde sanatı ve yaşamı birlikteliğinde dönemler verilmiştir.²

2.1. Çocukluk Dönemi (1799-1811)

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (1799-1837), emekli binbaşı Sergey Lvoviç Puşkin ve Nadejda Osipovna'nın çocuğu olarak 26 Mayıs 1799 tarihinde Moskova'da bulunan Alman Sokağı'nda doğar. Aleksandr'ın dışında ailede Olga adında büyük kız kardeş ve Lev ile Nikolay adlarında küçük erkek kardeşler vardır. Nikolay, daha sonra altı yaşlarında hayata veda edecektir. Puşkinler, saygın, soylu bir aileden gelmektedir.³

---

¹Puşkin'in hayatı ve yaratıcılığı üzerine ayrıntılı bilgi için bkz. Henri Troyat, **Puşkin I**, Çev. Oğuz Peltek, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1951; Henri Troyat, **Puşkin II**, Çev. Oğuz Peltek, Ankara, Maarif Basımevi, 1954; Vasiliy İvanoviç Kuleşov, **Puşkin Yaşamı ve Sanatı**, Çev. Birsen Karaca, İstanbul, Multilingual, 2000; Ataol Behramoğlu, **Rus Edebiyatında Puşkin Gerçekçiliği**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 2013.

²Sergey Aleksandroviç Fomiçev, "Periodizatsiya tvorçestva Puşkina: (k postanovke problemi)", **Puşkin: issledovaniya i materialı**, Leningrad, Nauka, 1982, C.X, s. 5-6, (Çevrimiçi) <http://feb-web.ru/feb/pushkin/serial/isa/isa-0052.htm>, 1 Ocak 2016.

³Yuri Mihayloviç Lotman, **Puşkin: biografiya pisatelya statyi i zametki. 1960-1990 "Yevgeni Onegin". Kommentari**, Sankt-Peterburg, İskusstvo – SPB, 1995, s. 27.

Aleksandr Puşkin'in baba tarafı, tanınmış Rus aileleriyle akrabalık bağları olan köklü bir soya aittir. Puşkin ailesi Çar I. Aleksandr'ın yönetim dönemine (1801-1825) kadar maddi ve manevi variyetin bolluğuyla yaşar. Ancak Aleksandr'ın doğumuna doğru bu bolluğu kaybetmeye başlar ve yoksullaşır.⁴ Anne tarafı ise Aleksandr'ın daha sonraları yazdığı **Büyük Petro'nun Arabı** (Arap Petra Velikogo) adlı romanında anlattığı -Afrika'da soylu bir aileden gelen, sonraları I. Petro'nun hizmetine giren- Abram Hannibal'in soyundan gelir.

Aleksandr Puşkin'in ailesi, Moskova cemiyetinin soylu kesimine ait çevresinde yaşamaktadır. Amcası Vasili Lvoviç Puşkin ünlü bir şairdir. Bundan dolayı Puşkinlerin evi Moskova yazarlarının ziyaret durağı olur. Aleksandr, daha çocukken o dönemin genç kuşak Rus edebiyatında başı çeken Nikolay Mihayloviç Karamzin'i görür ve evine gelen yazarların edebiyat üzerine konuşmalarını dinleme olanağı bulur.⁵ Karamzin'in haricinde evin sık ziyaretçileri arasında Gavriil Romanoviç Derjavin, Vasili Andreyeviç Jukovski, Mihail Matveyeviç Heraskov, İvan İvanoviç Dmitriyev, İvan İvanoviç Kozlov, Konstantin Nikolayeviç Batyuşkov gibi şairler yer alır.⁶

Aleksandr Puşkin'in edebiyatla doğrudan tanışması ise babasının geniş bir kitap yelpazesine sahip olan kütüphanesinde başlar. Bu kütüphaneyle birlikte okumaya dair güçlü bir bağımlılık kazanır. Fransız klasikleri başta olmak üzere birçok kitap okur. Ailesi eğitim olanağı sunar; ancak yetiştirilişine birebir yardımcı ya da katılımcı olmaz. Çevredeki diğer soylu aileler gibi özel eğitmen tutarlar. Puşkin, soylu ve Fransız olan özel eğitmenler tarafından evde aldığı ilk eğitimle iyi derecede Fransız dil bilgisi edinir. Daha 8 yaşındayken La Fontaine, Voltaire ve Moliere gibi Fransız yazarlara öykünerek yazma deneyiminde bulunur. Fabllar, güldürü şiirleri, komediler yazar. **Dolandırıcı** (Pohitel) adlı komedisini kız kardeşinin karşısında tek başına oynar. Komşuların küçük hanımlarının albümlerine kısa şiirler yazar. Ancak bunlar günümüze ulaşmaz.

---

⁴Dmitri Dmitriyeviç Blagoy, **Sotsiologiya tvorçestva Puşkina**, 2. bsk., Moskva, Mir, 1931, s. 5-6.

⁵Lotman, **a.g.e.**, s. 28.

⁶Aleksandr İvanoviç Revyakin, **İstoriya russkoy literaturı XIX veka: pervaya polovina**, 3. bsk., Moskva, Prosveşçenie, 1985, s. 194.

Puşkinlerin evinde Aleksandr'ın Rus dili ve kültürüyle tanışmasına vesile olan yakınlarından biri anneanesi Mariya Alekseyevna Hannibal'dır. Mariya, anne tarafından Rjevskilerin eski köklü kuşağından gelmektedir. Kız torununun tanıklığına göre, Mariya, soyuna değer verip geçmiş zamanları anımsayarak Hanniballerin tarihiyle de sıkı bir ilişki içinde yaşamını sürdürür. Aleksandr, anneanesinden sonraları yazacağı XVIII. yüzyıla ait ilk tarihsel hikayelerini dinler. Onun hikayelerinde aile geçmişinde yaşanan olayların içinden yüzyılın bütün Rusya tarihi, savaşlar, çarların gizli saklı hayatları, I. Petro ve imparatoriçeler, maceracılar, silah arkadaşları gibi yaşadığı topraklara ait pek çok değer geçmiştir. Aristokratik bir eğitim almak yerine fakir düşmüş bir ailenin yetiştirilme şekliyle kendi ana diline aşina olan Mariya, sevdiği dilini ve kültürünü torununa aktarabilmiştir.⁷

Aleksandr Puşkin, ulusal lirizmin kaynaklarıyla ve ona dair izlenimlerle ilk tanışıklığını dadısı Arina Rodionovna'yla yaşar. Mariya Alekseyevna, Peterburg'taki yurtluğunu satışı sırasında köylü kadın Arina'yı çocuklarıyla birlikte azat eder. Ancak Arina, özgürlükten yararlanmak istemeyip ailede kalarak Puşkin'in kız kardeşi, Puşkin ve onun erkek kardeşini yetiştirir. Tüm Rus masal dünyasını Aleksandr'a aktarır. Atasözleri ve tekerlemeler dilinden düşmez. Aleksandr Puşkin, böylesine çok bildiği halk destanlarının ve türkülerinin büyük çoğunluğunu ondan dinler.⁸

Aleksandr, kendisine çocukluk yıllarından düelloya değin yol arkadaşlığı edecek sadık hizmetlisi Nikita Kozlov'un Rus diliyle oluşmuş edebiyat birikiminden de yararlanır. Kozlov, çevresi tarafından destanlar (bilina) ve masallar anlatmasıyla tanınır; **Bülbüller-Haydutlar** ve **Yeruslan**'ın yer aldığı kendi şiirlerini bile yazmıştır.⁹

Puşkin, çocukluk döneminde parlak izlenimler elde etmiştir: babasının kütüphanesi, ailesinin edebiyatçı çevresi, anneanesi ve çiftliğinin bulunduğu Zaharovo doğası, dadısı, hizmetlisi Nikita, Kremlin, masallar ve türküler, saraya dair duydukları ve şairler gibi tüm bunlar onun erken yaşlarındaki duygululuğunu

⁷Leonid Grossman, **Jizn zameçatelnih lyudey: Puşkin**, Moskva, Molodaya gvardiya, 1958, s. 32.

⁸Pavel Vasilyeviç Annenkov, **Puşkin v aleksandrovskeyu epohu**, Minsk, Limarius, 1998, s. 34.

⁹Yuri Vladimiroviç Lebedev, **İstoriya russkoy literaturı XIX veka v treh çastyah: çast 1 1800-1830-e godı**, Moskva, Prosveşçenie, 2007, s. 175.

besleyecektir. Böylelikle Puşkin'in gelecekteki yaratıcılığına yönelik zemin lise dönemi öncesinde hazırlanmış olacaktır.

2.2. Lise Yılları (1811-1817): Öğrencilik Dönemi

Puşkin'in ev eğitiminden sonra eğitimine hangi okulda devam edeceği konusunda babası Sergey Lvoviç ilk olarak Cizvitlerin yatılı ortaokulu seçeneğini düşünür. Ancak 1811 yılı Ocak ayının başında yeni açılan eğitim kurumu Tsarskoye Selo Lisesi hakkında yayımlanan hükümet kararnamesi Sergey Lvoviç'in planlarını değiştirir. Yeni bir sisteme dayanan söz konusu lise, Çarın özel gözetimi altında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulur. Lisenin amacı devlet hizmetinde önemli bölümlere atanacak nitelikli gençler yetiştirmektir. Puşkin, liseye girmek için tabi tuttukları sınavları başarıyla verir ve 19 Ekim 1811 tarihinde eğitimi başlar.¹⁰ Lisenin aynı dönem öğrencileri ve geleceğin Dekabristleri olan İvan İvanoviç Puşçin, Anton Antonoviç Delvig, Wilhelm Karloviç Kyuhelbeker gibi isimlerle yakın bir arkadaşlık kurar.

Lise yılları, Puşkin'in kendini şair hissettiği dönemdir. Yaratıcılığının başlangıcının bu döneme denk geldiğini 1830 yılında şu şekilde ifade eder: "13 yaşımdan itibaren yazmaya ve hemen hemen o zamandan beri eser yayımlamaya başladım."¹¹

Puşkin, lise öğrencilerinin ortak yaratıcılıklarıyla oluşturduğu el yazması dergilere katılır, doğaçlama olarak halk türküleri okur, epigramlarıyla arkadaşlarının önüne geçer.¹²

1812 Anavatan Savaşı'na Tsarskoye Selo Lisesi öğrencisi olarak yakından tanık olur. Savaşta cepheye gönderilen Rus birlikler lisenin önünden geçerken diğer öğrenciler gibi Puşkin de onları görür. Lisedeki öğrenciler, savaş hakkında gerek

---

¹⁰Grossman, **a.g.e.**, s. 52-56.

¹¹Lotman, **a.g.e.**, s. 34.

¹²İvan İvanoviç Puşçin, "Zapiski o Puşkine", **Puşkin v vospominaniyah sovremennikov**, 3. bsk., C.I, Sankt-Peterburg, Akedemiçeskiy Proekt, 1998, s. 72, (Çevrimiçi) <http://feb-web.ru/feb/pushkin/critics/vs1/vs1-060-.htm>, 19 Ocak 2016.

yazılan gerekse duyurulan haberlerin takipçisi olur. Söz konusu tarihsel olayın öğrencilerin vatanseverlik duygusunu ortaya çıkardığı görülür.

Puşkin, daha erken dönemde yazmaya başladığını belirtmesine rağmen ilk yayımlanan eseri **Şair Arkadaşıma** (K drugu stihotvortsu) adlı şiiri 4 Temmuz 1814 tarihinde **Avrupa Habercisi** (Vestnik Evropı) dergisinin okurlarına ulaşır.

Puşkin uzmanı Boris Tomaşevski'ye göre lise döneminde yaklaşık 130 şiir daha kaleme alınmıştır. Ancak bunların çoğu herhangi bir derlemeye ya da baskıya girmedeği için günümüze kadar ulaşamamıştır.¹³

Genç Puşkin'in yaratıcılığında beslendiği edebiyat öğretmenleri sayılan öncelleri yalnızca Voltaire ve diğer ünlü Fransız yazarlar değildir; kendi ülkesinin şairlerinden Derjavin, Jukovski ve Batyuşkov'a daha fazla eğilimi olmuştur.¹⁴

Lise yıllarında ilgi duyduğu yazarları, Batyuşkov'un şiiri **Benim Koruyucularım** (Moi penatı) tarzında yazdığı **Kasaba** (Gorodok, 1814) şiirinde yansıtır. Şiirde Voltaire, Vergilius, La Fontaine, Horatius, Moliere, Jean Jacques Rousseau, Batyuşkov, İvan Krılov gibi beğendiği yazarları sıralar. Her birini öne çıkan niteliğiyle betimler. Sıraladığı isim listesiyle kendi edebi dönüm noktalarının çok yönlülüğünü, şair olarak Derjavin ve Fonvizin, Karamzin ve Batyuşkov'u eşzamanlı olarak öğrenip özümsemenin benzersizliğini, deneyimlerinin türsel olarak çok çeşitliliğini ortaya koyar. Kazandığı çeşitliliği sade üsluplu şiiri **Akıl ve Aşk** (Rassudok i lyubov), edebi parodisi **Fonvizin'in Gölgesi** (Ten Fonvizina), politik şiiri **Litsiniyus'a**, küçük burjuva romanı **Yağmurlu Güzün Akşamüstü** (Pod večer osenyu nenastnoy...) gibi bu döneme ait şiirlerinde ortaya koyar.

Puşkin, erken dönem lirizminde klasisizm, Fransız Aydınlanması, ön-romantizm ve romantizm eğilimleriyle etkileşim geçirir. Bu etkileşim **Tsarskoye Selo'da Anılar** (Vospominaniya v Tsarskom Sele), **Hükümdarın Dönüşü** (Na

¹³Boris Tomaşevski, **Puşkin kniga pervaya (1813-1824)**, Moskva-Leningrad, Akademiya nauk SSSR, 1956, s. 40.

¹⁴Yevgeni Aleksandroviç Maymin, **Puşkin. jzn i tvorçestvo**, Moskva, Nauka, 1982, s. 14.

voztvraŧçeniye gosudarya), **Aleksandr'a** (K Aleksandru), **Napolyon Elba'da** (Napoleon na Elbe) gibi birçok ŧiirinde görülür.¹⁵

8 Ocak 1815 tarihinde lisede yapılan sözlü sınava onur konuğu olarak katılan ŧair Derjavin, Puŧkin'in **Tsarskoye Selo'da Anılar** (Vospominaniya v Tsarskom Sele) vg ŧiirini okurken ortaya koyduğu yeteneğine hayran kalır.¹⁶ Söz konusu eserinde Puŧkin, edebi doğaçlamanın zarifliğiyle ŧairane oyunlar katarak XVIII. yüzyılın ağır övgü ŧiiri (od) slubunu destekleyip geliŧtirir. Geçmiŧin tarihi kahramanlarının namını Rus klasisizmi devrine özgü edebi bir dille anlatır. Yaŧadığı zamanın olaylarına ve 1812 yılında Napolyon'un ordusunun Moskova'yı istilasına ŧiirinde yer verir.

ŧairin **Puŧçin'e**, **Galiç'e** gibi 1815 yılına ait mektup türünde (poslaniye) yazdığı eserlerinde güçlü Anakreon¹⁷ motiflerine rastlanır. Bulunduğu toplumsal çevre bir yana, kendi yaŧamında gençliğinin doruk noktasında kaynayan ve taŧan kiŧisel ifadeleri olarak yansıyan sevinci, ŧarabı, keyfi anlatır. Lise döneminde söz konusu motifleri içeren diğer ŧiirlerini Ataol Behramoğlu ŧu ŧekilde sıralar: "**Anakreon'un Tabutu** (Grob Anakreona, 1815), **Yudin'e Mesaj** (Poslaniye k Yudinu, 1815), **Dostlara** (Druzyam, 1816), **Morfeus'a** (K Morfeyu, 1816), **Kaverin'e** (K Kaverinu, 1817)".¹⁸

Puŧkin, ŧiirlerinde sadeliği henüz erken dönemde Batyuŧkov'dan ve Denis Davıdov'dan öğrenir. Bu dönemki lirik ŧiirlerinde yaratıcılık motiflerinden bir diğeri epikrclk¹⁹ olur. Söz konusu temanın iŧlendięi **Ziyafet Yapan ğrenciler**'de (Piruyuŧçiyeye studentı) Davıdov'un (**Süvari Ziyafeti**, Gusarskiy pir) etkisini görmek mümkündür.

¹⁵Trkan Olcay, **Russkaya literatura pervoy polovini XIX veka**, Stambul, antay, 2011, s. 74-75.

¹⁶Grossman, **a.g.e.**, s. 88-90.

¹⁷Anakreon: 6. yüzyılda yaŧamıŧ olan Eski Yunan edebiyatı ŧairlerindedir. Yaŧadığı dönemde etrafındaki toplumsal olaylara duyarlı olmaksızın kiŧisellekle belirlenmiŧ ve hazlara yönünü çevirmiŧ dŧnceleri ŧiirlerinde ŧekle getirir. Bkz. Gennadiy Pospelov, **Edebiyat Bilimi**, ev. Yılmaz Onay, 2. bs., İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2005, s. 454-460.

¹⁸Ataol Behramoğlu, **Rus Edebiyatında Puŧkin Gerçekçiliği**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 2013, s. 102.

¹⁹Epikrclk: Yunan filozof Epiküros'un (Kısaca Epikür de denilir. M.. 371-270) kurduğu ve ğrencilerinin geliŧtirdięi öğretidir. Bu ğreti, vücut gibi ruhun da ölümlü olduğu, yeryüzündeki yaŧamdan baŧka yaŧamın olmadığı, insanın mutluluğu ruh dinginliğinde araması gerektiği grŧn ne sürer. Bkz. Vedat Gültek, **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004, s. 1943.

Lise döneminin sonuna doğru dünyevi mutluluk ve zevkler yaratıcılığında artık son bulur ve hafif bir keder, hüznün gibi öğeler baş gösterir. Jukovski'den esinlenerek gösterdiği bu yönelik mektup türünde yazdığı **Jukovski'ye** (K Jukovskomu, 1816) adlı şiirinde ve elejisi **Ozan**'da (Pevets) kendini belli eder.²⁰

Puşkin, 1817 yılının ilkbaharında lise biterken son lise şiirleri olarak yazdığı **Yoldaşlara** (Tovarişçam), **Ayrılık** (Razluka), **Puşkin Albümüne**'yi (V albom Puşçinu) dostluk ve vedalaşma konularına ayırır.

Sonuç olarak, Puşkin, lise yıllarındaki yaratıcılığında özgünlüğünü henüz ortaya koymamıştır. Derjavin, Jukovski, Batyuşkov gibi Rus şairlerin yaratıcılığından etkilenerek eserler vermiştir. Ancak bu etkilenmeden çabuk sıyrılmıştır. Söz konusu yıllarda epigramlar; dostluk, edebi tartışma, aşk, politika, Rusya tarihi, 1812 Anavatan Savaşı'nda Rusların kahramanca davranışları konulu şiirler; arkadaşlarına hitaben yazdığı mektup türünde şiirler; Anakreon'un motiflerini ve Epikür felsefesinin yaklaşımını taşıyan şiirler; eleji türünde şiirler gibi birçok konu ve tür içeren şiirler yazmıştır.

Puşkin, liseden mezun olduktan sonra Dış İşleri Kurulu'na atanır ve 13 Haziran'da görev yemini ettikten sonra çalışmaya başlar.²¹

2.3. Peterburg Dönemi (1817-1820): "Yurttaşlık" Romantizmi

Puşkin, Peterburg'ta görevi sırasında yaratıcılık yolundaki gelişimini, kurduğu arkadaşlık bağlarıyla pekiştirir: Geleceğin Dekabristleri ile birlikte İvan Yakuşkin ve Mihail Lunin, Mihail Orlov, Turgenyev kardeşler ve diğerleri; Fyodor Glinka, Nikolay Gnediç ve Aleksandr Sergeyeviç Griboyedov²² gibi dönemin ileri görüşlü insanlarıyla görüşür.

Yuri Lotman, Puşkin'in 1817-1820 yılları arasındaki dönemini kişiliğinin şair olarak şekillenmesine olanak sağlayacak uygunlukta bir çevreyi elde ettiği zaman

---

²⁰Lebedev, a.g.e., s. 179-181.

²¹Lotman, a.g.e., s. 43.

²²Olçay, a.g.e., s. 76.

dilimi olarak değerlendirir.²³ Puşkin, liseden hemen sonra dönemin öne çıkan aydınlarının bir araya geldiği edebi bir topluluk olan **Arzamas**'a katılır. **Arzamas**'taki lakabı olan **Circır Böceği** (Sverçok) Puşkin için uzun bir süre kullanılır.²⁴ 1818 yılında Nikita Vsevoljski'nin evinde kurulan **Yeşil Işık** (Zelyonaya Lampa) adlı edebiyat-tiyatro topluluğuna üye olur. Söz konusu topluluğun -Dekabrist çevrelerle bağlantısı olsa da- politik bir amacı yoktur; ancak her üyenin gizliliği koruması şartıyla toplantılarda özgürce anlatma ve yazma hakkı vardır.²⁵

Puşkin, Peterburg'ta bulunduğu süre içerisinde sık sık Aleksandr ve Nikolay Turgenyev kardeşlerle görüşür. Refah Birliği ve Kuzey Topluluğu üyesi olan Dekabrist Nikolay Turgenyev'in etkisiyle **Özgürlük** (Volnost) adlı övgü şiirini yazar. Söz konusu şiir, devrimci düşüncelerin dile getirilişi niteliğindedir. Gizli topluluk olan Refah Birliği'nin politik ana fikirleriyle yakınlık gösterir ve Nikolay Turgenyev'in görüşlerini doğrudan yansıtır.²⁶

Söz konusu dönemde yalnızca Puşkin politik şiirler yazmaz. Pyotr Andreyeviç Vyazemski de **Öfke** (Negodovaniye, 1818) gibi özgürlüğün türküsü niteliğinde şiirler yazar; ancak Puşkin'in şiirleri daha coşturucu bir etki yaratır, daha fazla tutkulu yurttaşlık duyguları aşılır. Puşkin, bu dönemde yazdığı **Özgürlük** (1817) şiirinde, **Çaadayev'e** (K Çaadayevu, 1818) adlı mektup türünde şiirinde, ikinci politik şiiri **Köy**'de (Derevnya, 1819) ve epigramlarında ilerici aydınların düşüncelerini dile getirir.²⁷

Puşkin, **Çaadayev'e** adlı şiirini adadığı Pyotr Yakovleviç Çaadayev ile henüz lise yıllarında tanışır. Çaadayev, Tsarskoye Selo'da bulunan süvari alayına hizmet etmekteyken Karamzin'in evine ziyarette bulunur ve o sırada Puşkin'le karşılaşır. 1812 Anavatan Savaşı'nda Borodino'dan Paris'e mücadele yolunu tamamlayan Çaadayev, yurtdışı seferinden döndüğünde savaş zamanı yurtdışında hizmet eden diğer Rus subayları gibi Batı Avrupa'dan gelen liberal görüşlerin etkisi altında kalır

---

²³Lotman, **a.g.e.**, s. 44.

²⁴Ariadna Tirkova-Vilyams, **Jizn Puşkina: tom perviy 1799-1824**, 7. bsk., Moskva, Molodaya gvardiya, 2010, s. 150.

²⁵**A.e.**, s. 153-154.

²⁶Lotman, **a.g.e.**, s. 47.

²⁷Tirkova-Vilyams, **Jizn Puşkina: tom perviy 1799-1824**, s. 218-220.

ve bu etkiyle kurulan gizli topluluk Refah Birliği'nin üyesi olur. Puşkin'le kurduğu dostluğun sağlamlaşması da Peterburg dönemine denk gelir. Puşkin, bu şiirinde kendinden yaşça büyük olan arkadaşına ilerici düşüncelerine yönelik destek vermektedir. Aynı zamanda kişisel bir motifi olarak ilk gençliğiyle, lise liriğinin konularıyla vedalaşması söz konusudur.²⁸

Önceki eserlerde öne sürülen özgürlük ülküleri **Köy** şiirinde yalnızca bir kesim (soylular) yerine halk da dahil edilerek ulusal çapta bir anlam kazanır.²⁹ Bu anlam, şiiri sonlandıran şu dizelerde açıkça görölmektedir:

*"Ey dostlar! Halkın ezilmediğini görecek miyim bir gün
Ve köleliğin düştüğünü çarın işaretiyle,
Ve sonunda doğacak mı yurdumun üzerinde
Güzel şafağı bilginin ve özgürlüğün?"³⁰*

Puşkin, yaratıcılığıyla insanlarda hayranlık uyandırdığı kadar nefret de uyandırır. Şairin her zaman düşmanları olur. 1819-1820 yıllarında, şiirleri, sözleri, taşlamaları kasıtlı bir şekilde hükümete sızdırılır. Özellikle I. Aleksandr'a Puşkin'in Çara kişisel olarak hakaret ettiği inancını verdiği ihbar yazıları gönderilir. Polisin de Puşkin'in özgürlüğe yönelik yazdığı şiirlerden haberi olur. Özellikle dizelerinde halkın ve Çarın geçtiği **Köy** şiiri ve devrimci düşünceler içeren **Çaadayev'e ile Özgürlük** şiirleri göze çarpar. Daha sonra Puşkin için sürgün kararı alındığında arkadaşlarının Çar karşısında şairin daha az yara alması için uğraş vermesi Peterburg'ta dedikodulara yol açar. Şairin gizlendiği, hükümetin emrine göre yontulduğu söylentisi çıkar. Puşkin ise söylentilerin kaynağını bilmeden sonunun geldiği düşüncesine kapılır. Başta Jukovski olmak üzere Karamzin, Çaadayev, Glinka gibi hatırı sayılır kimseler aracılığıyla Puşkin'in akıbetindeki ağırlık azalır: Şairin sürgün yeri ne Sibiryaya ne de

²⁸Lebedev, **a.g.e.**, s. 185.

²⁹**A.e.**, s. 189.

³⁰Aleksandr Puşkin, **Seviyordum Sizi Seçme Şiirler (Rusça-Türkçe)**, Çev. Ataol Behramoğlu, 2. bsk., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 9.

Solovki'dir. 6 Mayıs 1820 tarihinde General-teğmen İvan Nikitiç İnzov'un kalem odasına görevlendirilmek üzere Peterburg'tan güneye doğru yola çıkacaktır.³¹

Puşkin, henüz lisedeyken 1817 yılında tasarladığı **Ruslan ve Lyudmila** poemasını sürgünün hemen öncesinde 1820 yılında tamamlar. Eserde Rus halk masalı, destanı, tarihsel efsane ruhunu sentez yoluyla ortaya koyar.³² Edebiyat eleştirmeni Belinski, Puşkin'in her yönüyle kendine ait olan ilk poemasının yaratıcılıkta yeni dünyanın kapılarını açtığını belirtir. Esere yönelik şöyle bir değerlendirmede bulunur: "Bu poemada her şey yeniydi: dizeler de, şiirler de, mizah da, esaslı tasvirleriyle birlikte masal karakterleri de."³³

2.4. Güney Sürgünü (1820-1824): "Byron" Romantizmi

Puşkin, 1820 yılının Mayıs ayında sürgün yeri Ekaterinoslav'a gelir. Bir seferinde Dnepr'da yüzdükten sonra ağır bir soğuk algınlığına yakalanır. 1812 Anavatan Savaşı'nın tanınan kahramanı General Rayevski, ailesiyle birlikte Kafkasya'ya geçerken oğlu, Puşkin'i hasta yatağında, doktorsuz ve çaresiz bir durumda bulur. Rayevski, hasta Puşkin için General İnzov'dan izin alır ve onu sağlığına kavuşması için Kafkasya'ya kaplıcalara götürür.

Puşkin, Goryaçevodsk (Kislovodsk) ve Jeleznovodsk'ta iki ayını geçirir. Ağustos ayında General Rayevski ve ailesi ile birlikte dönüş yoluna koyulur. 3 hafta Yurzuf'ta (Kırım) Rayevski ailesinde dinlenir. Burada geçirdiği zaman içinde Voltaire'i tekrar okur, İngilizce öğrenmeye başlar ve evin küçük kızı Yelena Rayevskaya ile onun erkek kardeşinin yardımıyla neredeyse her gün George Byron'un (1788-1824) eserlerini okur ve çevirir. Eylül ayında Bahçesaray üzerinden artık Kişinev'de bulunan General İnzov'un hizmetine geri döner.³⁴

---

³¹Lotman, **a.g.e.**, s. 55-56.

³²Lebedev, **a.g.e.**, s. 190.

³³Vissarion Grigoryeviç Belinski, "Statya şestaya", **Sobraniye soçineniy v treh tomah: tom III statyi i retsenzii 1843-1848**, Moskva, OGİZ, 1948, s. 426.

³⁴Aleksandr Myasnikov, "Aleksandr Sergeyeviç Puşkin", **Velikie russkie lyudi sbornik**, Haz. V. Volodin, 2. bsk., Moskva, Molodaya gvardiya, 1985, s. 24-25.

Şair, sürgün yaşamın etkisiyle okuduğu Byron şiirlerindeki romantizme yönelir. Byron eserlerinde olağanüstü koşullar, egzotik peyzaj, ana kahramanın kişiliğinin çevre dünyayla karşıtlığı, insanın içsel çelişkileri, kahramanın kapıldığı belirsizlik hissi söz konusudur. Puşkin, güney sürgünündeki ruhsal bunalımını bu özelliklerle bağdaştırarak Byron'un romantizmini kullanır. Ancak birkaç yıl etkisinde kalıp sıyrılacaktır.³⁵

19 Ağustos 1820 tarihinde Yurzuf'a giderken Byron romantizmi dönemini açan **Söndü Günün Yıldızı** (Pogaslo dnevnoye svetilo...) elejisini yazar.³⁶ Bu elejisi ve aynı yıl yazdığı **Kendi Heveslerimi Yaşadım** (Ya perejil svoi jelanya) elejisinde, yaptığı Kafkas ve Kırım yolculuklarından edindiği doğa izlenimleri romantik yansımalar bırakır:

*"Söndü günün yıldızı;
İndi mavi denize kara bir duman
Hışırda, çirpin uysal yelken
Dalgalan, karanlık okyanus, dalgalan."³⁷*

Puşkin, 1820 yılının Kasım ayında Kamenka'da (Kiev) bulunur. Burada **Kafkas Esiri** (Kavkazskiy plennik) adlı ilk güney sürgünü poemasını tamamlar. Byron romantizminin etkisi, 1823 yılında yazdığı **Haydut Kardeşler** (Bratya razboyniki) ve **Bahçesaray Çeşmesi** (Bahçisarayskiy fontan) poemalarında devam eder.³⁸

Kişinev'e görevine döndükten sonra 1821 yılının yazında **Hançer** (Kinjal) adlı şiirini yazar.³⁹ Ayrıca şair, Kişinev'deyken Yunanların Osmanlı Devleti'ne karşı başlattığı isyandan etkilenen özgürlüksever ruhuyla, savaşan halkı ve kahramanlarını şiirleştirdiği bir seri yazar: **Savaş** (Voyna, 1821), **Yunan Kadınına** (Greçanke, 1822),

---

³⁵Olçay, a.g.e., s. 79.

³⁶Lebedev, a.g.e., s. 192.

³⁷Puşkin, **Seviyordum Sizi Seçme Şiirler**, s. 10.

³⁸Behramoğlu, a.g.e., s. 128.

³⁹Myasnikov, a.g.e., s. 27.

Sonsuza Kadar Seninim, Özgürlük (Ya tvoy navek, Elleferiya, 1821) gibi. Kendi özgürlük umutları **Tutsak** (Uznik, 1822) ve **Kuş** (Ptıçka, 1823) şiirlerinde görülür.

Puşkin, 9 Mayıs 1823 tarihinde **Yevgeni Onegin** adlı şiir-romanını yazmaya başlar. Bu süreçte şair Vyazemski'ye yazdığı mektubunda eserine dair düşüncelerini şu şekilde dile getirir: "Şimdilerde roman değil, şiir-roman yazıyorum – şeytani bir fark var. Don Juan'ın türünde."⁴⁰

Aynı süreçte üzerinde çalıştığı bir diğer eseri **Çingeneler** (Tısganı) poeması ile ilk poemasında başlayan Byron'la olan tartışması tamamlanır. Puşkin, bu poemada romantizm çerçevesinden çıkmaz; ancak bunu eleştirel romantizme dönüştürür. Byron ve Jean-Jacques Rousseau tarzıyla insanın doğal hale dönüşünü ortaya koyar.⁴¹

Şair, 1823 yılının Temmuz ayında Odessa'ya tayin edilir ve aristokrat çevrede ün yapmış olan Kont Mihail Semyonoviç Vorontsov'un kalem odasında göreve başlar. Burada da yaratıcılık çalışmalarına yoğun bir şekilde devam eder. Kont Vorontsov'un el yazmaları da bulunan geniş kütüphanesinden okuma açlığını doyurmaya çalışır ve kendisi de birçok kitap satın alır. İngilizce ve İtalyanca öğrenmeye fazlaca zaman ayırır.

Kont Vorontsov, Puşkin'i önemsiz, sıradan bir memur olarak görür; ona Rus topraklarının büyük şairi gözüyle bakmaz. Ona küçük düşürücü görevler verir. Puşkin de amiri olduğu için Kont Vorontsov'un taleplerini yerine getirmek zorunda kalır.

Puşkin, mektuplaşmalarının birinde alaycı nitelemelerde bulunur. Mektup yakalanır ve Kont Vorontsov, şairi Peterburg'a ihbar etmek için aradığı bahaneyi bulmuş olur. Çar, bu davranışından dolayı Puşkin'in adını Dış İşleri Bakanlığı'ndaki memurlar listesinden çıkarır ve şairi 1824 yılının yazında yerli makamların gözetimi altında Mihaylovskoye Köyü'ne yeni bir sürgüne gönderme kararı alır.⁴²

Puşkin, bir sonraki sürgün yerine gitmeden önce yazdığı **Denize** (K moryu, 1824) adlı şiirinde güneye, Karadeniz kıyılarına, buradaki yaşamına veda eder. Şiirde

---

⁴⁰Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, s. 77, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1823/1239_56.htm, 20 Nisan 2016.

⁴¹Lebedev, **a.g.e.**, s. 201.

⁴²Myasnikov, **a.g.e.**, s. 28-30.

"Elveda öyleyse ey deniz!/ Utkulu güzelliğin yaşayacak belleğimde."⁴³ dizeleri geçmektedir. Denizle ve güneyle vedalaşırken aynı zamanda son yılların tüm izlenimleriyle, güneyde yarattığı tüm şiirsel fikirleriyle, yaşamının tamamlanmış bir dönemiyle, ilk gençlik şiirleriyle, romantizmle vedalaşır.⁴⁴

Yuri Lotman, Rayevski ailesi ile paylaştığı sakin ve mutlu ortamıyla birlikte Puşkin'in güney sürgününü şöyle değerlendirmektedir:

"Bu koşullarda sürgün edilmişliğin, trajik egoizmin, çevresinde her kim varsa onları lanetleme ve kibirliliğin, ruhunun içinde yaşayan tiplerde kapanıp kalma emelinin romantik şiirleri Puşkin'in kendi deneyiminde ve kişisel duygusallığında dayanak bulamaz. Bu durum romantik bilincin ve romantik bireyciliğin Puşkin'in anlayışına çok daha yumuşak bir biçimde yansımaya yol açar. Söz konusu romantik bilincin ve bireyciliğin yolunda Puşkin'in düşüncesine derin bir şekilde dalan Doğa'yla uyumlu mutlu yaşama dair, gururlu ve mücadelecî özgürlüğe dair, sıradan insanın duygularının gücüne dair XVIII. yüzyıl düşünceleri (başta Rousseau'nun olmak üzere) ortaya çıkar. Dönemin toplumunda ruhun erken yaşlanması artık dâhinin yazgısı değildir; bu, büyük uygarlığın oğlunun bir hastalığıdır, çocukların tanımadığı Doğa'nın hastalığıdır."⁴⁵

2.5. Mihaylovskoye Sürgünü (1824-1826): Gerçekçiliğe Yönelim

Puşkin, 9 Ağustos 1824 tarihinde geldiği Mihaylovskoye'de dedesi Hannibal'in tek katlı küçük evinde ailesiyle birlikte yaşamaya başlar. Ancak burada babasının gözetimi altında olmaktan rahatsızlık duyar ve ailesiyle ilişkileri bozulur. 4 ay birlikte yaşadıktan sonra ailesi Mihaylovskoye'den gider ve Puşkin köyde dadısıyla birlikte yalnız başına kalır.

Dadı Arina Rodionovna eski zamanlara ait çok sayıda hikaye ve masal bilmektedir. Şaşırtıcı masallar anlatıp Rus halk türküleri söylemektedir. Puşkin, Mihaylovskoye'de dadısının bu hazinesinden fazlasıyla beslendiğini erkek kardeşiyle arasında geçen mektuplaşmalarında şu şekilde anlatır:

⁴³Puşkin, *Seviyordum Sizi Seçme Şiirler*, s. 25.

⁴⁴Boris Tomaşevski, *Puşkin kniga vtoraya materialı k monografii (1824-1837)*, Moskva-Leningrad, Akademiya nauk SSSR, 1961, s. 9.

⁴⁵Lotman, *a.g.e.*, s. 63.

"Akşamları masallar dinliyorum. Eğitimdeki lanet kusurları da ödüllendirmiş oluyorum. Ne de güzel bu masallar! Her biri başlı başına şiir niteliğinde!"⁴⁶

Puşkin, sürgünün ilk zamanları Mihaylovskoye yakınlarındaki Trigoriskoye'de komşusu olan Praskovya Aleksandrovna Vulf ve çocuklarıyla vaktini geçirir; ev sahibesi Praskovya'nın edebiyata dair donanımından, eserler üzerine tartışmalarından ve evin kitaplarından yararlanır.⁴⁷

1825 yılının Ocak ayında lise arkadaşı Dekabrist İvan Puşçin, arkadaşının okuması için Griboyedov'un henüz yayınlanmamış komedisi **Akıldan Bela**'nın (Gore ot uma) el yazmasını da yanına alıp Puşkin'i ziyaret eder. Puşkin, görüşme sonrası arkadaşına hitaben **İ. İ. Puşçin'e** (İ. İ. Puşçinu, 1826) adlı şiirini yazar. Nisan ayında ise yine lise arkadaşı şair Anton Delvig kendisini ziyarete gelir. Bu görüşmelerine **19 Ekim** (1825) adlı şiirinde değinir.⁴⁸ 1826 yılında, Mihaylovskoye'ye yakın bir kent olan Tartu'da eğitim gören şair Nikolay Mihayloviç Yazıkov'u görüşmek için davet eder ve şairle sıkı bir dostluk kurar.⁴⁹

Puşkin, Kişinev'de ve Odessa'da arkadaşlarıyla olan mektuplaşmalarını Mihaylovskoye'de yoğunlaştırır. Kardeşi ve birkaç kişi dışında geriye kalan tüm mektup arkadaşları Jukovski, Vyazemski, Delvig, Pletnev, Bestujyev, Rıleyev gibi edebiyat dünyasından isimler olur. Şair, bu sayede edebiyat hakkındaki haberleri ve eleştirileri öğrenir; yaratıcılık sürecine dair arkadaşlarını bilgilendirir; eserlerinin yayımlanması için bağlantı kurar.⁵⁰

---

⁴⁶Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, s. 119, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1824/1279_96.htm, 15 Ocak 2016.

⁴⁷Vasiliy İvanoviç Kuleşov, **Puşkin Yaşamı ve Sanatı**, Çev. Birsen Karaca, İstanbul, Multilingual, 2000, s. 123-124.

⁴⁸Myasnikov, **a.g.e.**, s. 35-36.

⁴⁹Pavel Vasilyeviç Annenkov, **Materialı dlya biografii A. S. Puşkina**, Moskva, Sovremennik, 1984, s. 124-125.

⁵⁰Ariadna Tırkova-Vilyams, **Jizn Puşkina: tom vtoroy 1824-1837**, 7. bsk., Moskva, Molodaya gvardiya, 2010, s. 98-99.

Şair, **Yevgeni Onegin**'in köy başlıklarını, yine eserde geçen isim gününe, düelloya ve Moskova'ya ait bazı kısımları Mihaylovskoye'deyken tamamlar.

Söz konusu sürgün döneminde aileden ya da arkadaşlardan kimsenin yanında olmayışı, Çar çevresine dair tartışmalardan uzak oluşu ve kendine odaklı sakin bir yaşam sürmesi Puşkin'e yoğun çalışma olanağı sağlar. Mihaylovskoye, onlarca eser yarattığı bir durak olur: **Damat** (Jenih), **Şöhret Hevesi** (Jelaniye slavi), **Kanda Dilek Ateşi Yanıyor** (V krovi gorit ogon jelanya), **Mucizevi Anı Hatırlıyorum** (Ya pomnyu çudnoye mgnoveniye), **Kış Akşamı** (Zimniy večer), **Stenka Razin Üzerine Türküler** (Pesni o Stenke Razine), **Kont Nulin** (Graf Nulin) gibi.⁵¹

1824 yılında şiirsel bir bildiri niteliğinde olan **Kitap Satıcısının Şairle Konuşması**'nı (Razgovor s knigoprodavtsa s poetom) yazar ve **Yevgeni Onegin**'in ilk bölümüne önsöz olarak yayımlar. Bu şiir, Puşkin yaratıcılığında romantik dönemin sonunda bulunur ve artık yeni konuları gösterir. İlhamın satılık olamayacağı, ancak el yazmasının satılabileceği gibi Puşkin'in edebiyat çalışmalarına yönelik yaklaşımını ortaya koyar.⁵²

Kitap Satıcısının Şairle Konuşması'nın yanında Mihaylovskoye'de yazdığı şiirlerinden **Kuran'a Öykünme** (Podrajaniye Koranu), **Andrey Şenye**, **Peygamber**'de (Prorok) ana düşünce insan aklı üzerinde şair sözlerinin gücü olur.⁵³

Puşkin, Mihaylovskoye'de Rusya tarihine yönelik okuma ve yazmaya yoğunlaşır. Peterburg'taki erkek kardeşinden XVII. ve XVIII. yüzyıllarda gerçekleşen köylü isyanlarının liderleri Stepan Timofeyeviç Razin ve Yemelyan İvanoviç Pugaçev hakkında tarihsel bilgi edinebileceği kitaplar ister. Karamzin'in 12 ciltten oluşan **Rusya Devleti'nin Tarihi** (İstoriya gosudarstva rossiyskogo) adlı serisini inceler. Ulusal tarihe olan ilgisi derinleşir ve bunun sonucunda tarihsel romanı **Büyük Petro'nun Arabı**'nı (tamamlanmamış), tarihsel trajedisi **Boris Godunov**'u (1825) yazar.⁵⁴

⁵¹Kuleşov, a.g.e., s. 122-123.

⁵²Tomaşevski, **Puşkin kniga vtoraya (1824-1837)**, s. 11-14.

⁵³A.e., s. 16.

⁵⁴Myasnikov, a.g.e., s. 36-37.

Puşkin, 1825 yılında General Rayevski'nin küçük oğlu Nikolay'a yazdığı mektupta Byron yaratıcılığına bakışının değiştiğini ve William Shakespeare'in (1564-1616) yaratıcılık yoluna yaklaştığını **Boris Godunov**'u tasarlarken izlediği yol üzerinden şu şekilde dile getirir:⁵⁵

"Konumların gerçeğe yakın olması ve diyalogun gerçekliği - işte trajedinin asıl kuralı budur. (Ne Calderon ne de Vega okudum), ancak Shakespeare nasıl da harika öyle! Kendime gelemiyorum. Ona kıyasla Byron tam bir facia artisti! Her şeyi ama her şeyi bir karakter üzerine kuran Byron, (...) ki bu ta kendisi olan Byron, kahramanları arasında kendi karakterinin ayrı ayrı özelliklerini bölüştürmüştür; birine kendi kibrini, diğerine – kendi nefretini, üçüncüye – kendi hüznünü v.s. vermiştir. Ve bu yolla tekparça bir karakterden, karamsar ve enerjik, birkaç önemsiz karakter yaratmıştır – bu trajedi olamaz. (...) Shakespeare'i anımsayın. O, hiçbir zaman kahramanının saygınlığını kaybetmesinden korkmaz, onu hayatta olduğu gibi tam bir doğallıkla konuşturur."⁵⁶

Mihaylovskoye'de yaratıcılık yolunun değiştiğinin işaretlerini veren Puşkin, ilk gençlik yıllarının romantizminden gerçekçiliğe doğru yol alır.

Puşkin, zaman zaman Pskov'da bulunur ve halkın yaşamını incelemeye eğilir. Halk dilini kendi kaynağından bulmak için araştırmaya çıkar. Pazarlarda gezer; kentin saygınlarının evlerinde bulunur. Dadısının ve bu kentteki halkın anlatımlarıyla topladığı türkülerini not ettiği defterini halk türkülerini derleyen Pyotr Vasilyeviç Kireyevski'ye teslim eder.⁵⁷

Puşkin, 14 Aralık 1825 tarihinde çıkan **Dekabrist Ayaklanması**'nın haberini Trigoroskoye'de komşusu Praskovya ve kızlarını ziyareti sırasında öğrenir. Evin Peterburg'a gönderilen hizmetçisi Arsen, döndüğünde ayaklanmanın çıktığı ve bastırıldığı haberini verir. Aralarında arkadaşlarının da olduğu 5 kişinin (Pestel, Rıleyev, Muravyev-Apostol, Bestujyev-Ryumin, Kahovski) idamı, kalanların

⁵⁵Annenkov, **Material dlya biografii A. S. Puşkina**, s. 140.

⁵⁶Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, s. 179, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1825/1332_149.htm, 15 Ocak 2016.

⁵⁷Annenkov, **Material dlya biografii A. S. Puşkina**, s. 153.

mahkum edilmesi ve sürgüne gönderilmesi Puşkin'i sarsar. Sürgünde olduğu için uzakta kalıp ilgilenememekten utanç duyar.⁵⁸

1826 yılının Eylül ayında genç Çar I. Nikolay, Puşkin'e -hükümet kuryesinin kontrolü altında kendi olanaklarıyla serbestçe- Moskova'ya gelmesini emreder ve şairle sarayında görüşme yapar. Çar, ayaklanmaya dair konuşmak ve biraz da kendisini affettirmek için şairi çağırmıştır.

2.6. 1820'li Yılların Sonu: Yeniden Başkentte

Çar I. Nikolay, sürgün sonrası yeni yaşamında Puşkin'in istediği yerde ikamet etmesine izin verir. Aynı zamanda şairin el yazmalarını sansürden kurtararak bizzat kendisinin gözden geçireceği kararını verir. Çar, bütün Rusya'nın tanıdığı ve benimsediği büyük şairi yok etmektense onu mutlakiyet otoritesine hizmet eden bir şair haline getirmeyi daha yararlı görür ve Puşkin'in sadık olması için uğraşır.

Puşkin, Çar ile görüşmesinin üzerinden çok geçmeden **Stansı** (1826) adlı lirik şiirini yazar. Eserinde ideal monarşi egemenliğini sağlayan devlet yöneticisi olarak gördüğü Büyük Petro imgesiyle Çara cesurca öğüt verir. Eserde alegorik biçimde anlatılan sosyo-politik reformların bütünsel bir programı söz konusudur.

1826 yılının Eylül ayında jandarma şefi Benkendorf, Puşkin'in Peterburg'a serbest giriş hakkına sahip olduğunu belgeler. Ancak her seferinde şairin mektup aracılığıyla izin alması şartını da koyar. Şair, resmi güçlerce gizli takibe alınır. Aslında görünüş itibarıyla var olan kişisel özgürlüğüne şair henüz kavuşmamıştır.⁵⁹

1825 yılı sonrası Puşkin yaratıcılığında şiirde felsefi türe yönelik ayırt edici bir özellik olur. Ebedi sorular ve yüksek düşünceler barındıran şiirlerine paralel olarak Puşkin, lirizminde daha anlık, doğrudan doğruya anlamlı, konularının niteliğine göre özgün-bireysel eserler üretmeye devam eder.

⁵⁸Henri Troyat, **Puşkin I**, Çev. Oğuz Peltek, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1951, s. 417-420.

⁵⁹Myasnikov, **a.g.e.**, s. 38-40.

Söz konusu dönemde **Sibirya'ya Mektup** (Poslaniye v Sibir) ve **Arion** (1827) adlı politik şiirlerini yazar. **Sibirya'ya Mektup** şairin erken dönem özgürlüksever şiirlerinden **Çaadayev'e** adlı mektubunun ruhunda yazılmıştır. Eserde gurur, sevgi ve dostluk, özgürlük gibi insana dair yüksek değerler işlenir. Diğer politik şiirinde ise Puşkin, kütüphanesinde Fransızca nüshası bulunan ilk kez Herodot tarafından anlatılmış Eski Yunan şairi ve müzisyeni Arion'un efsanesini işleyerek kendi yaşamını ve tarihsel yaşamın iniş çıkışlarını verebileceği mecazi bir konu oluşturur.⁶⁰ 1827 yılında aynı zamanda **Moskova Habercisi** (Moskovskiy Vestnik) dergisinin yayınlanması faaliyetine katılır. 1827 yılının Temmuz ayında Mihaylovskoye'ye gider ve orada **Büyük Petro'nun Arabı** adlı tarihsel romanı üzerinde çalışmaya devam eder.

Puşkin, **Büyük Petro'nun Arabı** adlı romanının başlangıcında XVIII. yüzyılın ilk yarısı Fransa'sındaki yüksek soylu toplumunun yaşayışının tarihsel bakımdan tablosunu verir. Tasasız ve düşüncesizce davranan soyluların ekonomik ve ahlaki çöküşünü vurgular. Petro Rusya'sının genç, hacim kazanmış yaratıcılık gücü imgesini romanda bu çöküşün karşısına koyar. Aynı zamanda I. Petro'nun sadelik ve insancılığını vurgulayarak I. Nikolay'ın hoşuna giden resmi ve süslü betimlemesiyle tartışma halinde bulunur.⁶¹ Eserdeki yaşam, adından da anlaşılacağı üzere Puşkin'in dedesi Abram (İbrahim) Hannibal'in çevresinde geçer.

Rus edebiyatı eleştirmeni Petrov, Puşkin'in I. Petro'nun kişiliğine ve reformlarına duyduğu ilgi ve dikkatinin politik anlamı ve önemi olduğu kanısındadır. I. Petro'nun demokratik olması, doğasının enginliği, keskin ve pratik zekası, konukseverliği, iyi niyetle kullandığı kurnazlığı Puşkin'in düşüncelerine göre ulusal Rus karakterinin ayırt edici niteliklerini hayata geçirir.⁶²

1820'li yılların sonunda yazdığı **Şair ve Kalabalık** (Poet i tolpa) , **Şaire** (Poetu) adlı şiirlerinde yüce şair imgesi ortaya çıkar. Kendisi gibi bu imge şair de hayata seyirci kalan, pasif durumda olan bilge idealinin çok uzağındadır.⁶³

---

⁶⁰Maymin, **a.g.e.**, s. 123-124.

⁶¹Sergey Mitrofanoviç Petrov, "Hudojestvennaya proza Puşkina", **Sobraniye Soçineniy tom pyatıy romanı povesti**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1960, s. 615-617, (Çevrimiçi) <http://rvb.ru/pushkin/03articles/05prose.htm>, 22 Ocak 2016.

⁶²Petrov, **a.g.e.**, s. 616.

⁶³Lotman, **a.g.e.**, s. 119.

1828 yılında yazdığı şiiri **Ançar**, Dekabrist bozgunu sonrası sürgüne giden arkadaşlarına bir ileti niteliğindedir.

Puşkin, 16 Ekim 1828 tarihinde poeması **Poltava**'yı tamamlar. Söz konusu eser Büyük Petro'nun çok çalışkan iradesiyle ülkenin hızla başka düzene geçtiği zamanı, XVIII. yüzyılın ilk çeyreğini okuyucuya aktarır.

Puşkin, 1828 yılında Rus-Osmanlı Savaşı'nın başlangıcında hareket ordusuna katılmak için izin ister; ancak bu istek geri çevrilir. Bir sonraki sene izinsiz olarak Kafkasya'ya Rus hareket ordusunun yanına gider. Elde ettiği deneyimi sonucu **1829 Seferi Sırasında Erzurum'a Yolculuk** (Puteşestvie v Arzurum vo vremya pohoda 1829 goda) adlı düzyazı biçimindeki eserini yazar.

1829 yılında yazdığı **Seviyordum Sizi** (Ya vas lyubil...), **Gürcistan'ın Tepelerini Gece Sisi Kaplamış** (Na holmah Gruzii lejit noçnaya mgl...) gibi aşk şiirlerinde önceki dönemlerde yazdıklarında görülen bencil ve romantik yaklaşım kaybolmuştur. Önceki aşk şiirlerinden farklı olarak bir olgunlaşma görülür.⁶⁴

2.7. Boldino Güzleri (1830-1833)

2.7.1. İlk Boldino Güzü (1830): Yaratıcılığın Doruğu

Puşkin, 1828 yılının Aralık ayında Moskova'da katıldığı bir baloda tanıştığı Natalya Nikolayevna Gonçarova'ya 1829 yılının Mayıs ayında evlenme teklifi eder; ancak Gonçarova'nın ailesi bunu onaylamaz. Kafkasya dönüşü 1830 yılının Nisan ayında teklifini yeniler ve bu kez onay alır.

Evliliğe bir yıldan az bir süre kala, 1830 yılının Ağustos ayında, Puşkin babasının mülkünden kendisine ayırdığı Kistenevka Köyü'nü devralma işlemi için Peterburg'tan Nijegorodskaya vilayetinde bulunan Boldino'ya gider. İşi kısa süreceği için yalnızca birkaç gün kalmayı planlar; ancak Volga'da kolera salgını patlak verir ve

---

⁶⁴Behramoğlu, a.g.e., s. 179.

Moskova'ya giriş yasaklanır. Bu nedenle şair Boldino'da sonbaharın üç aylık sürecini geçirir (Eylül-Aralık).

Puşkin'in yaratıcılığında 1830'lu yıllarda geçen söz konusu dönem, edebiyat tarihine "Boldino güzü"⁶⁵ olarak girer. Boldino güzü Puşkin'in sanat yaşamında en verimli dönemdir. Puşkin bu süre zarfındaki yaratıcılığını değerlendirdiği mektubunda uzun zamandır hiç bu kadar yazmadığını belirtir. Birçok eserini ilk Boldino güzünde tamamlaması ve yeni eserler yazması, bu dönemi özel kılan bir özelliktir.

Şair Pyotr Aleksandroviç Pletnyov'a yazdığı 9 Aralık 1830 tarihli mektubunda söylediği üzere burada **Yevgeni Onegin**'in son 2 bölümünü (8. ve 9.) tamamlar; uzun şiiri **Kolomna'daki Küçük Ev**'i (Domik v Kolomne) yazar; **Cimri Şövalye** (Skupoy rıtsar), **Mozart ve Salieri**, **Veba Sırasında Ziyafet** (Pir vo vremya çumi) ve **Taş Konuk**'tan (Kamenniy gost) oluşan **Küçük Tragedyalar**'ı (Malenkie tragedii) yazar; yaklaşık 30 şiir daha yazar; düzyazı olarak **Atış** (Vıstrel), **Tipi** (Metel), **Tabutçu** (Grobovşçik), **Menzil Bekçisi** (Stantsionniy smotritel), **Köylü Küçük Hanım** (Barişnya-krestyanka) olmak üzere beş uzun öyküden oluşan **Merhum İvan Petroviç Belkin'in Öyküleri**'ni (Povesti pokoyного İvana Petroviça Belkina) yazar⁶⁶; **Papaz ve Uşağı Balda'nın Masalı**'nı (Skazka o pope i rabotnike ego Balde), **Goryuhino Köyü'nün Tarihi**'ni (İstoriya sela Goryuhino) ve eleştirel makalelerini yazar.

1830 yılının Aralık ayında Boldino'dan Moskova'ya gelir. 18 Şubat 1831 tarihinde Natalya Gonçarova'yla evlenir. Düğün sonrası Puşkin, eşiyle birlikte Peterburg'a taşınır.

1831 yılında Çar I. Nikolay tarafından yeniden memuriyet hizmetine alınarak Dış İşleri Kurulu'na atanır.⁶⁷

1832 yılında ilk çocuğu Mariya doğacak, daha sonra Aleksandr (1833), Grigori (1835) ve Natalya (1836) da ailenin yeni üyeleri olacaklardır.⁶⁸

---

⁶⁵Maymin, a.g.e., s. 139.

⁶⁶Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, s. 375, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1830/1557_374.htm, 25 Ocak 2016.

⁶⁷Myasnikov, a.g.e., s. 52.

⁶⁸Lotman, a.g.e., s. 151.

Görüldüğü üzere yazarın yaratıcılığında 1830'lu yılların başından itibaren düzyazı ağır basar. Düzyazı türünde üstün gösteren özellikler olarak belirlediği "tamlık ve kısalığı"⁶⁹ yaratıcılığında benimser. Yazara göre düzyazı sadece düşünce talep eder. Onlar olmaksızın süslü ifadeler düzyazıda hiçbir şeye hizmet etmez.⁷⁰

Puşkin'in düzyazıya geçişi ise öykülerle başlar. İlk Boldino güzünde yazılan ve 1831 yılının Ekim ayında yayımlanan **Belkin'in Öyküleri** serisi söz konusu geçişin başlangıcıdır.

Belkin'in Öyküleri, Rus düzyazı türünde yayımlanan ilk gerçekçi eserdir. Soylu-toprak sahibinin yaşayışından oluşan geleneksel konuların (**Köylü Küçük Hanım**) yanı sıra Puşkin, söz konusu eserde -Nikolay Vasilyeviç Gogol tarafından yazılan **Palto**'nun öncülü olacak- **küçük insanın** demokratik konusunu (**Menzil Bekçisi**) ortaya atar. Konunun geçtiği öyküsü **Menzil Bekçisi** insan karakterine derinden nüfuz etmesiyle, didaktizmin bulunmamasıyla, betimlemenin gerçekçi olmasıyla Nikolay Mihayloviç Karamzin'in **Zavallı Liza**'sındaki (Bednaya Liza) tip olan küçük insanın anlatıldığı sentimental-didaktik öykünün etkisine noktayı koyar. Rus düzyazısında gerçekçilik sentimentalizmin yerini alır.⁷¹

2.7.2. İkinci Boldino Güzü (1831-1833): Gerçekçilikte Tarihsellik ve Halkçılık

Puşkin, dünya çapında ün kazanan dönemin yazarı Walter Scott'un tarihsel romanlarını oldukça değerli görür. 1831 yılında kendisi de yeniden tarihsel romana yönelir.

1831 yılının yazında 1812 Anavatan Savaşı konulu tarihsel romanı **Roslavlev**'i yazmaya başlar. Eseri yazmasına vesile olan etkenlerden biri Mihail Nikolayeviç Zagoskin'in **Roslavlev, ya da 1812 Yılında Ruslar** (1830) adlı romanıdır. Söz konusu

---

⁶⁹Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, "O russkoy proze", **Sobraniye soçineniy tom šestoy kritika i publitsistika**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, s. 256, (Çevrimiçi) <http://rvb.ru/pushkin/01text/07criticism/02misc/0986.htm>, 25 Ocak 2016.

⁷⁰Puşkin, **a. y.**

⁷¹Petrov, **a.g.e.**, s. 620-621.

roman, ilerici soylu aydınlara gölge düşürme girişimiyle, 1812 yılının tarihsel koşullarını çarpıtmasıyla Puşkin'in hoşnutsuzluğuna neden olur. Yazar, Zakoskin'in **Roslavlev**'inin aksine eserinde halkın savaştaki rolünü meydana çıkarır.

Fransa'da 1830 yılında gerçekleşen devrim ve Rusya'da çıkan köylü dalgalanmalarının yeni dönemi sonrası Puşkin gerçekçiliği, insan kişiliğinin ve düşünce tarzının bağlı olduğu sosyal tabaka koşullarının şairi tarafından çok daha yeni bir anlayışın temelinde gelişir.

1832 yılında yazmaya başladığı romanı **Dubrovski**'de XIX. yüzyılın 10'lu yıllarına ait köylüler ve soylular arasındaki ilişki sorununu ortaya koyar.⁷² Rus toprak köleliği sistemindeki yaşam şeklini gösterirken olay örgüsü, romantik tonlamalar taşımasının yanında alaycı bir tutumla kurulmuştur.⁷³

Puşkin, 1833 yılında Boldino'ya tekrar gelir. 1 Ekim'den itibaren Kasım ayının ortalarına kadar, yaklaşık bir buçuk aylık dönemde, tamamıyla çalışmalarına yoğunlaşır. Söz konusu dönem, "ikinci Boldino güzü" olarak nitelendirilir.⁷⁴

Yazar, 1833 yılında Boldino'da bulunduğu sırada **Dubrovski** ile **Pugaçev Tarihi**'ni tamamlar. Bu süreçte Büyük Petro'nun tarihine dair kaynakları incelemek için arşivlerde çalışır. Savaş Bakanlığı'ndan Pugaçev'in sorgu olayı hakkında bilgi edinmek için izin ister. Pugaçev zamanında köylü isyanının yayıldığı bölgeleri incelemek üzere Ural civarına gider. Köylü liderini henüz unutmayan kimseleri arayıp bulur. Onun adının geçtiği her yeri dolaşır.⁷⁵

1833 yılından itibaren azami bir yoğunluğa geçtiği çalışmalarında şiirlerine devam eder. **Andjelo** ve **Bakır Atlı** (Medny vsadnik) poemalarını, **Güz**'ü (Osen) yazar.

Bakır Atlı (Medny vsadnik) poemasını tamamladıktan sonra Çarın eserde düzeltme yapılması isteği Puşkin tarafından kabul edilmez ve yazarın yaşadığı süre zarfında eser yayımlanmaz. Daha sonra Jukovski eser üzerinde düzeltmeler yapar.

---

⁷²A.e., s. 625-627.

⁷³Behramoğlu, a.g.e., s. 214-215.

⁷⁴Yevgeni Davidov, "1833 god v tvorçestve Puşkina", **Puşkinskoye obşçestvo. Seriya: "poslednie godı tvorçestva Puşkina" 1833-1837**, No:1, Leningrad, RSFSR, 1933, s. 7.

⁷⁵Myasnikov, a.g.e., s. 54.

Özgün metin ancak Sovyet Döneminde şair Valeri Yakovleviç Bryusov tarafından okura sunulur. Eserde Rus toplumuna yönelik "karşılıklı olarak birbirine olanak tanımayan koşullar"⁷⁶ anlatılır. Puşkin, söz konusu koşulları, resmettiği tarihsel bir tabloda verir ve bunla birlikte **küçük insanın** trajedisini ortaya koyar.

Yazar, yaratıcılığında ağırlık verdiği tarihsellikte birlikte edebiyatın işleviyle ilgili yeni bir anlayış olarak masallara yönelir. Halk sanatına olan güçlü hakimiyetini kullanarak konusunu kendi kurguladığı **Bir Dişi Ayı Hakkında Masal** (Skazka o medvedihe), Alman masalı **Balıkçı ve Karısı**'ndan yararlanarak kurguladığı **Balık ve Balıkçı Hakkında Masal** (Skazka o rybake i rybke), **Altın Horoz Hakkında Masal** (Skazka o zolotom petuşke), **Çarın Ölü Kızı ve Yedi Bahadır Hakkında Masal** (Skazka o mertboy tsarevne i semi bogatiryah) adlı eserlerini yazar.

1833 yılının sonbaharında uzun öyküsü **Maça Kızı**'nı (Pikovaya dama) yazar. **Maça Kızı**, 1834 yılında **Okuma Kütüphanesi** (Biblioteka dlya çteniya) adlı edebiyat dergisinde yayımlandığında ses getirir. Eserde XVIII. ve XIX. yüzyılda yaşayan Rus insanının yaşamı, çevreyle ilişkileri ve farklılıkları gözler önüne serilir. Yazarın içinde bulunduğu topluma dair yaptığı gözlemin tespitleri görülür.⁷⁷

Yazar, 1833 yılının Kasım ayında Boldino'dan Peterburg'a dönüş yapar.

2.8. Son Yıllar (1834-1837): Gerçekçilik Yolunda Devam

Puşkin, 1834 yılının hemen öncesinde Çar I. Nikolay tarafından sarayda görevlendirilir. Yeni görevinde Peterburg'a ve saraya bağlılık zorunluluğu doğar. Artık bir saray mensubunun resmi ceketleriyle tüm resmi törenlere katılmak ve sadece Benkendorf'un değil aynı zamanda üst saray-görevlisi Kont Litta'nın söylediklerini yerine getirmekle yükümlü olur. Ancak Puşkin, söz konusu göreve uymaz ve bu durum Çarın hoşnutsuzluğuna neden olur.⁷⁸

---

⁷⁶Kuleşov, **a.g.e.**, s. 226.

⁷⁷**A.e.**, s. 222-223.

⁷⁸Lotman, **a.g.e.**, s. 160.

Belinski'nin "Rus yaşamının ansiklopedisi ve son derece ulusal bir eser"⁷⁹ şeklinde nitelediği **Yevgeni Onegin** adlı şiir-romanı, daha önceki dönemlerde (1825-1832) ayrı bölümler halinde yayımlanmışken tam metin halinde 1834 yılının sonunda yayımlanır. Söz konusu eserde XIX. yüzyılın başlangıcında Rus toplumsal yaşamından bir tip olarak doğan **gereksiz insan** (lišniy çelovek) tipi Puşkin'in yaratıcılığında ilk kez görülür.

Puşkin, henüz **Dubrovski** üzerinde çalışırken aynı zamanda Pugaçev İsyanı hakkında edebi bir eser yazma düşüncesi doğar. 1833 yılının Ocak ayında isyanı anlatacağı eseri **Yüzbaşının Kızı**'nın (Kapitanskaya doçka) taslağını oluşturur. Eserde toprak sahibine farklı açılardan yaklaşarak farklı gruplar üzerinden toprak kölesi köylüler betimlenir. Puşkin için yalnızca soylular devletini sarsan köylü isyanının lideri olarak değil aynı zamanda sıradan bir Kazak olarak da gösterilen Pugaçev imgesinin tarihsel somutluluğu, eserdeki sahneleri güçlü hale getirir. 1836 yılında söz konusu edebi eserini tamamlar.

Petrov'a göre **Goryuhino Köyü'nün Tarihi** (İstariya sela Goryuhina), **Dubrovski, Yüzbaşının Kızı** eserleriyle Puşkin, Radişçev'in ardından köylü sorununa yönelik geçmiş yüzyılın 40'lı yıllarından itibaren Rusların toplumsal düşüncesinde ve ilerici edebiyatında önde gelen dikkati ortaya koyar.⁸⁰

Lotman, Puşkin'in son yıllarda yazdığı önemli lirik şiirlerini şu şekilde sıralar: **Vaktidir Dostum, Vaktidir** (Pora, moy drug, pora! pokoya serdtse prosit...), **Batı Slavların Türküsü** (Pesni zapadnih slavyan, 1834), **Komutan** (Polkovodets), **Yeniden Görmeye Geldim** (Vnov ya posetil), **Birinci Petro'nun Ziyafeti** (Pir Petra pervogo), **Asur'un Hakimi Olduğunda** (Kogda vladika assiriyskiy...,1835), **Dünyevi Egemenlik** (Mirskaya vlast), **Pindemonti'den** (İz Pindemonti), **Babalar Derviştir Eşler Masume** (Otsı pustinniki i jeni neporoçni...), **Şehirden Uzaktayken Düşünceli Düşünceli Dolanırım** (Kogda za gorodom, zadumçiv, ya broju...), **Ben İnsanüstü Bir Anıt Diktim Kendime** (Ya pamyatnik sebe vozdvig nerukotvornıy...,

⁷⁹Vissarion Grigoryeviç Belinski, "Statya devyataya "Yevgeni Onegin" (Okonçanie)", **Sobraniye soçineniy v treh tomah: tom III statyi i retsenzii 1843-1848**, Moskva, OGİZ, 1948, s. 566.

⁸⁰Petrov, a.g.e., s. 630.

1836). Bu dönemki liriğinin genel özelliği olarak felsefi motiflere yöneldiği görülür. Aynı zamanda yaratıcılık temasına ağırlık verdiği gözlemlenir.

Puşkin, 1836 yılında **Çağdaş** (Sovremennik) dergisini yayımlamaya başlar; kendi makaleleriyle dolu edebiyat hakkında eleştirel bir bölüm çıkarır.

Son yıllarda aynı zamanda Avrupa Uygarlığının geleceği de Puşkin'in ilgi konusu olur. Feodalizm çağının Avrupa geçmişinde sınıf mücadelesi ve XVIII. yüzyıldaki Fransız Devriminin köklerini ortaya koyan Fransız tarihçilerini okur; kendisi Fransız Devriminin tarihini yazmak ister ve doğduğu yerden kendi zamanına değin burjuva çağını içine alan iki esere başlar. Birinci eserinde büyük bir tarihsel dramdan sahneler yazar. Ölümünden sonra **Şövalyelik Zamanlarından Sahneler** (Stseni iz rıtsarskih vremen) adı altında yayımlanır. İkincisinde ise yoksulluk ve aşağılanmanın trajik bir hikayesi olan **Mariya Şoning** öyküsünü yazar. Aynı zamanda Rus halk yaşamında bulunan **Deniz Kızı**'ndan (Rusalka) bir dram üzerinde çalışır. Taşrada önemli mevkide çalışan devlet memuru sanılan bir karakter üzerine komedi taslağı oluşturur ve bunu Nikolay Vasilyeviç Gogol'e bırakır. Gogol, taslak üzerinden **Müfettiş**'i yazacaktır. Puşkin yine Gogol'e **Ölü Canlar** romanının ana fikrini verecektir.⁸¹

Ölümünden bir yıl öncesine denk gelen 1836 yılında **Ben İnsanüstü Bir Anıt Diktim Kendime** (Ya pamyatnik vozdvig sebe nerukotvornıy...) adlı vasiyeti niteliğinde şiirini yazar. Şiirde, dünyaya ismini bırakabilmenin gururunu taşıdığını dile getirdiği görülür:⁸²

"Hayır, büsbütün ölmem ben-ruhum kutsal lirdedir

Yaşayacak bedenim ve kaçacak çürüme-

Şu yeryüzünde yaşadıkça tek bir şair

Duyulacak ünüm her yerde."⁸³

⁸¹Lotman, a.g.e., s. 168-169.

⁸²Behramoğlu, a.g.e., s. 222.

⁸³Puşkin, *Seviyordum Sizi Seçme Şiirler*, s. 110.

Puşkin, Hollanda elçisi Lui Borhard Bevernard Gekkern'in 1830'lu yılların başlangıcında kendisiyle birlikte Peterburg'a getirdiği evlatlığı Dantes ile bir anlaşmazlık yaşar ve düelloya gitme kararı alır. 27 Ocak 1837 tarihinde Dantes'le gerçekleşen düelloda karnından ölümcül bir yara alır ve iki gün sonra ölür.⁸⁴

Sonuç olarak Puşkin, edebiyat birikiminden yola çıkarak yaratıcılığında geliştirdiği yenilikler ve ortaya koyduğu Rus özgünlüğüyle Rus edebiyatında önemli bir yer edinir. Erken yaşlarda yaratıcılığını besleyeceği Fransız klasikleri ve kültürü ile Rus dili ve kültürünü kazandığı deneyimler yaşar. Derjavin, Jukovski, Batyuşkov gibi Rus şairlerin yaratıcılığını izler. Birçok konuda, farklı türlerde şiirler yazar. 1812 Anavatan Savaşı ve Dekabrist Ayaklanması öncesinde oluşturulan gizli toplulukların düşünceleri ile birlikte Puşkin romantizmde yurttaşlık duygusu ön plana çıkar. Mihaylovskoye'deki yaratıcılık sürecinde romantizmle senkretik bir gerçekçilik kendini gösterir. Sürgün yaşamı bittikten sonra lirik şiirinde I. Petro'nun reformcu yaklaşımına duyduğu ilgiyi belli ettiği gözlemlenir. Bunu ortaya koymasındaki amaç, Çar I. Nikolay'a bir devlet yöneticisi örneği sunmaktır. Yoğun bir çalışma dönemine girdiği 1830'lu yılların başından itibaren düzyazı türlerine ağırlık verir. Ancak söz konusu türlerde tamlık ve kısalık özelliklerine dikkat eder. Son yıllarda tarihsel romana yönelir. Tarihsel kişilikleri işler. Tarihsel konuları kullanarak masallar da yaratır. Rus toplumuna dair gözlemlerini yine Rus kültürüne özgü bir dille eserlerinde işlediği görülür. Rus tarihini, toplumunu, toprak köleliği düzenini düzyazı eserlerinde işler. Bir şair ya da yazar olarak bıraktığı eserlerde dili kullanımı, romantizmden gerçekçiliğe geçişi, konuları itibariyle kendisinden sonraki birçok yazarın yol göstericisi olacaktır.

---

⁸⁴Lebedev, a.g.e., s. 272-273.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

"RUS YAŞAMININ ANSİKLOPEDİSİ" OLARAK YEVGENİ ONEGİN

3.1. Oluşum Süreci

Puşkin'in "en iyi eserim"¹ diye nitelendirdiği şiir-romanı **Yevgeni Onegin**'i yazma tasarısı yaratıcılık yaşamında önemli planlarından biri olan zamanın kahramanının imgesini "eksiksiz" haliyle verme düşüncesiyle 1820'li yıllarda ortaya çıkar. 1820 yılında **Ruslan ve Lyudmila** poemasının tamamlanmasından birkaç ay sonra kendi ifadesiyle "XIX. yüzyıl gençliğinin ayırt edici özelliklerini" kahraman imgesinde cisimleştirme amacıyla şair ilk güney poeması **Kafkas Tutsağı**'nı yazar. Ancak amacını başarılı bir şekilde hayata geçirmek için aradığı tamlığı ve genelleştirme enginliğini **Kafkas Tutsağı**'nda yakalayamaz.²

Nikolay İvanoviç Gnediç'e yazdığı 29 Nisan 1822 tarihli mektubunda **Kafkas Tutsağı**'nın ana kahramanı hakkında "karakteri"nin "poemadan çok romanın kurallarına uygun" olduğu saptamasında bulunur. Devamında "Peki bu karakter ne aracılığıyla nitelenebilir? Okura tanıdık gelmeyen felaketlerde kalbinin duyarlılığını yitiren genç insanın betimi kimi ilgilendirir ki" şeklinde düşüncelerini aktarırken kullanabileceği biçim ve yöntem arayışını dile getirir.³

Altı ay sonra Vladimir Petroviç Gorçakov'a yazacağı mektubunda kahramanın karakterini yaratış yöntemini şu şekilde analiz edecektir:

---

¹Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, s. 90, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1824/1250_67.htm, 20 Nisan 2016.

²Dmitri Dmitriyeviç Blagoy, "Yevgeni Onegin", **A. S. Puşkin sobraniye soçineniy v 10 tomah: tom četvertiy Yevgeni Onegin dramatiçeskie proizvedeniya**, Moskva, Terra, 1997, s. 443.

³Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, s. 383, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/02edit/1563_27.htm, 20 Nisan 2016.

*"Tutsak"ın karakteri başarısızdır; bu da romantik şiirlerin kahramanlarının işime yaramadığını kanıtlamaktadır. Ben onda 19. yüzyıl gençliğinin ayırt edici özellikleri olan hayata ve onun verdiği zevke karşı ilgisizliğini, ruhunun erken çökmüşlüğüne betimlemek istedim. Tabii ki poemayı Çerkez Kadını olarak adlandırmalıydım – bunu düşünmemiştim."*⁴

Şairin, gerçek kişilerin canlandırılmasına alan sunacak olan gerçekçi yaklaşıma doğru götüreceği amacı, burada izlediği, dönemin dünya edebiyatında romantik şiir sanatının önde gelen temsilcisi George Byron'un yöntem ve araçları ile çelişkiye düşer. Romantik şiir sanatında kahramanın portresini betimlerken kullanılan öznel-lirik yöntem geniş sosyo-tarihsel kapsam içeren nesnel bir tip örneğinin yaratılmasına olanak vermez. Buna romantik poema türünde tipik olarak gösteriş için yapılan bilinçli esrarengizlik, kahraman hakkındaki yazar anlatımının imgesini özel bir hale ile çembere alan tamamlanmamışlık engel olur. Bu nedenle Puşkin tarafından koyulan sanatsal amacın tam değerinde bir çözüme ulaşması hem başka bir yaratım yöntemi hem de başka bir türsel biçimi talep eder.⁵ Nitekim söz konusu tasarısını tam anlamıyla yerine getirme amacıyla 9-28 Mayıs 1823 tarihlerinde **Yevgeni Onegin** eseri üzerinde çalışmaya başlar.

Bölgelere ayırarak yazacağı eserinin ilk bölümünün başlangıcını Güney sürgününde iken bulunduğu Kişinev'de, Orlov-Rayevski çevresiyle devamlı ve sıkı tuttuğu ilişkisi sırasında yazar. 22 Ekim 1823 tarihinde birinci bölümü tamamlar.⁶

Puşkin, eserin ilk bölümünü tamamladıktan sonra Pyotr Andreyeviç Vyazemski'ye yazdığı 4 Kasım 1823 tarihli mektubunda eserinin roman türünden farklı olarak şiir biçiminde yazılmış bir roman olduğunu, Byron'un **Don Juan** adlı

---

⁴Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, s. 55, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1822/1222_39.htm, 20 Nisan 2016.

⁵Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 443-444.

⁶Yuri Mihayloviç Lotman, **Puşkin: biografiya pisatelya statyi i zametki. 1960-1990 "Yevgeni Onegin". Kommentari**, Sankt-Peterburg, İskusstvo – SPB, 1995, s. 396.

eserinin türünde yazıldığını söyler.⁷ Ancak Puşkin, Anton Antonoviç Delvig'e yazdığı 16 Kasım 1823 tarihli mektubunda görüleceği üzere şiir-romanının lirik yapısı bağlamında başlangıçta eserini "yeni poema"sı⁸ olarak da niteler.

Şair, 8 Aralık'ta daha sonra yazılacak olan XXXIX., XL. ve XXXV. kıtalar dışında ikinci bölümü kaleme alır. 8 Şubat 1824 tarihinde üçüncü bölüme başlar ve Haziran ayına doğru Tatyana'nın mektubuna kadar -mektup da dahil olmak üzere- bu bölüm üzerindeki çalışmasına devam eder. 2 Ekim'de üçüncü bölümü tamamlar. 1824-1825 yılları boyunca dördüncü bölümü üzerinde çalışır ve 6 Ocak 1826 tarihinde bu bölümü bitirir. 4 Ocak'ta başladığı beşinci bölümü 22 Kasım'da son haline getirir. Altıncı bölüm üzerindeki çalışmasını beşinci bölümünkiyle birlikte eş zamanlı olarak yapar. 18 Mart 1828 tarihinde yedinci bölümü yazmaya başlar. 5 Nisan tarihine ait el yazması **Onegin'in Albümü** (Albom Onegina) üzerinde notlarına rastlanır. Şair, 4 Kasım'da yedinci bölümü de tamamlar. 2 Ekim 1829 tarihinde **Onegin'in Yolculuğu**'nun (Puteşestvie Onegina) ilk beş kıtasını yazmıştır; Odessa'nın betimini ise daha 1825 yılındayken hazırlamıştır. Başlangıçta dokuzuncu bölüm olarak planladığı ve daha sonrasında eserin sekizinci bölümü olarak aldığı çalışmasına 24 Aralık 1829 tarihinde başlar. Diğer yandan devam ettiği çalışması **Onegin'in Yolculuğu**'nu 18 Eylül 1830 tarihinde bitirir. 25 Eylül'de sekizinci bölüme geçecek olan çalışmasını hazırlar. 19 Ekim 1830 tarihinde onuncu bölüm taslağını yaktığı notunu düşmüştür. 5 Ekim 1831 tarihinde son çalışması olan **Onegin'in Tatyana'ya Mektubu**'nu (Pismo Tatyani k Oneginu) tamamlayıp esere ekler.⁹

Onegin'in Tatyana'ya Mektubu'yla birlikte eser üzerinde yaklaşık sekiz buçuk yıl süren bir çalışma söz konusu olur. Puşkin, bu kadar uzun bir süre içerisinde

---

⁷Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, s. 77, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1823/1239_56.htm, 20 Nisan 2016.

⁸Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, s. 79, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1823/1241_58.htm, 20 Nisan 2016.

⁹Lotman, **a.g.e.**, s. 480.

kendisinin de aynı kalmamasını, hem kendi manevi gelişimini hem de kahramanlarının gelişimini esere yansıtır.¹⁰

Puşkin, eserini bitirdiğinde genel çalışma planını şu şekilde vermektedir:

"Birinci Ana bölüm (Çast) Önsöz

I türkü (Pesn) *İç Sıkıntısı* (Handra) Kişinev, Odessa

II - *Şair* Odessa 1824

III - *Küçük Hanım* Odessa. Mihaylovskoye. 1824

İkinci Ana bölüm

IV türkü *Köy* Mihaylovskoye. 1825

V - [Hakkında] *İsim Günü* Mihaylovskoye. 1825. 1826

VI - *Düello* Mihaylovskoye. 1826

Üçüncü Ana bölüm

VII türkü *Moskova* Mihaylovskoye. Peterburg. Ahududu Çalılıkları. 1827, 8

VIII — *Yolculuk* Moskova. Pavlovsk. 1829 Boldino.

IX — *Yüksek Sosyete* Boldino.

Açıklayıcı Notlar

9 Mayıs 1823 *Kişinev* 25 Eylül 1830. *Boldino* 26 Eylül. A. Puşkin.

(...)

7 yıl 4 ay 17 gün "¹¹

Görüldüğü üzere şairin 26 Eylül 1830 tarihinde hazırladığı söz konusu plan üç ana bölümden (çast) oluşmaktadır. Her bir ana bölümde Roma rakamlarıyla numaralandırılan türküler (pesn) halinde başlıklar yer almaktadır. Türküler halindeki bu başlıklar ise metnin merkezindeki konu ya da kahramanlara göre koyulmuştur. Başlıkların yanlarına eklenmiş yer isimleri başlığın yazıldığı yerlere işaret etmektedir;

¹⁰Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 443.

¹¹Lotman, a.g.e., s. 479.

tarihler ise yazılış zamanını göstermektedir. Planın sonunda eser üzerindeki çalışmanın başlama ve tamamlanma tarihleri ile toplam çalışma süresi not edilmiştir.¹²

Eserin bitmiş hali sekiz bölümlük bir bütün halinde 1833 yılında yayına verilir. Şairin dokuzuncu bölüme koyacağı çalışmasını **Onegin'in Yolculuğu**'nu çıkarıp yerine sekizinci bölüm olarak alması ve **Onegin'in Yolculuğu** ile **Onuncu Bölüm**'ü eklememesi sansürcü politik koşulların baskısı altında kalmasıyla açıklanır. Bundan dolayı şairin önceden tasarladığı bütünsel uyumun değiştiği görülür. Böylelikle sekizinci bölümden sonraki çalışmalar eserin bütününe dahil değildir.¹³

Puşkin'in çağdaşlarının **Yevgeni Onegin**'le tanışması eserin yazılışında olduğu gibi uzun yıllar devam edecek bir sürece yayılır. Okurlar ilk bölümün metniyle tanışma olanağına 1825 yılının Şubat ayında erişir.

Yuri Lotman, **Yevgeni Onegin**'i yaratış düşüncesinde sosyete toplumu ve sosyete kahramanını şekillendirirken başlangıçta "yüksek yazar idealinin" aksine satirik bir karşılaştırma yönteminin planlandığını belirtir.¹⁴ Birinci bölüm üzerinden Aleksandr Aleksandroviç Bestujev gibi, şairin çağdaşları olan başka bazı yazarlar da eserde satir olduğunu iddia eder. Ancak Puşkin, 24 Mart 1825 tarihli mektubunda bunun aksini savunacak şekilde şu ifadelerde bulunur: "Satir eserimin neresinde var? Yevgeni Onegin'de bunun lafı bile geçmiyor. Satire dokunmuş olsaydım eserimde rıhtım çatırdardı."¹⁵

Birinci bölümden sonra geriye kalan bölümler yaklaşık olarak bir yıl ara ile yayımlanmaya başlanır: 1826 yılının Ekim ayında – ikinci, 1827 yılının Ekim ayında – üçüncü bölüm gün yüzüne çıkar. 1828 yılının başlarında dördüncü ve beşinci bölümler olmak üzere iki bölüm daha basılır. Aynı yılın Mart ayında altıncı bölüm de okurla buluşur. Daha sonra araya iki yıllık bir zaman dilimi girer ve okur, yedinci

---

¹²A.y.

¹³Yuri Nikolayeviç Çumakov, "Sostav hudojestvennogo teksta "Evgeniya Onegina", **Puşkin i ego sovremenniki**, Pskov, Uçen. zap. Leningr. pedinstituta im A. İ. Gertsena, No:434, 1970, s. 21.

¹⁴Lotman, **a.g.e.**, s. 400.

¹⁵Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, s. 144, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1825/1302_119.htm, 20 Nisan 2016.

bölüme ancak 1830 yılının Mart ayında ulaşır. Sekizinci bölüm 1832 yılının Ocak ayında çıkarılır. **Yevgeni Onegin** sonunda, 1833 yılının Mart ayının 20'li günlerinde, yayımlanan metin dizileri bir araya getirilerek bütün halde yayımlanır.¹⁶

Yevgeni Onegin'deki bölümlerin bazı parçaları ve **Tatyana'nın Mektubu**, **Kuzey Çiçekleri** (Severnie tsveti) almanağında yayımlanır. Vasili Kuleşov, şairin bunu yaparken edindiği gerçekçiliği olabildiğince okura vermeye çalıştığı değerlendirmesinde bulunur.¹⁷

Eserin bütün halinde 1833 yılındaki ilk baskısından sonra ikinci baskısı şairin ölümünden hemen önce 1837 yılında gerçekleşir. Puşkin, eserin yayımlanmış halinde, sansürün de dahil olduğu bazı nedenlerden dolayı kıtaların sırasını atlar. Ancak atlanan kıtaların ilgili sıra rakamları yerlerini korur. Birinci bölümde IX., XIII., XIV., XXXIX., XL., XLI. kıtalar; dördüncü bölümde I., II., III., IV., V., VI. kıtalar gibi birçok kıta atlansa da rakamlar sıralarına göre yerlerinde kalır. Aynı şekilde oldukça ağır sansür koşullarını göz önünde bulundurarak romanın ilk sekiz bölümünün dışında (**Onegin'in Yolculuğu**) yayımlanabilmesi için bazı kıtaları ve ayrı şiirleri düzeltmek zorunda kalır. Ayrıca ek olarak **Parçalar** şeklinde yayımlanan **Onegin'in Yolculuğu**, el yazmalarında yer alır.¹⁸

Düzeltilmelerin yapıldığı, daha sonra eserin temize çekilmiş nüshasından anlaşılmaktadır. Bu nüshada birinci bölümün V. kıtasında 8.-14. sıraları arasındaki dizeler; ikinci bölümde IV. kıtanın 5. dizesi, VI. kıtanın 8.-12. dizeleri, IX. kıtanın arkasından gelen X., XI., XII. kıtalar, XIV. kıtadaki son 7 dize, XVII. kıtada 4.-14. dizeler; üçüncü bölümde **Genç Kızların Türküsü** (Pesnya Devuşek); dördüncü bölümde XXIV. kıtanın 5.-14. dizeleri; beşinci bölümde XXX. kıtanın son 4 dizesi; sekizinci bölümde ilk 4 kıtanın farklı olduğu görülmektedir. Atlanan kıtalardan birinci bölümde IX., XIII., XIV. kıtalar, üçüncü bölümde III. kıtanın 6.-14. dizeleri, dördüncü bölümün ilk dört kıtası, XXXVI. ve XXXVIII. kıtaları, beşinci bölümün XXXVII., XXXVIII. ve XLIII. kıtaları; altıncı bölümün XV., XVI. kıtaları ve XXXVIII. kıtanın

¹⁶Lotman, a.g.e., s. 395.

¹⁷Vasili İvanoviç Kuleşov, **Puşkin**, Çev. Birsan Karaca, İstanbul, Multilingual, 2000, s. 187.

¹⁸Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 468.

ilk 12 dizesi; yedinci bölümün XVIII. ve IX. kıtaları; **Onegin'in Albümü**'ne ait 11 kıtalık bir çalışma nüshada bulunmaktadır.¹⁹

Puşkin'in eserlerinin yayımlanmasına yardımcı olan yakın arkadaşı, şair ve eleştirmen Pyotr Aleksandroviç Pletnyov'un doğrudan adı geçmiyor olsa da aşağıdaki dizelerden hareketle edebiyat bilimci Grigori Gukovski, bunların Pletnyov'u ifade ettiğini öne sürer²⁰:

"Büyük sevgiyle dostluğun beğenisine,/ Sana daha yaraşan bir tanıt sunmak isterdim/ Bir tanıt çok daha yaraşan sana,/ Senin harikulade ruhuna daha yaraşan,/ (...) –kayıran elinle sen/ Kabul et (...) Özensiz ürününü bu benim ilgilerimin."²¹

3.2. Süje ve Kompozisyon

Yevgeni Onegin'in konusu 1820'li yılların başında yaşayan Rus soylularının yaşamını temel alır. Eserde dönemin Rusya'sındaki yaşantının çeşitli yanları canlandırılır. Bu yapılırken yalnızca soyluların yaşamı değil; aynı zamanda onların etrafında süregiden -başta köylüler olmak üzere- diğer sınıfların yaşamı da gösterilir. Rus yaşam tarzı, soyluların kültürel anlayışı ve Rusya doğasına geniş bir biçimde yer verilir.²²

Sosyete çevresinin yaşadığı Peterburg ile çalışanların hizmet ettiği Peterburg, ataerkil soylular Moskova'sı, malikane yaşamıyla köy, "Soylu Rus'un" canlı bir panoraması şöyle verilir: "köyler, şehirler ve denizler" (**Onegin'in Yolculuğundan Parçalar**); kamu yaşamı (tiyatrolar, balolar) ve özel aile yaşamı; sosyetenin görkemli

¹⁹Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, "İz rannih redaksiy: Yevgeni Onegin", **A. S. Puşkin sobraniye soçineniy v 10 tomah: tom çetvertiy Yevgeniy Onegin dramatiçeskie proizvedeniya**, Moskva, Terra, 1997, s. 386-421.

²⁰Grigori Aleksandroviç Gukovski, **Puşkin i problemi realistiçeskogo stilya**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1957, s. 133-134, (Çevrimiçi) http://feb-web.ru/feb/classics/critics/gukovsky_g/gkv/gkv.htm, 14 Aralık 2015.

²¹Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, 2. bsk., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2004, s. 13.

²²Lyudmila İvanovna Matyuşenko, Andrey Grigoryeviç Matyuşenko, **Uçebniye materialı po istorii russkoy literaturı XIX veka**, Moskva, MGU, 2007, s. 74.

kabul günleri, hem halkın kutsal değerlerinden biri olan fallar hem de toprak ağasının bahçesinde çalışan köylü kadınlar; başkent in moda restoranında hovardalık eden "altın gençlik" ve kızağıyla açılan ilk kış yolunda giden köylü; "zengin natürmortlar" ve dört mevsiminde resmedilen köy doğası vb. Bundan dolayı Vissarion Belinski'nin deyim iyle **Yevgeni Onegin**, "Rus yaşamının ansiklopedisi" olarak nitelendirilir.²³

Eserde Rus yaşamı, aşk üzerine kurulu ilişkiler aracılığıyla anlatılır. Kuleşov'a göre ilişkilerin kesişme noktası olarak aşkın seçilmesi ile birlikte karmaşık toplumsal savaşımı ları gözler önüne serebilmenin yolu açılır.²⁴

Sekiz bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Peterburg'ta doğup büyüyen, başkent sosyetesinde gençliğinin ilk yıllarını geçiren Yevgeni Onegin tanıtılır. Onegin, Peterburg'ta yaşamını balolarla geçirmektedir. Balolardan ve çevresinden bıkmınca zamanını kitap okumakla doldurmaya başlar. Kendini işsizliğe verir, ruhsal bir boşluğun çilesini çeker.

Daha sonra hasta yatağındaki amcasının ölüm haberi gelir. Amcasından kendisine kalan mirası almak için köye gider. Burada artık bir köy sakini olarak yaşamaya karar verir. Başlangıçta yeni hayatından mutlu olsa da zamanla yine sıkılır.

İkinci bölümde Onegin, amcasının mülkiyetinde "eski angarya"²⁵ (starinnaya barşçina) usulünü "hafif bir obrokla"²⁶ (legkiy obrok) değiştirir. Bu hareketiyle birlikte komşuları kendilerinin nezaket kurallarına uymayan Onegin'le kurdukları dostluklarını bitirir.

---

²³Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 461.

²⁴Kuleşov, **a.g.e.**, s. 157.

²⁵Angarya: Toprak köleliği sisteminde serflerin toprak sahiplerine zorunlu ve ücretsiz bir şekilde hizmet etmesidir. Bkz. (Çevrimiçi)
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57b5640709c2b1.31331841, 15 Aralık 2015.

²⁶Obrok: Toprak köleliği sisteminde köylülerin işlediği toprak için devlete ya da efendilerine kira bedeli ödeyerek başka diğer hizmetlerden muaf tutulmasıdır. Bkz. Vedat Gültek, **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004, s. 910.

Köye Lenski adında genç bir soylu gelir. Lenski, Onegin gibi köydeki çevreyle uyuşmaz. Onegin'le başlangıçta birbirlerini sıkıcı bulurlar; ancak daha sonra bu iki genç adam sıkı dost olurlar.

Bu sırada Lenski, köyde ikamet eden taşra soylusu Larinler ailesiyle tanışır ve evin küçük kızı Olga'ya aşık olur. Olga ile Lenski birlikte vakit geçirendükçe Larin ailesi de onların evlenmeleri önerisinde bulunur.

Üçüncü bölümde Lenski'nin her akşam Larinleri ziyaret etmesi Onegin'i şaşkınlığa uğratır. Onegin'in gözünde Larinler, basit bir Rus ailesidir; misafirlerine karşı ikramda ve hizmette gayretli, birçok anlamsız konuda sonsuzca konuşulabilecek şeyler bulan bir gürühtür.

Onegin ve Lenski davet edildikleri üzere Larinlere gider. Davette toplanan kalabalık Onegin'i evin büyük kızı Tatyana'ya uygun bir güvey olarak görür. Tatyana, bu konuda yapılan dedikoduları canı sıkılarak dinler. Ancak gizli den gizliye kendisinin Onegin'le yakıştırılmasından hoşlanır ve ona aşık olur.

Tatyana, aşk acısı çekmeye başlar. Romanlar okumaya yönelir. Onlardaki kahramanları zihninde Onegin'le bütünleştirir. Gece uyuyamadığında dadısının anlattıklarıyla vakit geçirir. Onegin'e aşkını itiraf ettiği bir mektup yazar. Mektubu dadısının torunuyla gönderir ve yanıtını bekler. Daha sonra Onegin'le evlerinin bahçesinde karşılaşılır.

Dördüncü bölümün başlarında Onegin'in Tatyana'nın mektubundan çok etkilendiği anlatılır. Onegin, Tatyana'ya saf duyguları ve mektubundan hoşnut olduğu, ancak kendisini bir kardeş sevgisiyle sevdiği yanıtını verir. Aşık olmuş olsa bile evlenirlerse alışkanlıkla birbirlerini kötü hale getireceklerini dile getirir. Onegin bir süre öğüt verdikten sonra Tatyana'yla beraber köy yolundan geçer.

Tatyana karşılıksız aşk acısının esaretine düşerken Olga ile Lenski'nin nikah günü iki hafta sonrasına kararlaştırılır. Onegin ise yalnız başına sürdüğü gündelik hayatında sabah erkenden uyanır, gezintilere çıkar, yüzer, kahvesini içer, gazetesini okur ve giyinir.

Beşinci bölümde kışın "Vaftiz Bayramı" (kreşçenskiy veçer)²⁷ kutlanırken eskiye göre o zamanlar avludaki hizmetçi kızların küçük hanımlarına fal açtığı ve her yıl onlara asker kocalar haberi verdiği gelenekte Tatyana'nın su falında yüzük çıkar. Sonra bir gece Tatyana avluya çıkar, oradan geçen birini fark eder ve ona kim olduğunu sorduğunda isminin Agafon olduğu yanıtını alır. Gelenekteki inanca göre gelecekteki damadın ismini öğrenmiş olur.

Tatyana daha sonra rüyasında Onegin'in Lenski'yi öldürdüğünü görür. Rüya kitabından bunun anlamına bakar, ancak herhangi bir açıklama bulamaz. Rüyasından dolayı endişelenir.

Tatyana'nın isim günü Lenski ve Onegin de davet üzerine gelir. Onegin, isim günü muazzam bir şölene dönüşünce sinirlenir. Lenski'yi sınamak ister. Olga'yı dansa kaldırır. Bu manzara karşısında herkes şaşkınlık içinde kalır. Lenski de gözlerine inanamaz. Lenski, Onegin'in Olga'ya kur yapmasına dayanamaz ve oradan ayrılır. Eve giderken Onegin'le düello etme kararı alır.

Altıncı bölümde Onegin, Lenski'nin gittiğini fark edince yine canı sıkılır. Olga ise Lenski'yi arar. Ertesi gün sosyete adamı Zaretski, Lenski'nin Onegin'e düello davetini götürür. Onegin ise "her zaman hazır"²⁸ olduğu yanıtını verir.

Lenski, düello öncesinde Olga'yı görmeye gider. Olga, ona gecedен neden erken ayrıldığını sorar. Lenski, sevildiğini hissedince pişmanlık duyar. Özür dilemeye hazır olsa da söyleyecek bir şey bulamaz. Düello kararını Olga'ya söylemez. Eve dönünce romantik şiirler yazar.

Düello edecekleri gün Lenski, sözleştikleri yere erkenden gelir. Onegin ise gecikir. Lenski'nin düello şahidi Zaretski karşısında Onegin düello şahidi olarak hizmetçisi Mösyö Guillot'u gösterir. Zaretski ve Guillot şahitliğinde düello başlar. Onegin Lenski'den önce ateş eder ve Lenski'yi öldürür.

---

²⁷Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Yevgeni Onegin: roman v stihah**, Moskva, Detskaya literatura, 1964, s. 144.

²⁸A.e., s. 165.

Yedinci bölümde Lenski'nin mezarının bakımsız, ihmal edilmiş bir hale geldiği zamana geçilir. Olga, Lenski'yi çabuk unuttur. Bir uhlan²⁹, Olga'nın gönlünü fetheder ve evlenirler. Uhlan, Olga'yı yanına alarak alaya gider.

Tatyana, yalnız kaldıktan sonra Onegin'in evini ziyaret eder ve onun kitaplarını okumaya başlar. Başlarda böyle bir seçim dünyası tasavvur etmeyen Tatyana'ya Onegin'in kitapları ilginç gelir. Kendini tamamen okumaya kaptırır.

Kışın Tatyana ve annesi yaşlı teyzeleri Alina'nın yanına Moskova'ya gelirler. Tatyana, burada akrabalarıyla görüşür. Genç kadın akrabaları, Tatyana'yı taşralı görünüşünden dolayı garip bulur.

Sosyete toplantılarının birinde saygın bir general, Tatyana'dan gözlerini ayırmaz. Teyzeleri de generali görmesi için Tatyana'yı uyarır.

Sekizinci bölümde Onegin amaçsızca ve plansızca bir yolculuğa başlar. Sonunda bu yolculuklardan bıkar. Ve "Çatski gibi yine gemisinden balosuna iner"³⁰ Eskisi gibi kendini yine bir baloda buluverir.

Baloda Tatyana'yı görünce şaşırır. Hem akrabası hem de arkadaşı olan Knyaz N'ye bu kadının kim olduğunu sorar. Knyaz, Tatyana'yı eşi olarak takdim eder. Onegin'e eşini tanıyıp tanımadığını sorar. Onegin ise köyde komşu olduklarını söyler. Tatyana Onegin'i görünce şaşkınlığını gizler ve sakin duruşunu koruyarak sessizce selam verir. Onegin, karşısındaki kadında eski Tatyana'dan hiçbir iz bulamaz.

Onegin, her gün arabayla Tatyana'nın evinin yakınlarından geçer. Knyazlara misafirliğe gittiği zamanlar Tatyana'nın ilgisizliğiyle karşılaşır. Ancak ısrarcı davranıp vazgeçmek istemez. Tatyana'ya aşkını ilan ettiği bir mektup yazar. Ancak Tatyana'dan yanıt alamaz. Bir sosyete toplantısında karşılaşırlar. Tatyana, Onegin'i görmezden gelir ve onunla bir kelime bile konuşmaz. Bundan dolayı Onegin ümitsizliğe düşer. İç kapanıklığına döner ve yine kendini okumaya verir.

---

²⁹Uhlan: "Alman mızraklı süvari askeri". Bkz. Gültek, **a.g.e.**, s. 1777.

³⁰Puşkin, **Yevgeni Onegin: roman v stihah**, s. 211.

Bahar gelince Onegin yeniden Tatyana'nın yanına gider. Onu mektubunu okurken bulur ve ayaklarına kapanır. Tatyana, Onegin'i yerden kaldırmaz. Öğüt verdikten, evli olduğunu hatırlattıktan sonra kocasına bağlı kalacağını ekler ve odadan çıkar. Tatyana'nın kocası gelir ve Onegin'in bu halini görür.³¹

Rus edebiyat eleştirmeni ve kuramcı Gennadi Nikolayeviç Pospelov'a göre süjenin en önemli işlevi, yaşamsal gerçeklikte bulunan çelişkileri yani çatışmaları (Friedrich Hegel'in terminolojisinde – çarpışmaları) açığa çıkarmaktır. Belinski'nin deyiimiyle "toplumsallığın coşkusu" içeren eserlerde çatışmalar, somut tarihsel durumların sonuçları olarak algılanıp ifade edilirler. Böyle eserlerde sıklıkla değişik toplumsal gruplar, tabakalar, sınıflar ya da kuşaklar, uluslar, devletler arasındaki çelişkiler ve çatışmalar vurgulanmaktadır. **Yevgeni Onegin**'de bu şekilde değişik gruplar arasında yaşanan toplumsal çelişkiler yer almaktadır. Söz konusu çelişkiler eserin süjesinde dolaylı bir yoldan, kişilerin bireysel ilişkileri üzerinden verilmektedir.³² Başta Peterburg'ta balolarla vakit geçiren soylular ile Moskova'nın eski geleneklerine bağlı bir şekilde yaşayan soylular olmak üzere, başkent ile taşra sakinleri, toprak sahibi ile serf hizmetçileri gibi değişik gruplar arasındaki toplumsal çelişkiler gösterilmektedir. Bu çelişkiler ise kahramanlar arasındaki ilişkiler aracılığıyla açığa çıkarılmaktadır.

Başlıca kahramanlar (Onegin-Tatyana, Lenski-Olga) arasındaki ilişkiler "simetrik bir biçimde (ters bakışmla)" kurulur.³³ Her birinin bu sayede birçok yönü gözler önüne serilir. Önce Tatyana'nın aşık olması, aşkını ilan ettiği bir mektup yazması ve Onegin'den bu aşkın yaşanmaması gerektiğine dair öğütler dinlemesi ve sonrasında Onegin'in Tatyana'ya aşık olması, aşkını ilan etmek üzere mektup yazması ve Tatyana'dan olumlu karşılık bulmaması gerektiğine dair öğütler dinlemesi söz konusu ters bakışmlı ilişkileri açıklayan olaylar olur.

Onegin ile Tatyana arasındaki ilişkiler eserin ana süje çizgilerini belirlemektedir. Söz konusu süje çizgisinde kahramanların aşka dayalı ilişkilerinden

---

³¹A.e., s. 225-228.

³²Gennadiy Nikolayeviç Pospelov, **Vvedeniye v literaturovedeniye**, 3. bsk, Moskva, Vıssaya şkola, 1988, s. 203.

³³Dmitri Dmitriyeviç Blagoy, **Masterstvo Puşkina**, Moskva, Sovetskiy pisatel, 1955, s. 185.

çok daha fazlası yer almaktadır. Kahramanların içinde bulunduğu hazin yalnızlığın, "Rus iç sıkıntısının" (Russkaya handra) asıl nedeninin ne olduğu sorusuna Rus gerçekliği çerçevesinde yanıt verilmektedir. Esere göre duyulan iç sıkıntısı, dönemin Rus yaşantısındaki belli bir soylu kesime özgüdür. Bu sıkıntıyı halktan kopmuş yüksek soylu tabakanın yaşam tarzı yaratır ve "sosyetenin duyarsız bir şekilde sürdüğü zevk ve eğlence düşkünlüğü" ortamında kendini gösterir. Kaynağının ne olduğu ise kahramanlar ve aralarında yaşanan olaylarla ortaya çıkarılır (Onegin ve Tatyana'nın iki kez karşılaşması, erkek kahraman ile kadın kahraman arasındaki karşılıklı, bu karşılığın neden olduğu dramatik çatışmalar).³⁴

Böylelikle eser, anlatılmadan önce, anlatıldığında ya da anlatıldıktan sonra devam etmekte olan bir çatışmayı olay zeminine taşımaktadır. Kahramanlar, zaten kendi yaşamları dışında var olan çelişkilerin tamamlayıcısı olarak ortaya çıkmıştır. Bu şekilde, devam etmekte olan bir çatışmayı bulundurma özelliği XIX. yüzyıldaki "gerçekçi edebiyatın süjelerinde" önemli bir derecede "belirleyici" olur.³⁵

Eserin süjesinin oluşmasını sağlayan olaylar "zamansal bağ"dan çok "nedensel bağ" ile birbirlerine bağlanmaktadır. Eserin bir bölümünden örnek olarak Lenski ve Onegin'in davet edildiği gecede Onegin'in sıkılıp Olga'yı dansa kaldırması sonrası Lenski'nin onu düelloya davet etmesi gösterilebilir. Olayların bu tür bağa yönelerek birleştirildiği süjeler "birlikli bir eylemi (aksiyonu) olan süjeler, ya da yoğunlaştırılmış (konsantrik) süjeler" adını almaktadır. Olayların nedensel bağ dikkate alınarak birbirlerine bağlanması, süjenin yoğunlaştırılmış bir yapıda verilmesi Puşkin'in kendine yeni bakış açıları oluşturup bunları kullanabildiğinin göstergesidir. Kararlaştırılmış tek bir çatışma bu bakış açılarıyla ayrıntılı bir şekilde analiz edilebilme olanağına erişir.³⁶

Görüldüğü üzere eserde iki temel süje çizgisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki Onegin ile Tatyana arasındaki karşılıklı ilişkinin hikayesine bağlanmaktadır; ikincisi

---

³⁴Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 452-453.

³⁵Gennadiy Nikolayeviç Pospelov, **Edebiyat Bilimi**, Çev. Yılmaz Onay, İstanbul, Evrensel Kültür Kitaplığı, 1995, s. 241.

³⁶A.e., s. 243-245.

ise Lenski'nin Olga'ya aşık olması ve Lenski'nin ölümünden sonra Olga'nın evlenmesini izlemektedir.

İlk süje çizgisi, eserin üçüncü bölümüne kadar düğüm (zavyazka) bölümüne sahiptir. Düğüm bölümünde Larinlerin evinde Onegin ile Tatyana tanışır ve Tatyana, Onegin'e aşık olur. Eylemin gelişimi (razvitie deystviya) bölümü, mektup yazma ve gönderme, bahçede açıklama, Tatyana'nın rüyası, isim günü, düello, Onegin'in yolculuğu, Tatyana'nın başka biriyle evlenmesi gibi olayları içerir. Daha sonrasında Onegin ile Tatyana'nın Peterburg'ta yeniden karşılaşmalarından sonra olayların değişen gelişimi şu şekilde yaşanır: Onegin'in kadın kahramanın gönlünü çelmeye çalışması, ona olan aşkı, mektup yazması. Eylemin doruk noktası (kulminatsiya), Tatyana'nın Onegin'e yaptığı açıklamadır. Tatyana'nın ret yanıtı ve süjenin aniden kesilmesine neden olan ayrılışı da sonuç (razvyazka) bölümünü oluşturur.

İkinci süje çizgisi açık bir düğüm bölümünden yoksundur. Doruk noktası isim günü sırasında, sonuç bölümü ise Lenski'nin ölümü ve Olga'nın yeni tanıştığı uhanla evlenmesiyle yaşanır.

Her iki süje çizgisine ait olayların gelişimi aynı zaman içinde akmaktadır. Böylelikle şair, olaylar gerçekleşirken dört kahramanın karakterlerinde meydana gelen yeni belirtileri ortaya koymaktadır.³⁷

Puşkin'in, şiir-romanını bitirdikten sonra üzerinde çalışma sürecini gösterdiği planı, eserin kompozisyonu olarak kabul edilir. Bu kompozisyon planına göre birinci ana bölümde I. türkü "İç Sıkıntısı", II. türkü "Şair", III. türkü "Küçük Hanım"; ikinci ana bölümde IV. türkü "Köy", V. türkü "İsim Günü", VI. türkü "Düello"; üçüncü ana bölümde VII. türkü "Moskova", VIII. türkü "Yolculuk", IX. türkü "Yüksek Sosyete" olarak adlandırılır.³⁸

Dmitri Blagoy, Puşkin'in beğendiği **İlahi Komedya** (Dante) adlı eserin "üçlü parçalara ayırma" (troystvennoe çlenenie) ilkesine göre kurulan "birleşik planını" dikkate alarak **Yevgeni Onegin**'in temelinde söz konusu ilkeyi, kompozisyonu için

³⁷Türkan Olcay, **Russkaya literatura pervoy polovini XIX veka**, Stambul, Çantay, 2011, s. 111-112.

³⁸Blagoy, **Masterstvo Puşkina**, s. 183.

kullandığını ileri sürer. Puşkin'in planında da görüldüğü üzere şiir-roman üç ana bölüme ayrılır.³⁹

Üç ana bölümün her birinde geçen olayların örgüsü ve süjenin malzemesi birbirleriyle bağdaştırılmış bir şekilde kurulmuştur. Birinci ana bölüm, kompozisyonun ana bölümleri arasından girişi (ekspozitsiya) oluşturmaktadır. Bu ana bölümdeki üç türküde romanın kahramanlarından Onegin, Lenski ve Tatyana'nın her birinin ayrıntılı nitelikleri verilir.

Eserde birinci bölüm (glava) neredeyse tamamen Onegin'e ayrılır. İkinci bölümün merkezinde Lenski yer alır. Larin ailesi Lenski'yle kurulan bağlar aracılığıyla betimlenir. Bu bakımdan Puşkin'in planında II. türkü "Şair" başlığıyla vurgulanır. Üçüncü bölümün neredeyse tamamen adandığı "Küçük Hanım" Tatyana, Onegin'e olan aşkında, dadısıyla yaptığı gece konuşmasında, Onegin'e yazdığı mektubunda vb. yaşadığı olaylarda betimlenerek tanıtılır. Olga'nın betimine ağırlık vermiş bir bölümün olmaması onun yaşadığı çevrenin koşullarına tamamen doğal bir şekilde uyum sağlamasından ileri gelir. Eserde ikinci derecede bir rolü vardır.⁴⁰

Eserin kompozisyon taslağına göre ikinci ana bölümde yer alan IV., V., VI. türkülerde başlıca kahramanların karakterlerinin ve ilişkilerinin temeli atıldığı ilk ana bölümdeki gelişimlerine göre karşı karşıya gelmeleri, çatışmaları gösterilmektedir. Bu ana bölüm üç kahramanın neredeyse tamamen eşit aralıklarla -eyleme doymuşluk ve onun niteliği bakımından- en dinamik ve dramatik biçimde katıldığı merkez nokta olarak nitelendirilir. Söz konusu ana bölümde eylemler Onegin'in, Tatyana'nın tutkulu aşkını itiraf ettiği mektubuna yanıt olarak verdiği "öğüt"; Tatyana'nın halkın değerlerine ait hareketlerle yüklü "kehanet dolu" rüyası; Lenski'nin romantik kuruntusundan dolayı iki arkadaş arasında hiç yoktan bir sebeple çıkan düello kapışması (Onegin'in Lenski'ye ufaktan canı sıkılması ve Olga'nın düşüncesizlik göstermesi) ve kanlı son (Lenski'nin Onegin tarafından öldürülmesi) şeklinde gelişir.⁴¹

---

³⁹A.e., s. 184.

⁴⁰A.y.

⁴¹A.e., s. 187.

Kompozisyonun ikinci ana bölümünde gerçekleşen eylemlerin merak edilen sonuçları eserde altıncı bölümün XLII. kıtasında şu şekilde sorular dizisi halini alır:

*"Ne oldu Olga şimdi?
Uzun süre mi acı çekti içinde yüreği,
Çabucak geçti mi yoksa zamanı gözyaşlarının?
Ya nerede şimdi kızkardeşi onun?
Ve nerede o insan ve toplum kaçağı şimdi,
Son moda güzellerin son moda düşmanı,
Nerede zamanın o kapanık ayrık adamı,
Katili o, gencecik çağında bir şairin?"⁴²*

Kıtada yöneltilen tüm sorulara tutarlı bir şekilde verilen yanıtlar kompozisyon planının kapanışı olan üçüncü ana bölümü oluşturmaktadır.

VII. türkünün başlarında Olga, Lenski'yi kısa sürede unuttur ve bir uhlanla evlenerek beraber alaya gider.⁴³ Ancak geriye kalan iki ana kahraman (Onegin, Tatyana) hayata yeni bir giriş yapar.

Tatyana'ya ayrılan VII. türküde Onegin gidince onun yokluğunda kitaplarını okuyan Tatyana'nın entelektüel ufku genişler ve kızın tabiatı daha da gelişir. Belinski'nin deyimiyle Tatyana'yı "köylü küçük bir kızıdan bir sosyete hanımefendiliğine doğru tamamen değişmeye" hazırlar. VIII. türkü ise tam tersine Onegin'e ayrılır. Lenski'nin ölümü ve çıktığı Rusya yolculuğu Onegin'in karakterini geliştirir. Son olarak IX. türküde kendi makamında değişen her iki kişi de -erkek kahraman ve kadın kahraman- karşılaşır ve final son gelir.⁴⁴

⁴²Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 278.

⁴³Blagoy, **Masterstvo Puşkina**, s. 187.

⁴⁴A.e., s. 188.

Puşkin, "gerçeğin şairi" olarak devam ettiği yaratıcılığının olgunluk dönemine denk gelen eserinde son sözü söylememe yöntemine başvurur. Eserde sekizinci bölümün XLVIII. kıtasında bitişin kapalı geçme durumu şöyle verilmektedir:⁴⁵

*"Ve uzaklaştı o. Yevgeni duruyordu ayakta,
Bir yıldırımla vurulmuşça bozguna uğramıştı.
Hangi duyguların yeğin fırtınasına
Şimdi yüreğinin derinlerinden batıp gitmişti!
Ama ansızın bir mahmuz sesi duyuldu,
Ve kocası Tatyana'nın göründü,
Ve burada kahramanı benim,
Bu kara dakikada kendisi için,
Okuyucum, biz böylece şimdi bırakalım,
Uzun bir süreliğine... sonsuzca..."⁴⁶*

Eser, Tatyana'nın Onegin'i azarlamasıyla son bulur ve okur, kahramanına ne olur, eserin hikayesi nerede devam eder, eserdeki düşünceler nasıl devam eder bunu bilmemek üzere bir tür "tamamlanmamış" bitişle karşılaşır. Böylelikle gerçekte yaşandığı gibi olayların devam ettiği izlenimi verilir. Eserdeki hayatlar Puşkin'in hükmü altında kalmaktan kurtularak gerçeklik kazanır.⁴⁷

Yevgeni Onegin'in konusunun gelişimi bakımından tamamlanmamış bir şiir biçiminde roman olma özelliği Puşkin'in kendisi tarafından 1835 yılında arkadaşlarına yanıt niteliğinde yazdığı notlarında şu şekilde geçmektedir:

"Bana diyorsunuz ki: o yaşıyor ve evli değil,

---

⁴⁵A.e., s. 180.

⁴⁶Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 385.

⁴⁷Belinski, "Statya vosmaya "Yevgeniy Onegin", s. 532-533.

Demek ki roman henüz bitmemiş".⁴⁸

Görüldüğü üzere eser, dairesel bir yapıya sahip olup bundan dolayı ismini aldığı kahramanı Yevgeni Onegin'in ana kadın figür Tatyana'yla yaptığı ilk görüşme ile başlamakta ve son görüşmeleri ile sona ermektedir.⁴⁹

3.3. Biçimsel ve Sanatsal Özellikler

Şiir biçiminde yazılan roman **Yevgeni Onegin**, Avrupa kültürü geleneğine ait XVII.-XVIII. yüzyıl Fransız psikolojik düzyazısından romantik poemaya kadar ve Laurence Sterne'den George Byron'un **Don Juan**'ına kadar edebiyatla birlikte gerçekleştirilen denemelere dayanmaktadır. Ancak **Yevgeni Onegin**, dünya edebiyatında ilk adımı atmak adına Rus edebiyatında köklü bir değişikliğin timsali olma ününe erişmiştir. Kuşkusuz yaratıldığı kültürün etkileşimiyle ortaya çıkan özgün eserin, çevirisi bakımından en zor eser olması bir rastlantı değildir.⁵⁰

Yevgeni Onegin, her biri on dört dizeden, Roma rakamları ile numaralandırılan yaklaşık olarak 366 kıtadan, toplamında 5280'in üzerinde dizeden oluşan, esasen sekizinci bölümüyle tamamlanmış olan şiir biçiminde bir romandır. Eserde on dört dize düzeninin dışında **Tatyana'nın Onegin'e Mektubu** (79 dize), **Genç Kızların Türküsü** (18 dize) ve **Onegin'in Tatyana'ya Mektubu** (60 dize) yer almaktadır. Şairin çalışmalarında daha sonrasında ortaya çıkarılan **Onegin'in Yolculuğundan Parçalar** ve **Onuncu Bölüm** başlıklarıyla yayımlanan eksik bölümler, eserin sekiz bölümlük halinin devamı niteliğini taşımaktadır.⁵¹

---

⁴⁸Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, **Puşkin A. S. polnoye sobraniye soçineniy v 16 t.: tom 3, kn. 1. stihotvoreniya, 1826-1836. skazki**, Moskva-Leningrad, AN SSSR, 1948, s. 396, (Çevrimiçi) <http://feb-web.ru/feb/pushkin/texts/push17/vol03/y03-396-.htm>, 21 Temmuz 2015.

⁴⁹Zeynep Zafer, "Büyük Rus Dehası Aleksandr Sergeyeviç Puşkin", **Edebiyat ve Eleştiri Dergisi**, S. 45, Yıl:7, Ankara, Eylül-Ekim 1999, s. 67.

⁵⁰Lotman, **a.g.e.**, s. 194.

⁵¹Ataol Behramoğlu, **Rus Edebiyatında Puşkin Gerçekçiliği**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 2013, s. 193.

Kuleşov, Puşkin'in **Yevgeni Onegin**'de şiir-roman biçimini seçmesinin nedenini şairin yaşadığı döneme uyarak aynı zamanda ifade alanını genişletme amacına bağlamaktadır. Puşkin'in eserini yazmayı düşündüğü dönemde Rus edebiyatında dram da dahil her şey şiir biçiminde yazılır. Düz yazı türleri henüz Rus edebiyatında yaygın değildir. Bunun yanı sıra Puşkin'in çocukluğundan beri kazandığı yaratıcılık deneyimi yoğun bir şekilde şiir biçiminde eserlerle geçer. Bundan dolayı Puşkin, eserinde şiirsel deneyimini, Rus toplumunun panoramasını verirken baskın bir şekilde aşk temasını kullanır; yazar imgesi (obraz avtora) aracılığıyla kahramanlarıyla lirik bir ilişki kurar.⁵² Kahramanlarına "Onegin, benim sevimli dostum"⁵³, "benim Onegin'im"⁵⁴, "güzel Tatyana"⁵⁵ şeklinde seslenir.

Şiir biçiminde romanın öncüsü George Byron'dur. Anlatımın tarzı, gerçekliğin canlandırılması sırasında düz yazı ve şiirin karışımı, konudan uzaklaşmalar, şairin kendi kendini yargılamaları Byron'a özgü özelliklerdir. Şairin kişiliğinin sezinlenmesi ise Byron eserlerinin başlıca özelliğidir. Ancak Puşkin'in **Yevgeni Onegin**'i Byron'un **Don Juan**'ıyla, **Childe Harold**'uyla ve **Beppo**'suyla karşılaştırılacak olursa biçim ve üslubu dışında hiçbir ortak yanı bulunmamaktadır.⁵⁶

İki şairin yaklaşımlarına bakılırsa aralarında tarz bakımından önemli farklılıklar olduğu şu şekilde açıklanır:

"Byron kendi egzotik kahramanlarına hayrandır, onları ruhun devleri haline getirir: O kahramanlarını, yıkılmaz medeniyetin insanlarına karşı koymaları için çok güçlü yaratıyordu. Puşkin ise, romantik kahramanlara hak ettiklerini verirken, onları yaşamın gerçek deneyimlerinden geçirir. Byron kahramanlarının haklılıklarını ispatlar. Puşkin ise, dönüp dolaşıp kahramanlarının sınırlılığını, darlığını, protestolarının soyutluluğunu gösterir. Puşkin'in metodu Romantizmin çerçeveleri dışına çıkıyordu.

---

⁵²Kuleşov, **a.g.e.**, s. 162.

⁵³Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 16.

⁵⁴**A.e.**, s. 18.

⁵⁵**A.e.**, s. 224.

⁵⁶Belinski, "Statya vosmaya "Yevgeni Onegin", s. 504.

Yaşamın gerçekliği, estetik algılamının ve sanatsal betimlemenin objesi olarak görünüyordu".⁵⁷

Şiir-roman **Yevgeni Onegin**'de Puşkin tarafından geliştirilen anlatım biçimi öncelikle ilk Rus poeması **Ruslan ve Lyudmila**'da görülür. Bu anlatım biçiminde sıklıkla konudan lirik uzaklaşmalar, "fantastik ve günlük olanın karışımı" gibi kullanımlar söz konusudur.⁵⁸ **Yevgeni Onegin**'deki söz konusu kullanımlarla içeriğin gerçekçi yaşam tablosu desteklenmiş olur.

Kuleşov, şiir-romanda hikayenin geçtiği 1819-1825 yılları arasında Rusya'da hakim olan "genel lirik coşkunluğu" şairin yaratısındaki lirizme yansıyan bir etken olarak görür. Söz konusu lirizmin şairin özgürlük temalı şiirleri ve Fransa'ya Anavatan Savaşı (1812) sırasında gönderilen Rus gençlerin dönüşüyle birlikte doğan "coşkunlukla" ilgisini kurar. Ancak daha sonrasında Puşkin, Onegin ve Tatyana'yı yetiştiren bu çevrenin o zamanlardaki ulusal anlamı geride bırakarak artık başka bir anlayışa sahip olduğunu **Yevgeni Onegin**'de gösterir.⁵⁹

Eserin şiir dili aynı zamanda gündelik ve olağandışı bir üsluba sahiptir. Şair, eserinde geleneksel üslup özelliğini bırakarak ilke olarak yeni estetik anlayışını yaratan "sanatsal keyfiliğe" göre kullandığı malzeme olan "yüksek" ve "düşük" sözcüklere eşit oranda yer verir. Herhangi bir sözcüğün seçim özgürlüğünü kendinde saklı tutarak dilin çeşitliliğiyle okurun zevk almasına, yüksek sözcüğe yükseklik basit sözcüğe ise halk diline aitlik değerlendirmesine ortam yaratır. Böylelikle şair, eserdeki dil ve sözcük kullanımına yönelik izlediği bu yol ile üslubun genel işleyişinin alanındaki daralma, anlamsal doyma alanını genişletir.⁶⁰

Söz gelişi Puşkin birinci bölümde okura Yevgeni Onegin'i tanıtırken özellikle soyluların konuşma biçimini ve sıklıkla başvurdukları ifadeleri kullanır. Örneğin soyluların konuşma içeriğine uyması bakımından onların dağarcığından gelen

---

⁵⁷Kuleşov, **a.g.e.**, s. 110-111.

⁵⁸**A.e.**, s. 65.

⁵⁹**A.e.**, s. 162.

⁶⁰Lotman, **a.g.e.**, s. 195.

Fransızca sözcükler kullanır: "Madame", "Monsieur l'Abbé", "Monsieur", "dandy" gibi. Yunan ve Romalı ünlü isimler de edebi bir dil ile şu şekilde anılır:

*"Yüceler yücesi istemiyle Zeus'un
Biricik kalıtçısı tüm akrabalarının."⁶¹*

Şairin eserin sekizinci bölümünde kullandığı "serbest roman"⁶² (svobodny roman) ifadesi üslubunun genel tanımı olarak kullanılmaktadır. Bu üslup, doğal akışında, birbirinin içinde karışmış bir şekilde çabuk değişebilen, okurla yazarın kolayca bir yönden başka yöne geçiş yapan sohbeti havasına dayandırılır. Şair, kendi kahramanı gibi "her şeye az buçuk değinme" peşinde olmuştur. Buradan hareketle belirgin sanatsal işlevin konulara renklilik ve çeşitlilik katmak ve onları zorlamaksızın, maksatlı olarak savsak tarzda geliştirmek olduğuna varılır. İşte bu nedenle **Yevgeni Onegin**'e en iyi eleştirel formülü Puşkin eserinde kendisi verir:

*"Kabul et bu dermesini alaca bölümlerin,
Yarı güldürücü, yarı hüznü".⁶³*

Puşkin, "serbest roman" kompozisyonunun temelinde yalnızca kahramanlarıyla değil aynı zamanda okurlarıyla da bağ kuran yazar figürünü yaratır. Roman, yazarın okurla sohbet etmesi biçiminde yazılır. Bu yöntem, okuru tüm olayların doğrudan katılımcısı yaparak adeta onun gözleri önünde yazıldığı izlenimi oluşturur.⁶⁴

---

⁶¹Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 16.

⁶²Puşkin, **Yevgeni Onegin: roman v stihah**, s. 229.

⁶³Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 13.

⁶⁴Anastasiya Maksimovna Sarıçeva, **Russkaya literatura kurs lektzii: ucebnoye posobiye**, Moskva, Prospekt, 2016, s. 6.

Şair, eserde şiirin geleneksel tür özelliklerinin bulunmamasından dolayı okuru uyarır. Geleneksel olana aykırı bir yol izlediğinin bilinciyle eserdeki bazı çelişik durumların farkına varılmayacağından endişe duyarak okuru birinci bölümün sonunda açıkça şu şekilde uyarır:⁶⁵

*"Geçirdim gözden özenle buraya kadar;
Pek fazla çelişkiler ve aykırılıklar var,
Ama bunları hiç düzeltmeyeceğim."⁶⁶*

Böylelikle şair, "alaca bölümlerin" kuruluşunun ilkesi olarak çelişkiyi şiir-romanın sanatsal idealinin temelini koymaktadır. Çelişkileri birleştirme ilkesi yeni yöntemi oluşturmaktadır. Yani "edebiliğe" karşı duran ve hayatın çelişkili gerçekliğini sığdırmaya elverişli bir sanatsal yöntem ortaya koymaktadır.

Yeni yöntemi oluşturan söz konusu düzeneğin karakterler yönünden kullanımına bakılınca, başlıca dört kahramanın zıt çiftler halinde birbirine geçmesini sağladığı gözlemlenir. Bununla birlikte Onegin – Lenski, Onegin – Tatyana, Onegin – Zaretski, Onegin – yazar antitezleri ve diğerleri Onegin'le farklı ve zaman zaman güçlkle bağdaşabilir görünümeler vermektedir. Daha da fazlası, farklı bölümlerde Onegin, -bazen bir bölümün içinde bile, örneğin birinci bölümde- okurun karşısına farklı bir ışıktaki ve yazarın karşıt değerlendirmesi eşliğinde çıkmaktadır. Yazarın kendi değerlendirmesi de birbirini düzelten, ayrıca bazen olumsuzlayan seslerin bütün bir korusu havası vermektedir. Onegin kıtasının esnek yapısı, tonlamaların böylesi çeşitliliğine olanak verir. Yani yazarın tutumu herhangi bir bilgece öğütle değil de anlamsal gerilimin kesişmesi sistemiyle ortaya çıkmaktadır.⁶⁷

Çeşitli bakış açılarının kesişmesinde metnin kuruluşu "gerçeğin şiiri" temelini dayanır. Bu temel şiir tekniği Puşkin'e özgüdür. Söz konusu kuruluş, yazarın ve

---

⁶⁵Lotman, a.g.e., s. 195.

⁶⁶Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 68.

⁶⁷Lotman, a.g.e., s. 195.

anlatıcının bakış açılarının tek bir lirik "ben"de romantik kaynaşmasına kıyasla ilke olarak yeni bir safha olur.

Metnin kuruluşunun ardında, edebiyata, hayatın ilkesel olarak ne kadar sığabileceğini göstermekten ziyade, gerçekçiliğin bitmez tükenmez çeşitliliği ve sonu gelmez olanaklarının gösterilmesi yatmaktadır. Bundan dolayı Puşkin, şiir-romanında Rus yaşamının önemli tiplerini ortaya çıkarırken -"Avrupalı Rus"u (Russkiy evropeets), akıl ve kültür sahibi olup aynı zamanda yaşamın boşluğuyla azap gören züppeyi, Avrupa tarzı aldığı eğitimle ahlak ilkelerinin ve duygularının ulusal karakterini birleştiren Rus kadını, hayatındaki tüm düzenin yüceliğiyle soylu yaşamının sıradanlığı ve soğukluğunu anlatırken- konuyu tek anlamlı bir gelişimle sınırlandırmamıştır.

Yevgeni Onegin, erkek kahramanla kadın kahramanın ilişkilerinin aynı zamanda XIX. yüzyıl Rus toplumunun başlıca tarihsel ve ulusal çatışmalarının modeli olarak geçtiği "Rus romanının" tipini göstermektedir. Bununla birlikte kadın kahraman adeta ebedi ya da en azından uzun süreli değerlerin cisimleşmiş şekli olmaktadır. Ahlaki temeller, milli ve dini gelenekler, kahramanca kendini feda etme, aşkın ve sadık kalmanın sonsuz yetisi gibi değerlerin timsali olur. Erkek kahramanda ise Rus toplumunun yaşadığı tarihsel yönden somut bir anın çizgileri yansıtılmaktadır. Ancak tüm bunlar şiir-romanı sembolik olarak tipikleştirilmiş iki figürün çatışması olayına bağmamaktadır. Söz konusu çatışma, anlatımdaki canlı gerçekçiliğin çizgilerini taşıyan yaşamda gün yüzüne çıkmıştır.⁶⁸

Puşkin, Yevgeni Onegin karakterinin betimlemesinde ilk kez tipik ve bireysel olanın organik karışımını sunan kapsayıcı gerçekçi bir genelleştirme ilkesini sanatsal tarzda hayata geçirir. Kararlaştırılmış bir türün ya da yer ve zaman bütünlüğüyle de birlikte hicivsel komedinin dar çerçeveleri içerisinde değil de kahramanın hemen hemen bütün yaşamını içine alan şiir-romanın geniş kapasiteli çerçevesindeki gerçekçi tipleştirme yönteminin yararını kullanır.⁶⁹

---

⁶⁸A.e., s. 196.

⁶⁹Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 451.

Romanın birinci bölümünde Onegin imgesi "yeni bir gerçekçi nitelikte" karşımıza çıkar. Kahramanın karakteri burada yalnızca şekil almış bir halde bugünüyle verilmekle kalmamış, aynı zamanda gelişim süreci, oluşma ve şekillenme hareketlerinde de gösterilmiştir. Bundan sonraki gidişata göre romanın konu gelişiminde artık şekil alan bu karakterin resmi tamamlanır, daha açık ve net bir şekilde sahnede ilerler. Günlük yaşamın türlü ortamında -köyde, toprak sahibi soyluların çevresinde, Rusya yolculuklarında, yüksek sosyete kabullerinde- farklı konularda - dostluk, aşk, arkadaşının ölümü gibi deneyimlerinde- kahramanın imgesi tüm yönleriyle ortaya çıkar; tüm yüzleriyle görülür.⁷⁰

Eserde kullanılan yeni sanatsal özelliklerden biri de "başkasının sözüyle" (çujoe slovo) yöntemidir. Bu yöntem, anlatıcının farklı karakterlerden meydana getirdiği oluşum, üslubun derin ironisidir. Yazar kahramanların davranışlarına müdahale etmeksizin onları öylece anlatmaktadır; ancak kahramanlara dair düşüncelerini de kendilerine yükleyerek değil başkasının ağzından yorum yaparak vermektedir.⁷¹

1830'lu yıllarda Puşkin'in en çok başvurduğu "başkasının sözü" sanatsal yöntemi başka kişinin anlattığı hikaye, anlatım tarzı ve yazarınkiyle aynı olmayan düşüncelerin imgesi, yazar dilinin şiirinde çözülmüş olsa bile yazara didaktizmden kurtulma olanağı vermektedir. Bu yöntemin getirisine dair Anton Pavloviç Çehov, Aleksey Sergeyeviç Suvorin'e şöyle yazmıştır:

*"Siz iki anlayışı karıştırıyorsunuz: sorunu çözmeyi ve sorunu doğru düzgün ortaya koymayı. Yalnızca ikincisi bir sanatçı için mutlaklıdır. **Anna Karenina**'da ve **Onegin**'de hiçbir sorun çözülmemiştir; ancak (...) tüm sorunlar onlarda doğru bir şekilde ortaya konmuştur."*

Nitekim Lotman da Puşkin yaklaşımını aynı şekilde değerlendirir.⁷²

---

⁷⁰A.y.

⁷¹Lotman, a.g.e., s. 201.

⁷²A.e., s. 205.

1820'li yılların ikinci yarısındaki lirizmde Puşkin, çağdaşlığın fikir ve imgelerine uygulamada **tarihsellik** ilkesini hayata geçirir. Bu yöntem, ifadesini henüz daha 1825'deki **Kont Nulin**'de bulmaktadır. Ancak Puşkin'in bu yöntemi daha dolu, daha derin ve tamamlanmış haliyle **Kont Nulin**'in başlamasına iki yıl kala ve **Poltava**'nın bitmesinin üzerinden iki yıl geçtikten sonra **Yevgeni Onegin**'de yerine oturur.⁷³

Her şeyden önce **Yevgeni Onegin**'de, gelişiminin en ilginç dönemlerinden birinde alıntılanan Rus toplumunun poetik bir şekilde canlandırılmış panoraması okurun karşısına çıkar. Bu bakımdan **Yevgeni Onegin**, kahramanları arasında tek bir tarihi yüz olmasa bile kelimenin tam anlamıyla tarihsel bir poemadır. Söz konusu poemanın değeri, Ruslarda kendi türünde hem ilk hem de parlak bir deneyim olmasıyla daha da yükselir.⁷⁴

Yevgeni Onegin'in ana fikrinde ulusal psikolojinin ve ulusal etik göstergelerin edebiyatta yansımaları ortaya çıkmaktadır. Bu kapsam Puşkin'in 1820'li yılların ortalarında halkçılık sorununa yaklaşım yönünü göstermektedir.⁷⁵

Eserdeki halkçılık sorununa yaklaşıma dair Belinski şöyle bir değerlendirmede bulunur:

*"Çoktan beridir bizde farklı Rus erkeğinin ya da korseli Rus kadınının artık Rus olmadığı ve Rus ruhunun sadece zipunda, laptide, ev yapımı ekmeğin votkasında ve lahana turşusunda hissedildiği gibi köhneleşmiş bir düşünce yerleşmiştir."*⁷⁶

Böylelikle Puşkin'in, Rus ruhunu yansıtırken Rusya'nın yalnızca bir sosyal tabakadan ibaret olmadığını gösterdiği anlaşılır. Eserde izi görülen **halkçılık**, tipik kültürel değerlerden yola çıkılmasından ziyade taşra ya da başkent yaşamı olsun fark

---

⁷³Gukovski, **a.g.e.**, s. 129.

⁷⁴Belinski, "Statya vosmaya "Yevgeni Onegin", s. 496.

⁷⁵Lotman, **a.g.e.**, s. 197.

⁷⁶Belinski, "Statya vosmaya "Yevgeni Onegin", s. 499.

gözetilmeksizin Rus insanının ruh halini ve yaşayışını yansıtmaktadır. Yani Nikolay Vasilyeviç Gogol'ün deyimiyle "gerçek halkçılık sarafanı betimlemekten değil; ancak halkın ruhunun kendisini betimlemekten geçmektedir."⁷⁷

Belinski'ye göre bir yazar için, halk ruhunun sırrını çözmek demek hem en düşük, hem orta, hem de yüksek sınıfları anlatırken gerçeklere aynı ölçüde sadık kalabilmek demektir. Bu bağlamda edebiyat eleştirmeni, kültür standartları yüksek yaşamın daha ince ve karmaşık değerlerini kavramaksızın sadece halkın yaşamının keskin ayrıntılarını yakalayan kimsenin hiçbir zaman büyük bir yazar olmayacağı düşüncesini belirtir ve bir ulusal yazarın, hem efendinin hem de mujiğin⁷⁸ diliyle aynı ölçüde konuşmasını bilmesi gerektiğini savunur.⁷⁹

Belinski, "halkçılığın sırrı"nın bir halkın giyiminde ve mutfağında değil onun bir şeyi anlama tarzında saklı olduğunu ifade eder. Yine Belinski'ye göre herhangi bir toplumu gerçeğe sadık bir şekilde, olduğu gibi betimlemek için öncelikle onun özünü, ona has olanı anlamak gerekir. Bu, aksine toplumu sadece fiilen tanıyarak ya da onun tutunduğu kurallar bütününe felsefi yapıda değerlendirerek yapılamaz. Her ulusun iki felsefesi vardır: biri bilimsel, edebi, törensel ve bayrama dair olandır, diğeri gündelik, eve ait, kullanılagelen yapıda olandır. Her ikisi de az çok birbirlerine yakın dengede durmaktadır. Ve her kim toplumu betimlemek isterse her ikisiyle de tanışacaktır; ancak özellikle sonuncusu olan ev ve aile yaşantısını öğrenmek gerekmektedir. Bu da **Yevgeni Onegin**'de özellikle dengeli bir şekilde yer almaktadır.⁸⁰

Puşkin'in kişiliğinin esere yansıması yönünden bakılınca **Yevgeni Onegin**, Puşkin'in en samimi eseri olarak değerlendirilebilir. Yaklaşık sekiz buçuk yıllık bir süreçteki tüm yaşamı, ruhu, aşkı, duyguları, görüşleri, idealleri satır aralarından

---

⁷⁷Nikolay Vasilyeviç Gogol, "Neskolko slov o Puşkine", (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/gogolx_n_w/text_0490-1.shtml, 4 Mayıs 2016.

⁷⁸Mujik: "Rus köylüsü". Bkz. (Çevrimiçi) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57b5640b8ab963.76521028, 4 Mayıs 2016.

⁷⁹Belinski, "Statya vosmaya "Yevgeni Onegin", s. 503.

⁸⁰A.e., s. 507.

geçmektedir. Üstelik tanıdık olduğu bir çevre olan soyluların yaşamını rahatça vermesi kişiliğinin esere yakınlığının sonucudur.⁸¹

Gukovski, **Yevgeni Onegin**'i dünya edebiyatının ilk gerçekçi romanı olarak değerlendirir. **Yevgeni Onegin**, toplumsal gerçekçi bir romandır ve Puşkin gerçekçiliğinin ilk evresinin sonlarını işaret eder. Avrupa'daki gerçekçi romanın başarı göstergesinin de habercisi olma vasfını taşıyacaktır. Eser, Rus edebiyatındaki kalemlerin düzyazıya yönelmesinden önce roman türünün sanatsal formülünü vermiştir. Bu formül daha sonraları İvan Aleksandroviç Gonçarov'un, İvan Sergeyeviç Turgenyev'in, Lev Nikolayeviç Tolstoy'un romanlarının temelinde yer alacaktır. Yani gelecekte **Yevgeni Onegin**'e dünya edebiyatının ününü getirmiş olan Rus edebiyatının tipini (Onegin'i) ortaya koyar.⁸²

Puşkin, **Yevgeni Onegin**'i yazarken esas olarak edebiyat için yepyeni bir amaç edinir. Edebiliği aşarak edebiyat eseri yaratma, edebiyat dışı gerçekliğin ta kendisinin edebiyat olmaktan kopmaksızın yaratılması düşüncesini benimser. Böylelikle İvan Vasilyeviç Kireyevski'nin kendisine verdiği "gerçeğin şairi" unvanının bilincinde olduğunu gösterir.⁸³

Eserde o zamana kadar eşi benzeri görülmemiş alıntı, yankı ve imalı sözlerin bolluğu okurun kültürel belleğini canlandırmaktadır. Ancak hepsinin üzeri yazar alaysılamasıyla kaplanır. Bu alaysılama, herhangi bir edebi çözümlemenin herkesçe kabul edilmiş düzenini meydana çıkarır ve "edebiliğin" alanından romanı koparıp onu "gerçek yaşamın" metin parçasına dahil etmeyi sağlar. Edebiliğin bütün biçim ve kalıpları görünür kılınmış, açık bir şekilde okura gösterilmiş ve ironik bir şekilde birbirleriyle karşılaştırılmış, herhangi bir ifade yönteminin herkesçe kabul edilecek kadar anlaşılabilirliği, şair tarafından alaylı bir tarzda gözler önüne serilmiştir. Ancak kılıfı çıkarılan deyimlerin ardında romantik alaysılamanın göreciliği değil de basit yaşamın ve doğru anlamın haklılığı kendini gösterir.⁸⁴

---

⁸¹A.e., s. 495.

⁸²Gukovski, a.g.e., s. 130-131.

⁸³Lotman, a.g.e., s. 444.

⁸⁴A.e., s. 195.

3.3.1. Onegin Kıtası

Rus şiiri, diğer halkların edebiyatlarında olduğu gibi, sözlü olarak yaratılan eserlerle başlar. Bu eserler ise ancak XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yazıya taşınır.

Yazılı olarak eser veren Rus şairleri, XVIII. yüzyıla kadar şiirlerinde Polonya ve Fransa şiirinde gördükleri "syllabique" hece ölçüsünü kullanırlar. XVIII. yüzyılda yaşamış olan Vasili Krilloviç Trediakovski ve Mihail Vasilyeviç Lomonosov, çalışmalarıyla Rus şiirine özgü bir ölçü olarak "syllabotanique"i yaratırlar.⁸⁵

Rus şiiri üzerine çalışmalarıyla tanınan Vladislav Evgenyeviç Holşevnikov, hece ölçülerini şu şekilde açıklar:

"Rus şiirinin ritminin temeli, hak bakımından eşit olmayan vurgulu ve vurgusuz hecelerin az çok düzenlenmiş bir sıralamasıdır ve burada hakim olan önem vurgulu hecenindir. Bu, Rus şiirinin genel türsel belirtisidir; böyle bir şiir, 'tonique' (toniçeskiy stih) sözcüğüyle nitelenir. Tonique şiir, bir dizi çeşitli sessel türlere sahiptir. Belirli ilkelere sıkı sıkıya en bağlı olan biçimi, vurgulu ve vurgusuz hecelerin çok daha net bir biçimde düzenle sıralandıkları, 'syllabo-tonique' şiir (sillabo-toniçeskiy stih) adını alır. Bu (şiir ölçüsü), Rus şiirinde XVIII. yüzyılın 30'lu yıllarının sonundan itibaren XX. yüzyıla kadar egemenliğini devam ettirmiştir."⁸⁶

Görüldüğü üzere, Onegin kıtasına kadar Rus şiiri, başka bir ölçüye sahip olmuştur. Onegin kıtasıyla birlikte yeni bir şiir ölçüsü Rus edebiyatına girecektir.

Onegin kıtası, ismini aldığı **Yevgeni Onegin** eserine özgü belirgin bir şiir biçimi olarak Puşkin tarafından meydana getirilir. Kıta, 118 hece içermekte olup düzenli bir biçimde dişil ve eril uyak değişimiyle birlikte dört duraklı yamb⁸⁷ ile yazılan 14 dizeden oluşmaktadır.

⁸⁵Ataol Behramoğlu, **Çağdaş Rus Şiir Antolojisi**, İstanbul, Can Yayınları, 2008, s. 13-14.

⁸⁶Vladislav Evgenyeviç Holşevnikov, **Mısl, voorujennaya rifmami: poetičeskaya antologiya po istorii russkogo stiha**, 3. bsk., Sankt-Peterburg, Filologičeskiy fakultet SPBGU, 2004, s. 29-30.

⁸⁷Yamb: "Vurgusu ve durağı ikinci hece üzerinde olan şiir vezni türü". Bkz. Gültek, **a.g.e.**, s. 1955.

Kıtada söz konusu olan ababeeciddiff uyak düzeni, bütün hali bozulmadan istikrarlı bir şekilde kullanılmaktadır. Puşkin bu düzeni, **Yevgeni Onegin** üzerindeki çalışmasına üç yıl kala 1820 yılında tamamlanan dört duraklı şiirle yazdığı poeması **Ruslan ve Lyudmila**'nın uyaklamasında serbest şema ile birlikte kullanmıştır.⁸⁸

"Puşkin kıtası" da denilen Onegin kıtası zengin ve neredeyse hiç işlenmemiş bir alan sunmaktadır. Burada, şairin sanatsal başarıları sayesinde alışılan büyük ustalığı, uygulanan yöntemlerin geniş çeşitliliğiyle birleşir. Şair, bir dizi Antik Dönem, Ortaçağ ve çağdaş Avrupa şiirlerinin kıta formlarını dener; onların biçimlerini sıkça değiştirir, birbirleriyle harmanlar ve şiir döneminin kural gruplarını uyarlayarak yeni birleşimlere geçirir. Böylelikle farklı kıta formlarını deneyip kendi hedefindeki yeni yaratısında uygular.⁸⁹

Onegin kıtasının genel repertuarında "eleji beyti" (elegiçeskiy distih)⁹⁰, üç dizelik şiir formu (tersina)⁹¹, oktav⁹², dörtlük (**Stansa** teriminin kendi anlamında), sone⁹³, Aleksandr tarzı şiir⁹⁴ ve iki dizelik, üç dizelik, beş dizelik ve başka kuplelerin çeşitli birleşimleri bulunmaktadır. Bu birleşimler aracılığı ile şair, anlatmak istediği toplumu ve onda yer alan tipleri olabildiğince çok yönüyle gerçekçi bir şekilde anlatmak için özgün bir kıta dizisini bir madeni işler gibi yaratır, bilinmeyen her türlü örneğin yaratıcılık yönünden yeniden işlenip düzeltilmesi çalışmasında bulunur.⁹⁵

⁸⁸Vladimir Nabokov, **Kommentariy k romanu A. S. Puşkina "Evgeni Onegin"**, Çev. Nina Mistislavovna Jutovskaya v.d., Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1998, s. 38-39.

⁸⁹Leonid Grossman, "Oneginskaya strofa", **Puşkin sbornik perviy**, Haz. Nikolay Kiryakoviç Piksarov, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo, 1924, s. 117.

⁹⁰Eleji beyti: Antik Dönem şiirinde herhangi bir özgün ya da derin düşüncüyü bağımsız olarak ifade eden tamamlanmış beyittir. Bkz. (Çevrimiçi) <https://www.lingvolive.com/en-us/translate/ru-ru/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%85>, 5 Mayıs 2016.

⁹¹Tersina: Son iki kıta ile birlikte her üç dizinin orta kıta uyak düzenine inşa edilen, üç dizeden oluşan bir şiir formudur. Bkz. (Çevrimiçi) <https://www.lingvolive.com/en-us/translate/ru-ru/%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0>, 5 Mayıs 2016.

⁹²Oktav: "1- Diatonik ıskalanın sekizinci derecesi; 2- Diatonik dizinin sekiz derecelik aralığı". Bkz. Gültek, **a.g.e.**, s. 946-947.

⁹³Sone: "Başta iki dörtlü ve sonra iki üçlünden oluşan on dört dizeli bir batı koşuk türü". Bkz. Gültek, **a.g.e.**, s. 1590.

⁹⁴Aleksandr tarzı şiir: Rus şiirinde çift uyakla birlikte üçüncü vezinden sonra aralı altı duraklı yamb vezniyle yazılmış dizelerden oluşan şiir. Bkz. (Çevrimiçi) <https://www.lingvolive.com/en-us/translate/ru-ru/%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>, 5 Mayıs 2016.

⁹⁵Grossman, "Oneginskaya strofa", s. 117.

Onegin kıtası dört duraklı yamb'ın Rus kıtasına uyarlanma olayıdır. Söz konusu Rus kıtasının kaynağı Mihail Vasilyeviç Lomonosov'un odlarında bulunan kıtalardan ve George Byron'un şiir biçiminde yazılmış romanı **Don Juan**'dan gelmektedir. Onegin kıtası, yerli ve batı geleneklerinin kesişme noktasında oluşmuştur. Bu noktada klasisizm, XVIII. yüzyıl gerçekçiliği, Byron poemalarının romantizmi gibi edebi gelenekler yer almaktadır.⁹⁶

Yevgeni Onegin şiir-romanyla tanınan Onegin kıtası, yerleşiklik kazanmış ve daha sonrasında ardıllarına örnek Rus kıtalarından biri olmuştur. Yerli ve batı geleneğinden etkileşimi söz konusu olsa da temelinde bağlı kalmaksızın derin bir biçimde özgünlük elde etmiştir. Bununla birlikte Rus poemasının doğal ölçüsüne dikkate değer bir düzenleme sayılacak olan dört duraklı yamb'ı katmıştır. Artık kendisinden sonraki şiir kültüründe kullanımı yaygınlaşacaktır. Söz konusu kıta **Sayman Kadın**'da (Kaznaçeyşa) kullanan Mihail Yuryeviç Lermontov'dan Vyacheslav İvanov, Maksimilian Voloşin ve Fyodor Sologub'a varana kadar yaşarlığını, uygulanabilirliğini, canlılığını kanıtlayacaktır.⁹⁷

Yevgeni Onegin'deki kıta Byron'un **Don Juan** eserindeki gibi numaralı kıta yöntemiyle sıralanır. Her kıta bir düşünce dizisi olarak bütünlük teşkil eder. Yani her kıta kendi içinde bir dünyaya sahip olup eserin gövdesine bağlanan bir dal görevi görür.⁹⁸

Puşkin kıtasının kuruluşunun temelinde sırf uyak ilkesi yer almaktadır. Çapraz, düz, sarmal uyaklı dörtlüklerin ve nihayetinde kapanış beyitinin sıralaması kıtanın esas desenini oluşturur. Alışlagelmiş formülleri kullanarak Onegin kıtasını şu şekilde anlatmak mümkündür:

"Dört duraklı yamb.

Heceler 9 8 9 8 9 9 8 8 9 8 8 9 8 8

⁹⁶İrina Zolotaryova, Tatyana Mihaylova, **Pouroçniye razrabotki po russkoy literature pervaya polovina XIX veka. 10 klass 1-oe polugodie**, Moskva, BAKO, 2002, s. 50.

⁹⁷Grossman, "Oneginskaya strofa", s. 118.

⁹⁸Henri Troyat, **Puşkin I**, Çev. Oğuz Peltek, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1951, s. 388.

Uyaklar a b a b c c d d e t t e g g"⁹⁹

Onegin kıtası başlarında çapraz uyak düzeniyle sıralanan dört dize, sonra ikişer ikişer uyaklanmış dört dize, daha sonra sarmal uyak düzeniyle dört dize ve genel bir uyakla bağlanmış son iki dizeden meydana gelir. İlk dört dizede kıtada verilmek istenen düşünceye giriş yapılır. Daha sonraki ikişerli sırayla uyaklanmış dizelerde düşüncenin konusu açılır. Sonrasında sarmal uyak ile kurulu dörtlükte düşüncenin seyri yorumlanır; son dizelerin vurgulayıcı gücünü fitilleyecek olan, coşkun atmosfer veren dizeler kurulur. Kıta, genelde özlü söz niteliği taşıyan cümleler aracılığıyla düşüncenin doruğunun verilmesiyle son bulur.¹⁰⁰

Böylelikle dörtlüğün düzlük, çaprazlık, sarmallık olan tüm ilkeleri kullanılır. Bu uyak çeşitliliği Onegin kıtasına esneklik, akıcılık ve canlılık özellikleri kazandırır. "Kıtanın kodu" olarak nitelendirilen kapanış beyiti, eski zamanda kullanılan nakaratın yerine geçerek aynı biçimde kıtasal kompozisyonu tamamlar ve uyumlu bir şekilde tümüyle kıtanın esas dokusuyla birleşip kaynaşır.¹⁰¹

Onegin kıtasının rahatça görünürlüğü ve hatırda kalıcılığı Puşkin'in kendi "büyük kıtasında" yalnızca ölçüye değil aynı zamanda durak sayısına uymasından gelmektedir. Puşkin, kıtayı kısaltma ya da uzatma bakımından hiçbir yerde dört duraklı yamb düzeninden sapmaz. Uyak çeşitliliği, ölçünün tekdüzeliğini tümüyle telafi eder. Kıta titizlikle izometrik (eşhacimlilik) olma özelliği taşır. Bu kıtanın mükemmel bütünlüğüne ve ritmik tamlığına yardımcı olur.¹⁰²

Eserde Onegin kıtasının kodu yalnızca dönem şairlerinin doğal ve örnek olarak kabul ettiği tamamlama biçimi anlamı taşımaz, aynı zamanda bu sırada biçimsel bir işlev de yerine getirir. Söz konusu biçimsel işlev, keskin, vurucu, akılda kalıcı bir nokta ile kıtayı sona erdirir; bundan önceki şiir parçasını adeta sivirtir ve onu vurgular.

⁹⁹Grossman, "Oneginskaya strofa", s. 120.

¹⁰⁰Kuleşov, **a.g.e.**, s. 163.

¹⁰¹Grossman, "Oneginskaya strofa", s. 120.

¹⁰²**A.e.**, s. 121.

Vurgulama işlevi sayesinde Onegin kıtalarının sonlarında çok sayıda yarı felsefi özlü sözler serpilmiş olur. Bu özlü sözlerden birkaçı şu şekilde geçmektedir:¹⁰³

*"Alışkanlık bize istenenden fazla verilir:
Alışkanlık mutluluğumuzun alır yerini."¹⁰⁴*

*"Bağışlayalım genç yaşının taşmasına
Gençlik ateşini onun ve gençlik sayıklamasını."¹⁰⁵*

*"Kutludur bir tasalar gününün doğuşu da,
Kutludur karanlığın inişi de!"¹⁰⁶*

Onegin kıtasındaki 14 olan dize sayısı ile onun iki dördlük ve iki üçlük (üç dizelik) ilkesine göre bölünme olanağı, birçok araştırmacıyı kıta biçiminin Sone'nin kalıbıyla birbirine yakın olduğu düşüncesine sürükler. Bu kalıba göre söz dizimsel (sentaktik) bakımdan Onegin kıtası, sonenin parçaları gibi 1.dördlük (katren), 2.dördlük (katren), 1.üçlük (tertset) ve 2.üçlük (tertset¹⁰⁷) olmak üzere dört parçaya ayrılabilir. Eserden bir kıta üzerinde parçalara ayırma düşüncesi şu şekilde gerçekleştirilebilir:

1.dördlük (katren):

*"O bir işaret verse – hepsi avuçlarını vuruyor;
O içiyor – hepsi içiyor ve hepsi haykırıyor;
O gülmeye başlıyor – hepsi kahkahayı koparıyor;
Kaşlarını çatıyor – hepsi susuveriyor;"¹⁰⁸*

---

¹⁰³ A.e., s. 122.

¹⁰⁴ Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 99.

¹⁰⁵ A.e., s. 83.

¹⁰⁶ A.e., s. 258.

¹⁰⁷ Tertset: "1. Üçlü, triyo (Üç ses ya da çalgı için düzenlenmiş müzik birleşimi ve bu birleşimi çalan üç kişilik takım); 2. Üç mısralı kıta". Bkz. Gültek, **a.g.e.**, s. 1690.

¹⁰⁸ Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 215.

2.dörtlük (katren):

*"O orada efendi, anlaşılıyor bu:
Ve, Tanya artık pek duymuyor korku,
Ve, merakı canlanmış, sonra
Kapıyı araladı yaklaşıp biraz daha..."¹⁰⁹*

1.üçlük (tertset):

*"Ansızın bir rüzgar söndürüverdi eserek,
Yanmakta olan yağ lambalarının yalımını;
Ev cinleri şebekesinin kaçtı şimdi huzuru;"¹¹⁰*

2.üçlük (tertset):

*"Onegin, bakışlarıyla ışıklar saçarak,
Büyük bir gürültüyle masanın arkasından kalkıyor;
Hepsi kalktılar; o, kapılara doğru yürüyor."¹¹¹*

Böylelikle görülüyor ki olaylar dizisinde alçalan kısım ritmik ve söz dizimsel olarak "abb+acc" uyak düzenindeki iki belirgin üçlük parçaya dağılıyor. Bundan dolayı kıtanın "4+4+3+3" ilkesine göre öne sürülen bölünme biçimi, genellikle kabul edilen "4+4+4+2" halinde bölünme biçimi gibi ritmik-söz dizimsel kompozisyonun olay dizisini karşılıyor.¹¹²

Onegin kıtasında dörtlüğün konu sıralaması da Sone'nin yerleşim ilkesine göre ayrılır: 1. dörtlük - ana konu; 2. dörtlük - onun gelişimi ya da yeni ancak akraba bir konu; 1. üçlük - hikayede dönüm noktası ve 2. üçlüğü de işgal eden yeni konu. Söz konusu dönüm noktası hikayenin akışını bitiren son beyitte ya da son dizede çözülmesi için bulundurulur.¹¹³

---

¹⁰⁹A.e., s. 215.

¹¹⁰A.y.

¹¹¹A.y.

¹¹²Grossman, "Oneginskaya strofa", s. 127.

¹¹³A.e., s. 129.

Onegin kıtasında geçen olayların birçoğu bütün içinde tamamlanmamış bir içerik olarak yer alır ve sonrasında tamamlanır. Bu durum sonucu "kıtasal ulantı" meydana gelir. Yani kıtadaki konu yalnızca yer aldığı kıtayı doldurmakla kalmaz aynı zamanda bundan sonraki kıta yapısına da atlar. Şiir tümcesi verilmiş kıtanın sınırından çıkarak bir sonrakinde gelişmeye devam eder; bazen iki sıra sonrakinde bile devam eder.¹¹⁴ Bu şekilde 3. bölüm'de XXXVIII. kıtanın XXXIX. kıtaya aktarımı mevcuttur:

"Ve, soluk soluğa oradaki bir sıraya"¹¹⁵

"Devrildi..."

"O burada! Burada Yevgeni!"¹¹⁶

Onegin kıtasını biçimlendiren temel ilkesi uyak sistemi olmuştur. Uyakların konumu kompozisyonun resmini ve kıtanın konu yapısını belirlemekte ve kıtanın ritmik-söz dizimsel akışını düzenlemektedir.

Romanın ortak uyak yasası olarak anlatıma daha fazla konuşma karakteri kazandırmasıyla, açıkça anlaşılabilirliğiyle ve sadeliğiyle "hafif uyak" ilkesi öne çıkar. Puşkin, **Yevgeni Onegin** şiir-romanında adeta uyak hakkında öğretilen tüm geleneksel kuralları çürütür. Daha XVIII. yüzyılda ünlü "yasa koyucu-şairler" François de Malherbe ve Nikola Bualo tarafından¹¹⁷ Avrupa prozodisinin¹¹⁸ temeline yerleştirilen karmaşık yasaklar ve kurallar her adımda çiğnenir ve alt üst edilir. Bütün eser boyunca uyak düzeni adeta yüzyıllar boyu süren kutsal öğretilere karşı itiraz niteliğinde hizmet eder.

---

¹¹⁴A.e., s. 131.

¹¹⁵Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 150.

¹¹⁶A.e., s. 151.

¹¹⁷Grossman, "Oneginskaya strofa", s. 133.

¹¹⁸Prozodi: "Bir koşuk bestesinde, hece vurgularının müzik vurgu yükselişleriyle iyice uyuşmuş olması ve bu yoldaki kuralların hepsi". Bkz. Gültek, **a.g.e.**, s. 1325.

Kıtada bileşik sözcükle basit sözcüğü uyaklama yasağı çiğnenir. Eserde ya aynı kökten gelen sözcüklerin ya da dil bilgisel akrabalığı olan oluşumların uyaklanması söz konusudur. Puşkin bu kelimeleri kolaylıkla uyaklar:

"nenavidet" (nefret etmek) – "videt" (görmek), "çelovek" (insan) – "vek" (yüzyıl; çağ), "kumir" (put) – "mir" (dünya; barış), "şum" (gürültü) – "um" (akıl)¹¹⁹

Puşkin sıkça uyak yerine anlatıma düzyazı karakteri katan yarım uyağa (assonans) yer verir. Böylelikle konuşma doğallığı özelliği de kazanır. Eserde konuşma havası veren uyaklamanın örneklerinden bazıları şu şekilde geçer:

"druzya – menya", "moi – lyubvi", "geroiney – delfinoy", "Kremlya – moya", "kolei – zemli", "lyubvi – dni", "menya – moya"¹²⁰

Anlamsal olarak tam tersi kelimeler birbirlerinin zıttı çiftliğini oluşturdukları için zayıf uyak sayılmaktadırlar. Çünkü onlardan her biri doğal bir çağrışımla diğerini peşinden çeker. Eserde tam da bu grubun uyaklarına şu zıt kelimelerde rastlanmaktadır:

"starine" (eski zamanlar) – "novizne" (yenilik), "rodnoy" (öz, kendi) – "çujoy" (yabancı, başkasının), "po-frantsuzski" (Fransızca) – "po-ruski" (Rusça) gibi.¹²¹

Şiir-roman için oldukça karakteristik olan ve kıtaların büyük bir kısmında hakim olan konuşma üslubuna (razgovornaya stil) dikkat edilince hafif sohbet, oradan

¹¹⁹Grossman, "Oneginskaya strofa", s. 134.

¹²⁰A.e., s. 135.

¹²¹A.e., s. 136.

oraya uçuşan gevezelik, şakacı ve mahrem sohbet havası vazifesi romanın büyük bir kısmında açıkça -Örneğin, birinci bölümün neredeyse hepsi- hissedilir.

Puşkin'in şiir-romanın okurlarına samimi bir şekilde hitabı şu şekilde geçen örneklerde gerçekleşir: "Ruslan ve Lyudmila'nın dostları", "pek saygıdeğer okurum", "ve siz, lütfekar okur", "barışçıl Aonidlerin hayranı", "kim olursan ol, ey benim okurum", "dostlarım, şairinize acıyın" gibi. Genellikle daha yakın ve sohbetin bütününde tabii bir tonda çağrı hedefine konu olarak "benim okurum", ve "dostlar" hitapları şaire hizmet eder.¹²²

Eserdeki lirik yapı, soru ve ünlem tonlamalarıyla doludur. Ezgili lirikte, özellikle yüzyılın başlangıcındaki şiirlerde soru sorma, melodileştirmenin özel bir tekniği olarak hizmet eder ve Puşkin, erken döneminde tümüyle Vasili Andreyeviç Jukovski'nin "soru tonlaması temeline dayandırdığı şiirindeki" ezgisel tarzını benimser.

Şair, romanın elejik kıtalarının geniş bir şekilde gösterdiği ezgisel tarzı geç döneminde de sürdürür. Bazen bütün bir kıta burada imgelerin ve dramatik arabesklerin dikkate değer bolluğuyla birlikte ritmik olarak çeşitli şekillerde inşa edilmiş aralıksız soru zinciri yaratır.¹²³ Eserde ezgisel coşkunluk veren soru zincirlerinden bazıları şöyle geçmektedir: "Benim tanrıçalarım! ne oldunuz? Neredesiniz sizler?"¹²⁴ ya da

*"Peki ne zaman ve nerede, hangi çölde,
Çılgın o bacakları unutacaksın sen?
Ah bacaklar, bacakcağızlar! Neredesiniz şimdi?
Deviniyorsunuz nerede ilkyaz çiçeklerince?"¹²⁵ gibi.*

¹²²Grossman, "Oneginskaya strofa", s. 144.

¹²³A.e., s. 145.

¹²⁴Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 30.

¹²⁵A.e., s. 42.

Onegin kıtasının söz diziminin kuruluşu bakımından analizinde şiir-romanın genel konuşma tarzını destekleyen "diyalogların" geniş bir yer tuttuğu gözlemlenir. Diyaloglar, bazı kıtaların kendine özgü kompozisyonunu meydana getirir ve belirli bir düzende bölümün bütün parçalarını gruplar (Onegin'in Lenski'yle, Tatyana'nın dadısıyla, Onegin'in knyazla, Yaşlı Larina'nın köylü komşularıyla, sonra ise Moskova'daki kuzinleriyle diyalogları v. d.)¹²⁶

Eserde bazı bölümlerde kıta atlanmıştır. Bu kıtaların tamamlanmamış hallerine şairin çalışma taslaklarında rastlanır. Ancak eserin yayımlanmış bütününde bu kıtaların yalnızca numaraları bulunmaktadır. Numaralar ise şiir-romandaki kıtaların sırasına göre dizilidir. Kuleşov, bu hareketin amacını "büyük bir düşünsel ara" verilmesi ve okuru düşünmeye yöneltmesi şeklinde değerlendirir.¹²⁷

Sonuç olarak, Puşkin tarafından yaratılan özgün bir kıta olan Onegin kıtası şairin geçmiş edebiyat birikiminden kalan izleri özel hedefinin olabildiğince işlevsel hale gelmesi için uyarlayıp kendi tarzını oluştururken kullanarak yeni gerçekçi formülünü ürettiği bir şiir düzenidir. Şairin gerçekçiliğe giden yolunun daha geniş ve hareket edilebilir olması için ve aynı zamanda renklerinin kaybolmaması için yaratıcılığında icat ettiği bir yöntemdir. Anlatmak istediği XIX. yüzyıl ilk yarısı Rus soylu gençliğini temsil eden kahramanlarını daha detaylı, birçok yanıyla ve renkleriyle okurun gözleri önüne sermek için şiir-romanın Onegin kıtasında her türlü alanı kendi keyfiliğine göre şekillendirebilmiştir. Bu keyfilik, kıta kompozisyonunda, kıtasal ulantıda, yarım uyak düzeninde, konuşma üslubunda, ezgisel tarzda, kahramanların diyaloglarında, konudan lirik uzaklaşmalarda şairin hedefine yaklaşmasını sağlamıştır.

3.4. Kahramanlar

Puşkin'de yaşam tarzı, ahlaki yönden değiştirme amacıyla öğüt vererek değil; kahramanlarının yaratılış temeli olarak kendilerini olduğu gibi anlatma üslubuyla

---

¹²⁶Grossman, "Oneginskaya strofa", s. 154.

¹²⁷Kuleşov, **a.g.e.**, s. 165.

verilir. Bu durum kahramanın karakterinin temelinde yatan insanın çevreye bağımlılığı düşüncesiyle birlikte değerlendirilmiştir.¹²⁸

Puşkin, **Yevgeni Onegin**'de yalnızca Rus yaşamının ansiklopedik bir görünümünü resmetmekle kalmamıştır. Aynı zamanda kahramanlar ile kahramanları şekillendiren koşulları, kişinin çevresi ile karşılıklı tutumlarını, karşılıklı etkileşimlerini ve beraberliklerini genel bir görünümle birlikte vermiştir.¹²⁹

Eserde insan anlatılırken, onun derinlerdeki özü kullanılmakta ve o insanın karakterinin gündelik yaşam tabloları aracılığıyla gösterilen toplumsal nedenleri de ortaya konmaktadır.¹³⁰

3.4.1. Yazar İmgesi

Yazarın varlığının gizlenmeden açıkça ortaya konmasıyla Puşkin'in insan karakterini betimlerken kullandığı nesnel-gerçekçi yöneme verdiği önem gözlemlenmektedir.¹³¹

Yazar imgesi (obraz avtora), Onegin kahramanıyla kendini kıyaslaması sonrası daha yakından tanınır. Yazar, birinci bölümün XLV. kıtasında kendini Onegin aracılığıyla şu şekilde anlatır:

*"Sosyete koşullarının yükünü atmıştım omuzlarımdan,
Onun gibi koşuşturmalardan ben de durmuştum geri,
Onunla dostluk etmeye başladım o zamanlar.
Hoşuma gidiyordu onun kendine özgülükleri,
Düşlemlere elinde olmayan bir bağlanmışlığı,
Taklit olmayan onun ayırıksınlığı,
Ve beliren keskince ve soğuk usu.
Ben öfkeliydim, buna karşılık karamsardı o;*

¹²⁸Lotman, **a.g.e.**, s. 405.

¹²⁹Boris Suçkov, **Gerçekçiliğin Tarihi**, Çev. Aziz Çalışlar, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2009, s. 104.

¹³⁰Gukovski, **a.g.e.**, s. 155.

¹³¹Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 446.

*Tutkuların oyununu biz ikimiz de tanımuştık;
İkimize de yaşam ıstıraplar vermişti;
İkimizin de yüreğinde korlar sönmüştü;
İkimizi de artık beklemekteydi hıncı
Kör Fortuna'nın ve zamanımızın
Çın sabahında durmakta olan insanların".¹³²*

Yazar, Onegin gibi başkent soylusudur. Sesyete koşuşmalarından uzaklaşmış, Onegin ile dost olmuş bir kahramandır. Kıtada yazar, aynı zamanda Onegin'in beğendiğı karakteristik özelliklerini dile getirir, kendi mizacıyla karşılaştırır ve aynı yolu izlediklerine işaret eder.

Yevgeni Onegin' in birinci bölümün basılmasındaki hazırlık sürecinde Puşkin, metnin arkasından tipik Peterburg manzarası ile birlikte XLVIII. kıtayı resimlediğı taslak halinde bir çizim yollar. Bu çizimin eklenmesini ısrarlı bir şekilde talep eden Puşkin'in yazar ve Onegin'in iki ayrı kişi olduğunu okurun bilincinde görsel olarak da pekiştirmek istediğı görülür.¹³³

3.4.2. Çevresi Tarafından Yetiştirilen Birey: Onegin

Esere adını veren Yevgeni Onegin, birinci bölümün ilk kıtalarında okura tanıtılır. Onegin, "tüm akrabalarının" "varisi" "hovarda"¹³⁴ bir gençtir. Yazar, Onegin'i "benim iyi arkadaşım"¹³⁵ diye niteler. Onegin, devlet hizmetinde bulunup borç içindeyken her yıl üç balo veren ve sonunda iflas eden soylu bir babanın oğlu olarak Peterburg'ta Neva Nehri'nin kıyılarında doğar. Fransız olan özel eğitimcilerin elinde yaramazlıkları görmezden gelinerek yetiştirilir. Gençlik çağına geldiğindeyse saçlarını son moda göre kestirip, Londralı bir Dandy (züppe) gibi giyinir ve sonunda sosyeteye girer, orada becerilerini gösterir:

¹³²Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 53.

¹³³Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 446.

¹³⁴Puşkin, **Yevgeni Onegin: roman v stihah**, s. 55.

¹³⁵A.y.

*"O eksiksiz olarak Fransızca
Düşüncelerini anlatabiliyor ve yazabiliyordu;
Alışınca mazurka oynayabiliyordu
Ve selamlaşabiliyordu hiç yapmacıksızca;
(...) Sosyete karar verdi,
Yevgeni akıllı ve pek sevimliydi."¹³⁶*

Birinci bölümün devamında V. kıtada Onegin'in bilgilerinin yüzeysel ve az olduğu, ancak bunlarla yine bilgiçlik tasladığı; her konuya dair yüzeysel bir şekilde de olsa değinebildiği, sergilediği bilge tavırlarla kadınlarda ilgi uyandırdığı anlatılır.

VI. kıtada ise Onegin'in, epigrafları okuyacak, Latin şair Juvenal'den biraz söz edecek ve mektubunun sonuna "vale" (güle güle) yazacak kadar Latince bildiği belirtilir.¹³⁷ VII. ve VII. kıtalarda verilen bilgiler de dahil kısacası Onegin'in sosyete yıldızının parlaması ve kadınları etkilemesi için gereken bilgi ve yetilere üstünkörü bir biçimde sahip olduğu gösterilir.

Eserde, başkentin (Neva kıyılarında doğumundan başlayarak) soylu-sosyete toplumuna ait Onegin'in geçmişinden itibaren anlatılması, karakterinin yavaş yavaş nasıl oluştuğunu gösterir. Geçmişine bakıldığında düzensiz aile ortamı ve büyüdüğü aile evindeki gündelik yaşam, yabancı üslubuyla gördüğü çarpık eğitim, olgunluk çağı, boş ve sonuçsuz bir çaba içinde geçirdiği verimsiz bir sosyete yaşamı söz konusudur. Bunun yanı sıra Onegin'in geçmişinde hiçbir felaketin gerçekleşmediği görülür.¹³⁸ Aksine, çocukluğunun rahatlığı (1. bölüm-XXXVI. kıta) şu dizelerde anlatılır:

*"Bir eğlenceler ve görkem çocuğu.
Ta gün ortasına doğru uyanıyor ve yeniden
Yaşamı onun hazır sabaha dek,*

¹³⁶Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 18.

¹³⁷Puşkin, **Yevgeni Onegin: roman v stihah**, s. 56-57.

¹³⁸Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 448.

*Böyle tekdüze ve alacabulaca,
Ve yarın yine aynı, bugün nasılsa."*¹³⁹

Onegin'in yaşam koşullarında romantik bir şekilde olağanüstü hiçbir şey yoktur. Aksine, koşullar özel olarak verilen sosyal çevrenin insanları olan başkent soyluları için tipiktir. Tipik koşullar aynı zamanda tipik karakteri örmüştür.

Dönemin eleştirmenleri Onegin karakterinin tipik olma özelliğini destekler nitelikte değerlendirmelerde bulunur. Örneğin, Onegin'in başkentten herhangi bir büyük caddesinde rastladıkları insanın ta kendisi olduğunu ifade ederler. Blagoy, bu yoruma benzer örnek olarak Aleksandr Aleksandroviç Bestujiyev'in Puşkin'e yazdığı bir mektuptaki sözlerini gösterir:

*"Ben ruhuyla ve bedeniyle modaya bağlı bir züppeyi- şimdilerde tuvalet takımlarının arasında soğukluğu ve insan düşmanlığıyla gerçekte binlercesine rastladığım insanı görüyorum."*¹⁴⁰

Belinski, Onegin'i "gerçek bir karakter"¹⁴¹ olarak niteler. Onegin, bir baloda kavalie, tiyatrodaki seyirci, bir düelloda dövüşen taraflardan biri olur. Bu durum, onun bir birey olarak yaşadığı toplumda karşılıklı etkileşimin nedeni olduğunu gösterir.

Yuri Lotman, gerçekte tarihsel bir dönemin bireyi olan Onegin'in yaşadığı zamanı, eserin iç kronolojisine bakarak çıkarmıştır. Buna göre, Onegin 1795 yılında doğar.

Sekizinci bölümde XII. kıtada Onegin'in düellodan sonra kendi köyünü terk ettiğinde 26 yaşında olduğu söylenir. Onegin, köyü 1821 yılının Şubat-Mart aylarında terk eder. Bu demek ki 1795 yılında doğmuştur.

Eserin metninde **1795** yılının doğum yılı olduğuna dair gerekçelerin daha fazla olduğu düşünülse de, bu tarih kesin bir şekilde temel alınamaz. Ancak doğum yılının

¹³⁹Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 47.

¹⁴⁰Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 449.

¹⁴¹Belinski, "Statya Vosmaya "Yevgeni Onegin", s. 533.

1795 olduğu varsayılırsa Onegin, Aleksandr S. Griboyedov ve Dekabrist hareketin (14 Aralık 1825) öncülerinden olan Kontrati Rıleyev, Vladimir Rayevski, Nikolay Lorer (hepsinin doğum yılı 1795), Nikita Muravyev, Sergey Muravyev-Apostol (her ikisinin doğum yılı 1796) gibi isimlerin yaşıtıdır. Aleksandr Muravyov ve Pavel Katenin (ikisinin doğum yılı 1792), Pyotr Kaverin ve Pyotr Çaadayev'den (her ikisi de 1794) küçüktür; ancak Wilhelm Kyuhelbeker (1797), Anton Delvig (1798) ve Puşkin'den (1799) büyüktür.¹⁴²

1811-1812 yılları Onegin'in eğitiminin sona erip sosyeteye girdiği tarihlerdir. 1819 yılının kışından 1820 yılının baharına kadarki zamanı sayarak (ilk bölümün eylem zamanı) Puşkin, Onegin'in eğitimi şu şekilde ifade eder:

*"İşte böyle öldürmüştü o sekiz yılını,
Harcamıştı yaşamının en güzel zamanlarını."¹⁴³*

16-17 yaşındaki soylu bir genç, göreve ya da sosyeteye atılmak için eğitimi tamamlar. Puşkin'in de **Ulusal Eğitim Hakkında** (O narodnom vospitanii) adlı raporunda yazdığı gibi Rusya'da soylu eğitiminin "öğrenci 16 yaşına geldiğinde sona erdiği"¹⁴⁴ görülür. Ancak ilk 1-2 yılı artık sosyeteye çıktığında soylu genç, kendi maddi araçlarına sahip olmadan anne-baba evinde kalarak henüz bir yarı-çocuk yaşamı sürer. 18 yaşlarında ailesinden ayrı olarak kendi yıllık bütçesinin tutarını elde eden tamamen bağımsız bir birey konumuna geçer. Yaklaşık 1813 yılında, Onegin 18 yaşını doldurduğunda bağımsız bir şekilde yaşamaya başlar. Bunu yazar, kahramanın çalışma odasını betimlerken gösterir:

*"Her şey bezemekteydi odasını tüm
Onsekiz yaşındaki filozofun."¹⁴⁵*

---

¹⁴²Lotman, **a.g.e.**, s. 481.

¹⁴³Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 157.

¹⁴⁴Lotman, **a.g.e.**, s. 481.

¹⁴⁵Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 34.

Onegin'in başlıca ayırt edici özelliklerinden biri, eğitiminin yüzeyselliği olarak değerlendirilir.¹⁴⁶

Onegin karakterinin canlandırıldığı soylu çevrenin gerçekte eğitim ve hizmet sistemlerine bakıldığında, ev eğitiminin tipik figürü bir asilzade olan Fransız kökenli özel eğitmen olmuştur. Rus dili, edebiyat, tarih ve hatta danslar, eskrim gibi alanlara yönelik konular, kimliklerine göre davet edilen özel öğretmenler tarafından öğretilmiştir. Öğretmenin yerini asilzade özel eğitmenler (gouverner) almıştır. Söz konusu Fransız özel eğitmenler (gouverner) ve Fransız öğretmenler, nadiren derslerine ilgili davranmıştır. Rusya'da XVIII. yüzyılda (1789'daki Fransız devrimine kadar) öğretmenliği Fransa'dan gelen başka mesleklere sahip insanlar yaparken, devrimden sonra binlerce göçmen soylunun Fransa sınırlarının dışına çıkmasıyla birlikte yeni tip Fransız öğretmenler ortaya çıkmıştır.

Pahalı ve doyurucu olmayan ev eğitiminin yanında seçenek olarak özel yatılı okullar ve devlet okulları hizmet vermiştir. Ev öğretmenlerinin derslerindeki gibi özel yatılı okullarda da ortak bir program ya da herhangi bir kurallar bütünü uygulanmamıştır. Bu okullardan yalnızca soylu çevreden gelen çocuklar yararlanma hakkına sahip olmuştur.

Rus soyluların çoğunluğu geleneğe uyarak çocuklarını askeri alana hazırlamışlardır. Askeri bilimler, öğretim kurumlarında verilmiştir; ancak soylulardan bazıları ev eğitimi ya da askeri konulara dair özel dersler de almışlardır.

Üniversiteler¹⁴⁷, sivil yükseköğretim kurumları olmuştur. Bu üniversitelere bağlı hazırlık okulları olarak yatılı okullar da hizmet vermiştir. Soyluların çocukları için eğitim veren yatılı okullar, aynı zamanda diğer yüksek öğretim kurumlarına da bağlı olmuşlardır. Peterburg yakınlarındaki Tsarskoyeselo Lisesi bunlardan biridir.¹⁴⁸

Onegin'in eğitim ve askerlik durumuna bakılacak olursa, kahramanın yalnızca ev eğitimi aldığı görülür. Bununla birlikte askeri üniforma giymediği fark edilir. Bu durum onu 16-17 yaşında 1812 yılına denk gelen yaşlılarından ayırmaktadır. Ancak o genel anlamda hiçbir zaman ve hiçbir yerde hizmet etmemiştir. Herhangi bir rütbe

---

¹⁴⁶Lotman, **a.g.e.**, s. 404.

¹⁴⁷Söz konusu üniversiteler XIX. yüzyılın başında beş tanedir: Moskova, Tartu, Vilnius, Kazan ve Harkov üniversiteleri. Bkz. Lotman, **a.g.e.**, s. 499.

¹⁴⁸Lotman, **a.g.e.**, s. 495-500.

hatta en düşük seviyedeki bir memurluğa bile sahip olmamıştır. Bu da onu çağdaşlarından ayrı bir konumda tutar.¹⁴⁹

Onegin'in sıralanan özellikleriyle onun **moda olan** (modniy- eserde bu sıfat sık sık tekrarlanır) sosyete karakteri meydana çıkarılır. Esere ait taslak çalışmalarda geçen dizelerde Onegin balolara "başkent'in tüm yüksek sosyetesini ile birlikte" koşar; tiyatrodaki "saplı gözlüğü (...) yönüne çevirir/ Localarına en moda hanımların".¹⁵⁰ Rus Şair Wilhelm Kyuhelbeker'in nitelemesine göre Onegin'in ait olduğu toplum "Konuşmazlar Rusça sözle, / Nefret ederler".¹⁵¹

Zamanla Onegin içinde yaşadığı toplumun geleneklerinden ve sahip olduğu niteliklerinden sıkılır. Korkunç bir hoşnutsuzluğa düşer. Birinci bölümün XXI. kıtasında tiyatro sahnesine dalgınlıkla bakarak şunları söyler:

*"Her şeyin artık değişme zamanıdır;
Balelere nice zaman dayandım,
Ama bu Didelot'dan da artık usandım."¹⁵²*

Onegin'in sıkılıp soğuması, yapmacık bir duygu değildir. Bunu, çalışma odasında inzivaya çekilerek sosyetedeki tamamen uzaklaşması kanıtlamaktadır. Onegin'in soğumasına, birçok şey öğreten ancak hiçbir şey uygulamayan, en başta çalışmaya yönelik hiçbir yatkınlık aşılabilen yabancı asilzade özel öğretmenlerinin verdikleri kötü eğitim etki etmiştir. Sosyete yaşamını Onegin'i bir yerden başka bir yere koşturmayla, işsizlikle meşgul ederek yormuştur; ancak Onegin, herhangi bir şey yapmayı da bilmemiş ve istememiştir. Sonunda kahramanın yaşamını nasıl geçirdiği şu şekilde özetlenir (8. bölüm, XII. kıta):¹⁵³

"Yaşayagelmiş amaçsızca, emeksizce

---

¹⁴⁹A.e., s. 500.

¹⁵⁰A.e., s. 403.

¹⁵¹A.y.

¹⁵²Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 32.

¹⁵³Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 449-450.

*Ömrünün yirmialtıncı yaşına dek,
Kasvetlenmiş devinimsizliğinde özgür zamanlarının,
Bir memuriyetten, bir karıdan, bir uğraştan yoksun,
Girişmeyi hiçbir yere başaramıyordu."¹⁵⁴*

Böylelikle Onegin'in eylemsizliği, çalışmaya olan tiksintisinin nedeninin onun yetiştiriliş şeklinden geldiği çıkarımına varılır.

Puşkin tarafından, Onegin ile, doyup bıkmış, tatminsiz, sıkılgan, yaşama ve yaşama sevincine karşı kayıtsız kalan bir birey yaratılmıştır. Betimlenmek istenen, "çağın hastalığı" olan can sıkıntısına yakalanmış, dönemin gerçek bir kahramanıdır. Ancak bununla birlikte Puşkin, kahramanında sadece can sıkıntısının karakteristik özelliklerini gösterme peşinde olmamıştır. Bunun yanı sıra, onun can sıkıntısının kaynağını, yani nereden geldiğini göstermeye çalışmıştır.¹⁵⁵

Onegin, iyi bir gençtir. Aynı zamanda sıradan bir insan değildir. Ancak büyük insanlar vasfına da erişememiştir. Eylemsizlik ve hayatının bayağılığı onu boğar. Kendisine ne gerekir, yapmak istediği nedir bilmez; ancak ona ne gerekmez, ne yapmak istemez, onurlu bir yetenek yoksulu ne ile memnun olur, ne ile mutlu olur çok iyi bilir. Kendindeki gururlu yetenek yoksunluğu, onu sadece ahlaksız ilan etmekle kalmaz aynı zamanda kalbinin tutkusunu, ruhunun sıcaklığını, tüm iyi ve güzel olan yanına erişilebilirliğini elinden zorla alır.

Onegin'in nasıl yetiştirildiğine bakılacak olursa, karakterini böyle bir yetiştirme tarzı öldürmemiş olsaydı düşünülen iyi bir birey olacağı kuşkusuzdur. Onegin, sosyetenin eğlencelerinden bıkar ve bir süre balo hayatını terk eder. Sosyeteden uzak inzivanın dinginliğiyle dirilme ve ferahlama ümidine kapılır; ancak yer değiştirmenin iradeden kopamayan, koşullara bağlı edindiklerinin özünü değiştirmedini kısa süre içinde görür. Belinski, bu değerlendirmeye birinci bölümün LIV. kıtasındaki dizeleri örnek gösterir:¹⁵⁶

¹⁵⁴Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 346.

¹⁵⁵Sarıçeva, **a.g.e.**, s. 6.

¹⁵⁶Belinski, "Statya vosmaya "Yevgeni Onegin", s. 521.

*"İki gün ona göründü yeni
Kuytulara uzanan tarlalar,
Alacakaranlık meşeliklerin serinliği,
Usul derede şırıldayan sular;
Üçüncü gün tarla, tepe ve koru
Daha fazla onu ilgilendirmiyordu;
Sonra getiriyordu bunlar uykusunu;
Sonra Yevgeni açıkça gördü ki şunu,
Aynı kasvetti köyde de kasvet,
Olmasa da ne caddeler, ne saraylar,
Ne kağıt oyunları, ne şiirler, ne balolar.
Melal (Can sıkıntısı) bekliyordu onun başucunda nöbet,
Ve koşuyordu hiç bırakmadan peşini
Bir gölge yahut sadık karısı gibi".¹⁵⁷*

Onegin'in ideolojik kabuğu oldukça bellidir. O, kendini, yazarının tutumundan ve Dekabrist hareketim ideallerinden uzak bir **toplumsal tip** olarak gösterir. Politik çizgisi bakımından yazarından ayrı bir yerde durur. Bu nedenle yazarın sevimli kahramanının Onegin değil de Tatyana olduğu görülür.¹⁵⁸

Puşkin, Onegin'in yaşam tarzını, ahlaka yönelik öğütle birlikte vermek yerine, onun yaratılışının, ideolojik özünün oluşum temeli olarak yani bireyliğin belirli kurallara uygun ve ortak temeli olarak kendisinin anlatımını verir. Onegin, bulunduğu çevrede ilişkilerinin tayin ettiği durumla birlikte verilir. Yazarının yargıları aracılığıyla tanıtılmaz. Böylelikle eserde Onegin'in bir birey olarak ait olduğu çevresinden kazandığı tutum ve değişkenleriyle yer aldığı görülür.

Söz konusu döneme ait yaşam denen arka zemin, Onegin'in yetiştirilişinin tablosunu oluşturduğu kadar Tatyana'nın yetiştirilişinin Onegin'inkine zıt olan tablosunu da oluşturur. Böylelikle yaşamsal arka zemin, onların karakterlerinin,

¹⁵⁷Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 62.

¹⁵⁸Lotman, **a.g.e.**, s. 404.

tiplerinin, ahlak ve kültürünün, ideolojik temellerinin içeriğini tanımlar. Onegin, çevresi tarafından, kendisine kültürün örneği olarak, toplum yaşamının tarihsel yapısı olarak yetişmiştir; Onun yetiştirilişi belirli kurallara ve tarihe uygun bir şekilde gerçekleşmiştir.¹⁵⁹

Wilhelm Hegel (1770-1831), kentsoylu toplumunun, ikamet ettikleri ve buldukları yerleri belli ettiklerini dile getirmiştir. Bu şekilde bir yaşamla kentsoylu bireyin soyutlanmış hale geldiğini, kendini arayışlarının da yarım yamalak gerçekleştiğini belirtir. Özellikle büyük kentlerde "insanlığın, tek tek ayrı bir ilkesi ve ayrı bir amacı olan bireyler halinde çözüntüye uğrayışı, bir atomlar dünyası, en aşırı noktasına varmıştır"¹⁶⁰ değerlendirmesinde bulunur.

Yevgeni Onegin ile incelenen soylu toplumu, halkla bağlarını koparmış ve onun üzerine çıkmış küçük bir gruptur. Söz konusu grup, kökeninden itibaren araştırılır ve koşulların verdiği olumsuzluğu yaşayan birey örnekleri gösterilir. Bunlardan biri olan Onegin, huzursuz ve aradığını bulamamış bir bireydir. Kendi ülkesi olan Rusya'nın gücüne inancı kaybolmuştur. Bu inançsızlık, kendi toplumu olan soyluları ve onların aydın ortamlarını tanımamaya kadar varır (inzivaya çekilmesi). Başkalarıyla ortak çalışmaya istek duymaz; ancak gerçekten acı çeker. Dostoyevski, bu acıyı I. Petro'nun getirdiği değişikliklerden sonra soylu toplumunda ortaya çıkan **toplum hastalığı** olarak niteler ve buna Puşkin'in kahramanı Onegin'de hayat verildiğini ifade eder. Bu bakımdan Onegin'i Batılılaşma sürecinden doğan koşulların yarattığı sonucuna vardığı görülür. Puşkin'in bu hastalığa değinmeseydi bu kadar yakından tanıma fırsatının edebiyatta olanaksızlığını dile getirir. Bunun, Rus toplumunu yok edecek bir hastalık olmadığını, toplumun iyileştirilebileceğini söyler. Çözümü soyluların, halkın gerçeğini farkına varması ve onla birlikte olmayı öğrenmesinde görür.¹⁶¹

Onegin, acısının farkında bir bireydir. Bu, can sıkıntısı halinde kendini gösterir, dinmez ve daima kahramanın içinde gezer. Onegin, halkın ve halka yakın yolun izine hiç rastlamamıştır. Yetiştirilişinden beri Batılılaşmanın gölgesinde yaşayan bir birey

---

¹⁵⁹Gukovski, **a.g.e.**, s. 154.

¹⁶⁰Suçkov, **a.g.e.**, s. 113.

¹⁶¹Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, **Puşkin Üzerine Konuşma**, Çev. Tektaş Ağaoğlu, İstanbul, Bfs Yayınları, 1987, s. 17-18.

olmuştur. Bu nedenle ihtiyaç duyduğu gerçeğin yolunu bilmediği için onu bulamamıştır. Gerçek, kendisinin dışında bir yerdedir. Gerçeğin ilk olarak kendi içinde bulunmaması, sorun olarak ortaya çıkmıştır. Kendi ülkesinde kendini bilmeden yaşayan, çalışmasını öğrenmeyen, gerçek kültürden uzak kalmış biri, gerçeğin nerede bulunması gerektiğini anlamaz bile. Toplumun hangi tabakasından gelmişse, yalnızca oraya ait yerine getirilmesi gereken görevleri bilmektedir.¹⁶²

Onegin, parlak bir zeka ve oldukça ince bir duyarlılık sahibidir. Ancak aynı zamanda karamsar, bir işe yaramayan, topluma karşı olumsuz bir yaklaşım içinde olan bir adamdır. Bazı zamanlar iyi niyetli ve umutlu olsa da eyleme geçememektedir. Sonunda hep yenilgiyle karşılaşmaktadır. Onegin, söz konusu nitelikleriyle, XIX. yüzyılda Rus edebiyatında öne çıkan bir tipin örneği olur. Bu tipe **gereksiz insan** (lišniy çelovek) denilir.¹⁶³

Gereksiz insan terimi **Yevgeni Onegin**'den yirmi yıl sonra 1850 yılında İvan Sergeyeviç Turgenyev'in romanı **Gereksiz İnsanın Günlüğü**'nün (Dnevnik lişnego çeloveka) ortaya çıkmasıyla birlikte yaygın bir kullanım kazanır. Ancak **gereksiz insan** ifadesinin Onegin'e yönelik kullanımı ilk olarak Puşkin'de bulunur. **Yevgeni Onegin** şiir-romanının temize çekilmiş nüshalarından birinde Onegin, Peterburg'taki sosyete kabul gününde "daha gereksizi olmayan bir şey gibi"¹⁶⁴ nitelenir.

Onegin'in üzerine gereksiz insan ifadesinin edebi tipi kurulurken, Aleksandr İvanoviç Hertsen, kahramanın karakterinin oluştuğu sosyo-tarihsel koşulları şu şekilde tanımlar:

"Genç insan, yaltaklığın ve aşağılık şan şeref düşkünlüğünün bu dünyasında zerrece tutunacak bir yarar bulmaz. Ve, ancak, asıl bu toplumda yaşamaya mahkum kalır. Çünkü halk ona henüz bu toplumdaki daha uzaktadır. (...) Onunla halk arasında hiçbir ortak yön yoktur"¹⁶⁵

---

¹⁶²A.e., s. 31-32.

¹⁶³Berna Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 12. bsk., İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 60.

¹⁶⁴Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 455.

¹⁶⁵Gertsen, "O razvitii revolyutsionnih idey v Rossii", (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/gercen_a_i/text_0360.shtml, 4 Mayıs 2016.

Onegin'in romanın son bölümünde sosyeteye dönüşü ve taşralı genç kız olmaktan soylu bir genç hanım olmaya adım atan Tatyana'ya aşık oluşu Hertsen'in tanımını destekleyen örnekler olarak görülür.

Gelişmiş toplumsal bilincin, öncü özgürlükçü düşüncelerin taşıyıcısı Onegin, halktan uzaktır. Dmitri Blagoy, bu durumun altında Rusya'daki devrim hareketinde soylu aydınların yaşadığı trajedinin yattığını ileri sürer. Tüm ilerici düşüncelere sahip insanların önüne söz konusu uyuşmazlığın (soylu-halk) üstesinden gelme gibi büyük bir sorunu koyan Dekabrist Ayaklanmanın bastırılmasının nedeninin yattığı ifade edilir.¹⁶⁶

Onegin'den sonra gereksiz insan tipine Mihail Yuryeviç Lermontov'un **Zamanımızın Bir Kahramanı** (Geroy Naşego Vremya) adlı romanındaki Peçorin'i, İvan Sergeyeviç Turgenyev'in romanın adını taşıyan Rudin'i, İvan Aleksandroviç Gonçarov'un **Oblomov**'unda romanla aynı adı taşıyan kahramanı örnek olur.¹⁶⁷

Onegin, gereksiz insan ifadesi dışında Aleksandr Hertsen tarafından "faydası olmayan akıllı insan" (umnaya nenujnost) olarak da tanımlanır. Bu tanımda Onegin'in eylemsizlik içinde faydası olmamasına rağmen akıllı bir insan olduğu vurgulanır. Gereksiz insan olarak Onegin'in politik özü Hertsen tarafından açılırken sosyal özü ise Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov tarafından açılır.¹⁶⁸

Bir birey olarak Onegin karakterinde belirtilerin iki türü net bir biçimde görülür. Bir türde, doğuştan, bireysel ve yetiştirilişine bağlı olmayan belirtiler (zeki, önemli, çarpıcı bir insan olması); diğer türde, altında nedenlerin yattığı toplumsal, kahramanın dışında belirgin olan belirtiler bulunmaktadır. Onegin, tüm değerlerinin yanında adeta zamanının **gereksiz insanı** olur. Yetiştirilişi ve çevresiyle koşullandırılmış bu belirtiler aynı zamanda Onegin imgesinin tipik bir içeriğidir.

Böylece sanatın betimindeki insan, **birey** sorunu bölünür; onun anlayışında herbiri bir yana olmak üzere iki temaya dağılır: bir yandan, **bireyin** olanakları, potansiyelleri; diğer yandan mevcut **çevrede** onun uygulamaları. Jean-Jacques

¹⁶⁶Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 455.

¹⁶⁷Berna Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 12. bsk., İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 60-61.

¹⁶⁸Lotman, **a.g.e.**, s. 456.

Rousseau'nun (1712-1778) düşüncesine kadar uzanan bu bölünme ("İnsan iyi doğar" ve "Her şey, yaratıcının ellerinden çıkarken harikadır; her şey "insanların ellerinden geçerken" iğrenç bir hal alır"), yöntemine göre gerçekçi olmuştur. Bireyin içsel yönelimi, yaşamın -zeki, iyi, üstün yetenek sahibi insana kendi olanaklarını gerçekleştirme şansı vermeyen- bu yanlış düzenine başvurur. Onun kılığını değiştirir. Bunu yaparken ya şangırdayan bir zil olur ya da ruhça çökkün ve huzursuz bir varlık olur. Bu bölünme kaçınılmaz bir biçimde kimin suçlu olduğu sorusunu ortaya koyar. İnsanda yerleşik olan potansiyellerini hayata geçirme olanağının olmamasının nedenini sorgular.¹⁶⁹

3.4.3. "Rus Ruhü" Tatyana

Yevgeni Onegin'in iç kronolojisine göre Tatyana, 1803 yılında doğan taşra soylusu genç bir kızı canlandırır.

Esere göre 1820 yılının yazında Tatyana 17 yaşında olur (isim günü). Puşkin'in Pyotr Andreyeviç Vyazemski'ye yazdığı 29 Kasım 1824 tarihli mektubuna bakılarak kadın kahramanın yaşı hesaplanır: "17 yaşında, aşık bir kadının mektubu bu!"¹⁷⁰

Onegin gibi Tatyana da kendi çevresinden ihraç edilmiştir. Onegin gibi Tatyana da tipik bir istisna olarak nitelendirilir. Ayrıca Onegin gibi, yeni ve genç Rusya'nın temsilcilerinden biridir.¹⁷¹

Tatyana, "herkese bir yabancı gibi görünür"¹⁷² ve bu yabancılığının farkında olarak hareket eder. Kendi öz ailesinde bile başkasının kızı gibi görünmektedir.¹⁷³ Onegin'e yazdığı mektupta ailede bir başına olduğunu ve kimsenin kendisini anlamadığını dile getirir.

Tatyana, Onegin'e aşık olur. Çünkü Puşkin'in de söylediği gibi vakti gelmiştir. Tatyana'nın Onegin'e aşık olması bir rastlantı değildir. Ancak Tatyana'nın karakteri

---

¹⁶⁹Gukovski, **a.g.e.**, s. 169.

¹⁷⁰Lotman, **a.g.e.**, s. 481.

¹⁷¹Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 453.

¹⁷²Puşkin, **Yevgeni Onegin: roman v stihah**, s. 208.

¹⁷³**A.e.**, s. 92.

Onegin'inkinden tamamen başka bir toplumsal çevrede şekillenir, tamamen başka ortam ve koşullarda gelişir.

Eserde beşinci bölümün IV. kıtasında Tatyana'nın kendisinin de nedenini bilmeden "ruhuyla Rus" (russkaya duşoyu)¹⁷⁴ olduğu belirtilir. Kadın kahramanın ismi, öncesinde keyfice konulur; ancak edebiyata eski zamanlar ya da genç kızlık çağının çağrışımları olarak yerleşir.

Tatyana, Onegin'in aksine unutulmuş ücra bir köyde, Rus halk masallarının, inanışlarının, alt tabaka halkın eski zaman efsanelerinin atmosferinde büyür. Tatyana'nın çocukluk ve gençlik dönemi de Onegin'inkiyle benzeşmez. Onegin'in yetiştirilişinde yabancı asilzade özel eğitmenler, Tatyana'nın yetiştirilişinde basit bir Rus köylü kadını olan dadısı görev alır. Bu dadı Puşkin'in doğrudan işaret ettiği kendi dadısı Arina Rodionovna'nın prototipidir. Dadı, Onegin'in yetiştirilişi için söylenen lanetli eğitiminin eksiklerini ödüllendiren, halkçılığı kazandıran canlı bir kaynaktır.

Başkentteki soylu yaşamı, gecesi gündüzü belirsiz, normal olmayan bir döngüye sahipken Tatyana'nın yaşadığı köydeki soylu yaşamı doğayla tamamen uyumlu bir şekilde sürmektedir. Tatyana, sabah erken saatlerde uyanır, köylü kızları gibi ilk kar ile yüzünü, kollarını, göğsünü yıkar. Başkentte "nazik tutkunun öğretisi" (nauka strasti nejnoy)¹⁷⁵, hafif ve kısa sürede gelip usanç veren amacına ulaşma isteği söz konusuysa; köyde Tatyana için daracık gökyüzünde seçilmiş bir adama duyulacak sahici ve büyük bir aşkın hayalleri bulunur. Eserde görüldüğü üzere esasen Tatyana'nın ruh dünyasının şekillenmesinde olduğu gibi bu hayallerine de Richardson, Rousseau gibi düşünürlerden okuduğu yabancı romanlar önemli bir şekilde etki eder.

Dahası, Puşkin, kadın kahramanın Rusçayı az bildiğini ve ana dilinde kendisini zorlukla ifade ettiğini belirtir. Bu nedenle Tatyana tarafından Onegin'e gönderilen mektup Fransızca yazılır.¹⁷⁶

Puşkin, bu duruma rağmen küçümsenmeyecek derecede Onegin'e eleştirel bir ilgiyle yaklaşırken Tatyana'ya bir o kadar sempati duyar ve değer verir. Puşkin'in

---

¹⁷⁴A.e., s. 143.

¹⁷⁵A.e., s. 58.

¹⁷⁶A.e., s. 112.

Tatyana'ya yaklaşımı ve hitabında, sadık bir yaşam gerçeğine duyulan özlemin kendini gösterdiği gözlemlenir.

Tatyana, Rus kadınının oldukça olumlu, ideal bir tipidir. Söz konusu tipi canlandıran kadın kahraman Puşkin'in sadece nesnelleştirdiği bir hayal değildir. Puşkin tarafından bu tip aracılığıyla gerçekliğin yanı sıra gerçek olanın ta kendisi alınır, somut bir biçimde tarihsel olur. Tatyana'nın Onegin'e mektup gönderdiği sırada dadısıyla olan konuşması tarihteki gerçeğin kendisidir.

Tatyana, köyde yaşayan soylu bir genç hanım, ailesindense dadısına daha derinden ve içten bağlı bir toprak sahibi kızı, bilincinde ve anılarında yaşamının en iyi ve değerli olanlarına bağlı kalan bir birey olarak okurun karşısına çıkar.

Tatyana, yabancı romanlar okur; ancak onlardaki etkileyici güç Rus romanlarında 20'li yılların başlangıcına hatta ortalarına kadar (XIX. yüzyılın) henüz yoktur. Onegin'e duygularını Rusça anlatırken bile güçlük çeker. Puşkin, Tatyana'nın mektubundan beş yıl sonra (1825) bu durumu basılı olarak şu şekilde değerlendirir:

"Bizim düzyazımız henüz öylesine az işlenmiş ki, basit bir mektupta bile kendi olağan düşüncelerimizi anlatmak için gerekli kullanımları oluşturmada zorlanıyoruz".¹⁷⁷

Nitekim Puşkin, ince sanatsal-psikolojik yöntem yardımıyla Tatyana'nın **Rus ruhunu** ortaya çıkarır. Eserde kadın kahramanın gördüğü, baştan sona Rus folkloru ile donatılmış rüyası yer alır.¹⁷⁸ Rus geleneklerine göre hizmetçi kızlar Tatyana'ya fal açarlar. Tatyana'nın dadısıyla diyalogları ayrıntılı bir biçimde verilir. Buna benzer birçok olay aracılığıyla Tatyana'nın dadısından gördüğü Rus ruhuna sahip olduğu gösterilir.

Yevgeni Onegin'de **ulusallığın**, kültürün temeline, **bireyin** ahlaki içeriğine, onun değer ölçütlerine hizmet ettiği ileri sürülür.¹⁷⁹ Buna göre bir birey olarak Tatyana

¹⁷⁷Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 454.

¹⁷⁸A.y.

¹⁷⁹Gukovski, a.g.e., s. 157.

betimlenirken ulusallığın karakterinin oluşumuna Onegin'den daha çok hizmet ettiği görülür.

Tatyana, Onegin gibi kendi dünyasında ayrıcalığı olan insanlardandır. Onun kendi değer ölçütü, ilişkilerine özel bir yaklaşımı, çevresine yönelik yargıları vardır. Soyluların en nitelikli kesiminde, Avrupa'daki manevi yaşamla yakın bir bağ kurma sonucu uzun yıllar devam eden bir gelişimin getirisi olarak ortaya çıkan duygu, düşünce ve ifadelerin oluşturduğu kültürü almış bir bireydir. Akıl ve hayal dünyası Rousseau'dan ve Chateaubriand'dan başlayıp Byron'a kadar Aydınlanmacı yazarlardan ve romantiklerden etkilenir. Beğendiği yazarların kadın kahramanlarını kendisiyle kıyaslar (Klarissa, Yuliya, Delfina).¹⁸⁰

Tatyana'nın söz konusu kahramanlardan farklı olduğu görülür. Onegin ile ilişkilerinde tüm olumsuzlukların yükleneceği engel durumu ortadan kaldırılır. Örneğin, Onegin'e mektupla ilk hitap eden Tatyana olur. Çünkü bu, gururu ve asaleti zedeleyecek bir hareket olarak görülmez. Onegin'in mektuba yanıtı ise oldukça açık bir şekilde verilir. Olumsuz bir yanıt olmasına rağmen daha sonra Tatyana tarafından bu açıklık, güzel bir davranış olarak değerlendirilecektir. Tatyana ile Onegin'in ilişkileri, Tatyana'nın okuduğu romanlardaki gibi kusur ile erdemin ilişkisi değildir. Bu ilişkinin birçok yönden ortaklığa sahip iki insanın ilişkisi olduğuna varılır. İkisi de buldukları çevrede yabancı gibi görülen bireylerdir. Bundan dolayı karşılıklı anlayış gösterme haklarına sahip olmuşlardır.¹⁸¹

3.4.4. "Yarı-Rus" Birey: Lenski

Lenski, eserin iç kronolojisine göre 1803 yılında doğar. 1821 yılının Ocak ayında ise henüz 18 yaşındayken düelloda öldürülür. Bu tarihler, Onegin'in düşüncesinin aktarıldığı dizelerden çıkarılmaktadır:¹⁸²

*"(...) varsın şair kendi dünyasında
Çocukça eğlensin; onsekiz yaşında*

¹⁸⁰Kuleşov, a.g.e., s. 157.

¹⁸¹A.e., s. 158.

¹⁸²Lotman, a.g.e., s. 481.

*Bir genç için bağışlanabilir bu.*¹⁸³

Lenski, 1817 yılından (ya da 1818 yılı) 1820 yılına kadar Göttingen’de ikamet eder. 15 yaşında üniversiteye gittiği olasılıklar arasındadır. Sonrasında köyüne geri döner. Onegin de köye gider. Yani 1820 yılının baharında köyde olurlar. Böylelikle onun Almanya’da bulunuşu Alman üniversitelerinde serbest düşünce (volnodumstvo) karşısında Aleksandr Skarlatoviç Sturdza’nın söyleviyle aynı zamana rastlar.¹⁸⁴

Lenski, eserin olay örgüsüne ikinci bölümün VI. kıtasında dahil olur:

*"Orada kendi köyüne yine o zaman
Yeni bir toprak beyi daha geldi
Ve bir seçmeye öyle kılı kırk yaran
Komşulukta onun da nedenleri vardı.
Bu Vladimir Lenski adında biriydi,
Ruhuyla tam bir Göttingenliydi,
Yakışıklı, gençlik çağının doruğundaydı,
Bir şairdi ve Kant hayranıydı.
Kendisi sisli Almanya’dan
Gelmişti büyük bilgi meyveleriyle:
Özgürlüksever bir kişiliğin düşleriyle,
Bir ruhla ateşli ve yeterince tuhaf,
Hep coşkulu bir konuşma tarzıyla
Ve siyah bukleleriyle omuzlarına kadar.*¹⁸⁵

Sergey Bondi’nin açıklamasına göre Lenski’nin köyüne gelmeden önce ikamet ettiği yer olan Göttingen, üniversitesi ile tanınmış bir şehirdir. XVIII. yüzyılın sonlarında ve XIX. yüzyılın başlarında Göttingen Üniversitesi öğrencileri arasında Rusların sayısı oldukça yüksektir. Üniversite, Rus öğrencilere ideal Alman felsefesine

¹⁸³Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 249.

¹⁸⁴Lotman, **a.g.e.**, s. 482.

¹⁸⁵Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 74.

bağlılığı ve o zamanların toplum düzenine karşı gösterilen eleştirel tutumu aşılamlıdır.¹⁸⁶

Rusya'daki soylular için Avrupa, yalnızca turistik amaçlı ikamet edilecek bir yer olarak görülmez. Avrupa, onlar için bir kültür ideali, medeniyetlerinin manevi bir kaynağı olarak görülür. I. Petro, kişisel gelişim ve aydınlanma arayışı içinde Batı'ya giden Rus gezginleri için örnek olma rolü oynamıştır. Sonraki iki yüzyıl boyunca Ruslar, I. Petro'nun Batı'ya yolculuğunu devam ettirirler. Peterburg'taki soyluların çocukları Paris, Göttingen ve Leipzig'teki üniversitelerde eğitim görürler. Bundan dolayı **Yevgeni Onegin**'de Lenski'ye yakıştırılan "Göttingen ruhu" Rus soyluları için birkaç kuşağın paylaştığı Avrupalı görüş açısının simgesi haline gelir.¹⁸⁷

Lenski'nin bu şekilde yurtdışında eğitim görmesinden ve birikiminden dolayı köydeki komşuları ona "Yarı-Rus komşu" (polurusskiy sosed)¹⁸⁸ olarak hitap eder.

Lenski ile Onegin, birbirlerine tamamen zıt karakterdedirler. Ancak birlikte sık sık vakit geçirmeye başlarlar ve sırf aşırılıkları birbirleriyle uyduğu için ayrılmaz ikili olurlar. Lenski, Onegin gibi, keskin bir biçimde çevreden uzaklaşır ve çevre için de bir o kadar yabancı, kabul görmez biri olur. Her ikisi de yeni, genç Rusya'nın temsilcileridir. Lenski'nin ateşli ve coşkun romantizmi, Onegin'in soğukluğu ve şüpheciliği kadar Puşkin döneminin ilerici soylu gençliğine özgü ayırt edici bir özelliktir.¹⁸⁹

Lenski'nin karakterinin -soğuyan Onegin şüpheciliğine doğrudan karşıt olan ateşli coşkunluğunun- daha açık olması için Puşkin, kendine özgü tarihsellik yöntemini kullanır. Bu, özelliğin ortaya çıkma nedenine dair sorunu ortaya koyar ve hemen yanıt verir, özelliğin geliştiği çevreyi gösterir. Lenski'nin ateşli romantizmi, dünyanın yetkinliğine olan saf inancı, Rus gerçekliğinden tamamen uzak oluşunun bir sonucudur. Lenski'nin romantizmi, Almanya'da şekillenmiştir. Felsefede Alman idealizminin (Kant hayranı olarak) toprağında ve Schiller (1759-1805) ile Goethe'nin

---

¹⁸⁶Puşkin, **Yevgeni Onegin: roman v stihah**, s. 84.

¹⁸⁷Orlando Figes, **Nataşa'nın Dansı Rusya'nın Kültürel Tarihi**, Çev. Figen Dereli, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2009, s. 92.

¹⁸⁸Puşkin, **Yevgeni Onegin: roman v stihah**, s. 86.

¹⁸⁹Blagoy, "Yevgeni Onegin", s. 452.

(1749-1832) yer aldığı romantik Alman edebiyatında büyümüştür. Eserde, düellodan bir önceki gecede Schiller'in küçük bir cildini okuduğu geçer.

Onegin'in yarı-Rus komşusu Lenski'nin tam bir Göttingen ruhuyla birlikte verilen coşkun hayalperestliği, gerçeklik duygusunun tamamen yokluğu Puşkin tarafından anlamlı ayrıntılarla ince ince vurgulanır. Lenski, gerçekte şairaneliğiyle diğerlerine göre daha çok benzediği Rus ruhunun timsali Tatyana'dansa sıradan bir kız olan Olga'yı tercih eder. Onegin, bu ilişkide Puşkin'le uyuşarak Tatyana'yı seçmesinin Lenski'ye daha uygun olacağını söyler. Ancak Lenski, bu düşünceye bozulur ve tercihinden geri dönmez.¹⁹⁰

Lenski, romantik bir karakter olarak, tüm harikalıklara ve yüksekliğe erişebilen, bunların tadını alabilen bir benlik ile birlikte asil ve saf bir ruha sahiptir. Bunun yanı sıra, akıl olarak değil de kalben sevimli bir cahildir. Hayata dair birçok kez yorumda bulunurken, onu hiçbir zaman tanıyamamıştır. Gerçekliğin ona etkisi yoktur. Mutluluğu ve üzüntüsü hayal gücünün ürünüdür.

Lenski'nin Olga'yı sevmesi kendisi için bir gerekliliktir. Lenski, Olga'yı kendince meziyetlerle ve yetkinlikle süsler. Olga'da olmayan ve merak etmediği duygu ve düşünceleri ona mal eder. Olga'yı bir peri kızı, güzel kız, romantik bir hayal olarak görür. Olga'nın geleceğin hanımefendisi olacağından hiç şüphe duymaz.¹⁹¹ Böylelikle Onegin ve Olga ile ilişkileri aracılığıyla Lenski'nin, doğası ve dönemin ruhu itibariyle romantik bir karakter olduğu görülür.

3.4.5. Olga ve Diğer Kahramanlar

Olga, Tatyana'nın küçük kız kardeşidir. 1820 yılında Lenski'nin nişanlısı olur. O çağın normlarına göre nişanlısından birkaç yaş genç olduğu düşünülür ve aynı zamanda 15 yaşında küçük de olamaz. Bu durumda 16 yaşında olduğuna varılır. Böylelikle Tatyana, Olga'dan 1 yaş büyüktür.¹⁹²

---

¹⁹⁰A.y.

¹⁹¹Belinski, "Statya vosmaya "Yevgeni Onegin", s. 534.

¹⁹²Lotman, a.g.e., s. 481.

Olga'nın nasıl bir kahraman olduğu, ikinci bölümün XXIII. kıtasında Şu Şekilde ifade edilmiştir:

*"Her zaman alçak gönüllü, her zaman uysal,
Her zaman sabah gibi sevinç dolu,
Bir Şairin yaşamı gibi yüreği saf,
Bir aşk öpücüğü gibi tatlı,
Gökyüzü gibi mavi gözleri;
GülümseyiŐi, keten sarısı saç örgüleri,
Devinimleri, sesi, zarif endamı –
Her Şey Olga'daki... ama herhangi bir romanı
Aldığınız zaman elinize, bulursunuz olasılıkla
Bir portresini onun: pek hoş bir portre bu,
Daha önce kendim ben onu seviyordum,
Ama usanç verdi sonsuz bu portre bana."¹⁹³*

Böylelikle Olga'nın romantik bir kahraman olduğu, herhangi bir romanda görülecek kadar sıradan olduğu ve gerçekçiliğe adım atan yazarın artık bu tür kahramanlar portresinden sıkıldığı görülür. Eserde Olga, ikincil bir kahramandır. Olay örgüsüne dahil olduğu sahneler nadirdir. İlk olarak Lenski ile aşk yaŐadıđında tanınır. Tatyana'nın rüyasında kimi gördüğünü sorar. Yine Tatyana'nın isim gününde Onegin ile dans eder. Düello öncesi Lenski ile görüşür. Lenski, öldükten sonra acı çeker; ancak çabuk unuttur. Bir uhlanla evlenip onla birlikte alaya gider.

Yaşadığı olaylar üzerinden iyi, sevimli, neŐeli bir yapısı olduğu görülür. Lenski ile tanıştığında onda henüz evlenmemiŐ bütün hanımlar gibi büyüleyici bir etki bırakır; ancak ablası Tatyana gibi derin bir ruh hali gözlemlenmez.¹⁹⁴

Yevgeni Onegin'de adı geçen bir başka kahraman Kaverin, Puşkin'in arkadaŐıdır. Şairin hayatında yer alan kişilerin eserde geçmesi, eserin gerçekçi yöntemine hacim kazandıran bir durumdur. Pyotr Pavloviç Kaverin, Göttingen

¹⁹³PuŐkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 91.

¹⁹⁴Belinski, "Statya vosmaya "Yevgeni Onegin", s. 534.

Üniversitesi'nde eğitim görmüştür; Muhafız Alayı'na bağlı bir askerdir; hovarda ve düello meraklısıdır. 1810'lu yıllarda kurulan gizli bir topluluk olan **Refah Birliği**'nin üyesidir.¹⁹⁵ Eserde Kaverin, yalnızca Puşkin'le "gezip tozmakla" (yani hovardalık etmekle) kalmaz aynı zamanda Nevski'deki moda restoran Talon'da Onegin'le birlikte "tavana kadar mantar fırlatır."¹⁹⁶

Eserde yaratılan Tatyana'nın dadısının tipi, Puşkin'in dadısını canlandırmıştır. Puşkin, yakın dostlarıyla konuşmaları sırasında yalnızlığını paylaştığı bu biricik arkadaşını sıklıkla dile getirmiştir.¹⁹⁷

Eserde alt tabakada yer alan dadının dışında, başka insanlar da geçmektedir. Tiyatro girişlerinde kürkleri üzerinde yorgun düşmüş uşaklar (lakey), ateş etrafında dururken beylerine küfreden arabacılar (kuçer),¹⁹⁸ Onegin tarafından düello şahidi olarak gösterilen hizmetçi Mösyö Guillot,¹⁹⁹ Onegin'in köydeki evinde hizmet eden yaşlı kadın Anisya²⁰⁰ gibi karakterler bulunur.

Sonuç olarak, Puşkin tarafından 1820'li yılların şiirinde ve dramında elde edilen yöntem, şiir-romanda da kullanılır. Şair Puşkin, artık insanı doğaötesi bir öz olarak değil; ancak tarihsel-ulusal bir görünüş olarak, bir tip olarak gösterir. Puşkin'e göre birey, kendi kendini belirleyici bir töz değildir; ancak toplumsal bakımdan ayırt edici çizgileriyle birlikte, mevcut halkın tarihinin nesnel nedenlerinin sonucudur. Puşkin, buradan eğitim konusu, kahramanın ayrıntılı yaşam öyküsü, kahramanın şeklini aldığı ve psikolojik yapısının kaynaklandığı çevreyi açığa çıkarır. Hem Onegin'in hem de Tatyana'nın yaşam öyküleri **Yevgeni Onegin**'de bunu sunmaktadır. Bu şekildeki yaşam öyküsü kesinlikle romantik anlatımlara özgü değildir. Puşkin'de yaşam öyküsü, onun gerçekçi yönteminin temelidir. **Çevre ve tip kavramlarının** gerçekçiliğin temel kavramlarından oldukları kanısına varılır. Çevrenin nesnel nedenlerinden (tipik hal ve şartlardan) tarihin tipik görünüşü olarak insanın ortaya çıkarılması – gerçekçilik ilkesidir. Eşit koşullardaki nedenler, aynı sonuçları

---

¹⁹⁵Lotman, **a.g.e.**, s. 44.

¹⁹⁶Puşkin, **Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, s. 60.

¹⁹⁷Hasan Ali Ediz, **Puşkin**, İstanbul, Bozkurt Basımevi, 1937, s. 18.

¹⁹⁸Puşkin, **Yevgeni Onegin: roman v stihah**, s. 63.

¹⁹⁹**A.e.**, s. 172.

²⁰⁰**A.e.**, s. 187.

doğurmaktadır. Tek bir çevre tüm bireysel farklılıkların yanında benzer psikolojik yapı ve karakterleri yetiştirir. Onlardan birinin ortaya koyulan betimi, bütün bireyselliğin yanında var olan ortak özellikler, mantıken soyutlama yoluyla değil tarihsel kaynağın (çevrenin) açıkladığı tek yolla elde edilir. Bu, benzer şartlarda yaşayan ve yetiştirilen birçok insanın toplamının betimlemesi demektir. Ayrıca bu, tipin, tipik görünüşün, tipik karakterin betimidir. Puşkin'den sonra neredeyse XIX. yüzyılın gerçekçi yazarlarının hepsinde yaşam öyküsünün ve kahramanın yetiştirilişinin zorunlu olarak ayrıntılı betimi görülür. Kahramanın çocukluğuna ve gençliğine dair böyle bir anlatım kullanan diğer yazarlar şu şekilde sıralanır: İvan Aleksandroviç Gonçarov (Aduyev, Oblomov), İvan Sergeyeviç Turgenyev (Rudin), Nikolay Gavriloviç Çernişevski (Lopuhov, Vera Pavlovna, Kirsanov, Rahmetov), Nikolay Vasilyeviç Gogol (Çiçikov), Aleksandr İvanoviç Hertsen (Beltov) gibi.²⁰¹

Yevgeni Onegin'de XIX. yüzyılın başlangıcında yaşayan Rus bireylerin psikolojisi ile onları yaratan çevre, organik bir birlik içinde verilirken, eserin olay örgüsü onların bireysel ve çevresel yanlarının analiz edilmesi dışında ikinci planda tutulmaktadır. Puşkin için bireyleri (kahramanlarını) analiz etmek çevre araştırması, tarihsel açıdan inceleme ve toplumun ortak yönlerinin net bir şekilde kavranmasından geçmektedir. Bundan dolayı **Yevgeni Onegin**'de bireylerin karakterleri, birbirleriyle ilişkileri ve çeşitli çatışmaları, toplumsal yaşamın genel bir görünümü içinde verilir. Puşkin, özel yaşamları, düşünce ayrılıklarını ve duygusal çarpışmaları çevreden bağımsız olaylar olarak düşünmez. Şaire göre bunlar, çevre tarafından belirli kılınmış ve tipikleştirilmiş olup, anlatılan dönemin toplum yapısının ana çizgilerini gösterirler. Onegin'in can sıkıntısının onun kendine özgü sınıf (gereksiz insan) psikolojisini yansıttığı gözlemlenir; çağın ayırıcı niteliklerini, kişiliğin üzerinde egemen olan toplumsal ilişkileri ortaya koyması söz konusu olur.²⁰²

Puşkin, **bireyi** betimlerken kendi teması olarak sanatsal incelemenin nesnesini de göz önünde bulundurmuştur: **birey** olarak onun özelliklerinden çok, onun çevresini göz önüne almıştır. Edebiyatın nesnesi olarak çevre, mutlaka etkilediği, şekillendirdiği birey aracılığıyla ortaya çıkar; yani duruk değil, doğaötesi bir varlık olarak değil,

---

²⁰¹Gukovski, a.g.e., s. 168-169.

²⁰²Suçkov, a.g.e., s. 106.

bireyin eyleminde, onun eyleminin sonuçlarında, onun aktifliğinde, onun işlevinde çevre ifadesi belirir. Demek ki dünya, karşısına hareketsiz tözler dizisi görünümünde değil birinin diğerini etkilediği öğelerin hareket halinde bulunan akıntısı görünümünde, güç, enerji, yöneltmeli hedefler, aktif gelişim görünümünde çıkar.²⁰³

---

²⁰³Gukovski, **a.g.e.**, s. 170.

SONUÇ

Birey, kelime kökeni olarak Latincede bölünemez anlamına gelen **individu** sözcüğünden Batı dillerine geçmiştir. Latinceye ise bölünemez birlik anlamına gelen Eski Yunan dilindeki **atomon** sözcüğünden çevrilmiştir. Çalışmamızda bireyin kelime kökeni itibariyle anlamsal olarak bir birleşimin ögesini temsil ettiği tespit edilmiştir. İncelediğimiz birey kavramını Rusçada karşılayan **ličnost** sözcüğünün birey ve kişilik olmak üzere iki anlama geldiği görülmüştür.

Birey kavramının etik, felsefe, psikoloji, sosyoloji, pedagoji, estetik gibi birçok bilim dalının inceleme alanına girdiği ve her bilim dalı tarafından sahip olunan bakış açıları ve yöntemlerle incelendiği gözlenmiştir. **Yevgeni Onegin** adlı eserde Rusya'da XIX. yüzyılın ilk yarısında soylu sınıfına ait bireylerin ve toplumun canlandırılması bakımından insan ve toplum bilimlerindeki birey kavramına dair anlayış üzerinde durulmuştur.

Bu bağlamda bir bireyin sahip olduğu genel özelliklerden birinde bireyin niteliklerinin bir arada olması ve herhangi birinin olmaması durumunda, oluşumunu değiştirip kavram anlamını kaybedeceği değerlendirilerek onun bölünemez bir varlık olduğu saptanmıştır. Bir diğer özellik olarak bireyin insanlar arasında yaşanan karşılıklı etkileşimin bulunduğu ortamın nedeni olarak toplumda yer aldığı gözlemlenmiştir. Bireyin kendi başına bir duruma sahip olmayacağı, toplumdaki ilişkileri aracılığıyla onların koyduğu bir konumda duruma sahip olacağı anlaşılmıştır. Bireyin doğacağı çevrede bulunan kişilere ait olan değerleri edinme ve bunlara uyum sağlama eğilimine sahip olma özelliği belirtilmiştir. Bireyin aynı zamanda kendine ait bir kişiliği ile benzersizleşmesi söz konusudur. Bu özelliklerle birlikte bireyin varlığını sorun haline getirip incelenmesi için ön plana çıkarmasıyla bireyleştiği değerlendirilmesinde bulunulmuştur.

Toplum kavramının ise Batı dillerine Latince'den geçen **societas** sözcüğünden geldiği, anlamsal olarak ortak yaşamı karşıladığı görülmüştür. Toplumun sosyal ve bütünsel bir yapı olduğu belirtilmiştir.

Antik Dönemde insanın özel bir yaşamı olmadığı ve bağımsızlık hakkının bulunmadığı için birey olarak algılanmasından söz edilemez. Sonraki dönemde

Hıristiyanlık inancıyla birlikte Tanrı'yla olan bağı aracılığıyla bireysel varlık olarak değer verilmiştir. Ancak bu bağ içerisindeyken varlığı anlam kazanmıştır. Ortaçağ'da ise insan, toplumsal yaşamın bir parçası olarak görülmüştür. İnsan, henüz çevresinden ayrı bir varlık olma hakkını kazanmamıştır ve Tanrı'yla olan bağıyla nitelendirilmiştir. Rönesans Döneminde ise hümanizmle birlikte insanın Tanrı'dan ve toplumdan bağımsız, kendi değerleriyle üstün olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Aydınlanma Döneminde insan, bir birey olarak hukuken haklarının korunmasını talep etmiştir. XIX. yüzyılın başlangıcında ise romantizmle toplum kavramından sıyrılıp yalıtılmış bir birey anlayışı söz konusu olmuştur. Daha sonra realizmle birlikte birey toplumla olan bağı anımsamıştır; ancak yine de kendini yaşadığı çevreden gelen bir bütün olarak görmüştür.

Rusya'da Rönesans Dönemi yaşanmamıştır. Ancak yenilikçi yaklaşımdan dolayı I. Petro Döneminden itibaren Rönesans'a benzer bir dönem yaşanmıştır. Söz konusu dönemde birey kavramı ön plana çıkmıştır. Soylularda eğitim, genel kültür, sanat, mimari gibi alanlarda modernleştirme çalışmalarına gidilmiştir.

Yevgeni Onegin eserinin yazarı Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in (1799-1837) edebi kişiliği, yaşamı doğrultusunda gelişen sanatıyla birlikte irdelendiğinde yaratıcılığını etkileyen faktörler ortaya çıkmaktadır. Puşkin'in şiir-romanını yazma tasarısı sürgün dönemindeyken ortaya çıkmıştır. Öncelikle amacını belirlemiştir. XIX. yüzyıldaki Rus gençliğinin karakteristik özelliklerini anlatacağı bir eser yazmayı tasarlamıştır. Birkaç eser yazdıktan sonra yönteminin kalemını sınırladığı düşüncesine varmıştır. **Yevgeni Onegin**'de kullandığı gerçekçi yöntemle birlikte Rus toplumunu olabildiğince engin bir biçimde anlatmıştır. Anlatım biçiminde şiir-roman türünü ve esere özgü geliştirdiği Onegin kıtasını kullanmıştır.

Puşkin'in eserde yazar imgesini (obraz avtora) ortaya çıkararak nesnel-gerçekçi yöntemini pekiştirdiği gözlemlenmiştir. Eserde yazar imgesinin olay örgüsüne kahraman olarak katılması yaratıcılıkta bir yenilik niteliğinde değerlendirilmiştir.

Puşkin, 1820'lerde artık insanı kökeninde doğüstü yetilere sahip bir birey olarak değil de tarihsel-ulusal öğelerin yansıması olarak bir bakıma toplumun tipi

olarak görmüştür. Yazar, bireyin toplumsal değerlerle genel niteliklerini kazandığını, yaşadığı tarihin bir sonucu olarak şekillendiğini düşünmüştür.

Yazar, eserinde kahramanlar aracılığıyla XIX. yüzyıl başlangıcındaki Rus toplumunun ve bireylerinin genel bir görünümünü gözler önüne sermiştir. Bireylerin başkent ve taşra olmak üzere ikamet etikleri yerlere, yaşam tarzlarına, yetiştiriliş şekillerine, çevrelerine değinmiştir. Bunlar aracılığıyla kahramanların etkileşim geçirdikleri çevrelerinden doğan faktörlerle yaşamlarını sürdürdükleri gözlemlenmiştir.

Anlatılan toplumda soylular, halktan uzaklaşmış ve ondan üstün duran bir topluluktur. I. Petro'nun getirdiği reformlarla birlikte bu toplulukta Batılılaşma düşüncesinin yarattığı koşullardan etkilenen bireyler yer almaktadır. Onlar özellikle yetiştirme koşullarının yarattığı olumsuzlukları hisseden ya da yansıtan bireylerdir. Söz konusu koşulların meydana getirdiği kahraman olarak **gereksiz insan** tipi Onegin'i ortaya çıkarmıştır. Onun yaşadığı can sıkıntısının ve eylemsizliğinin nedeni yetiştiriliş şeklinden kaynaklanmıştır. Onegin, halka ait değerlerden uzak bir tiptir. Nitekim Tatyana ise dadısı sayesinde Rus ruhunu kazanabilmiş ancak aynı çevrede yaşayan bir bireydir.

Bir birey olarak Tatyana'nın Rus ruhu betimlenirken ulusallık anlayışına farklı bir bakış açısıyla hizmet ettiği görülmüştür. Tatyana, Avrupa'dan örnek alınan düşünce ve kültürel yaşamın (I. Petro reformlarından itibaren) yakınında bir bireydir. Taşra yaşamının dinginliğinde, halkın timsali dadı tarafından yetiştirildiğinden başkent-soylusu Onegin'den farklı olduğu gözlemlenmiştir. Ancak köken itibarıyla her ikisi de soylu olup Batılılaşma kültüründen gelmelerinden ötürü halka uzak kalmıştır.

Yevgeni Onegin'de kahramanlar, söz konusu dönemin bireylerinin temsilcisi olmakla kalmayarak, aynı zamanda I. Petro Dönemiyle birlikte yerleşen toplumsal yaşamın incelenmesine yardımcı olan öğeler olarak değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Andreyev, A. N.: **Teoriya literaturı: liçnost, proizvedeniye, hudojestvennoye tvorçestvo**, Çast 1., Minsk, BGU, 2004.
- Annenkov, P. V.: **Materialı dlya biografii A. S. Puşkina**, Moskva, Sovremennik, 1984.
- : **Puşkin v aleksandrovskeyu epohu**, Minsk, Limarius, 1998.
- Behramoğlu, Ataol: **Çağdaş Rus Şiir Antolojisi**, İstanbul, Can Yayınları, 2008.
- : **Rus Edebiyatında Puşkin Gerçekçiliği**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 2013.
- Belinski, V. G.: **Polnoye sobraniye soçineniy tom X: statyi i retseenzii 1846-1848**, Moskva, Akademiya nauk SSSR, 1956.
- : "Statya devyataya "Yevgeni Onegin" (Okonçanie)", **Sobraniye soçineniy v treh tomah: tom III statyi i retsenzii 1843-1848**, Moskva, OGİZ, 1948, s. 536-567.
- : "Statya şestaya", **Sobraniye soçineniy v treh tomah: tom III statyi i retsenzii 1843-1848**, Moskva, OGİZ, 1948, s. 423-450.
- : "Statya vosmaya "Yevgeni Onegin", **Sobraniye soçineniy v treh tomah: tom III statyi i retsenzii 1843-1848**, Moskva, OGİZ, 1948, s. 495-536.

- Berberoglu, Berch: **Klasik ve Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş: Eleştirel Bir Perspektif**, Çev. Can Cemgil, 2. bsk., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Blagoy, D. D.: **Masterstvo Puşkina**, Moskva, Sovetskiy pisatel, 1955.
- : **Sotsiologiya tvorçestva Puşkina**, 2. bsk., Moskva, Mir, 1931.
- : "Yevgeni Onegin", **A. S. Puşkin sobraniye soçineniy v 10 tomah: tom çetvertiy Yevgeni Onegin dramatiçeskie proizvedeniya**, Moskva, Terra, 1997, s. 443-479.
- Çumakov, Y. N.: "Sostav hudojestvennogo teksta "Evgeniya Onegina", **Puşkin i ego sovremenniki**, Pskov, Uçen. zap. Leningr. pedinstituta im A. İ. Gertsena, No:434, 1970, s. 20-33.
- Davidov, Yevgeni: "1833 god v tvorçestve Puşkina", **Puşkinskoye obşçestvo. Seriya: "poslednie godı tvorçestva Puşkina" 1833-1837**, No:1, Leningrad, RSFSR, 1933, s. 7-32.
- Dostoyevski, F. M.: **Puşkin Üzerine Konuşma**, Çev. Tektaş Ağaoğlu, İstanbul, Bfs Yayınları, 1987.
- Ediz, Hasan A.: **Puşkin**, İstanbul, Bozkurt Basımevi, 1937.
- Figes, Orlando: **Nataşa'nın Dansı Rusya'nın Kültürel Tarihi**, Çev. Figen Dereli, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2009.
- Foccroulle, B., Legros, R.,
- Todorov, T.: **Sanatta Bireyin Doğuşu**, Çev. Esra Özdoğan, 3. bsk., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014.

- Grossman, Leonid: **Jizn zameçatelnih lyudey: Puşkin**, Moskva, Molodaya gvardiya, 1958.
- : "Oneginskaya strofa", **Puşkin sbornik perviy**, Haz. Nikolay Kiryakoviç Piksarov, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo, 1924, s. 117-161.
- Gültek, Vedat: **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.
- Holşevnikov, V. E.: **Mısl, voorujennaya rifmami: poetičeskaya antologiya po istorii russkogo stiha**, 3. bsk., Sankt-Peterburg, Filologičeskiy fakultet SPBGU, 2004.
- İnanır, Emine: **I. Petro ve II. Katerina'nın Kanatları Altında XVIII. Yüzyıl Rus Edebiyatı**, İstanbul, İskenderiye Yayınları, 2008.
- Kuleşov, V. İ.: **Puşkin Yaşamı ve Sanatı**, Çev. Birsen Karaca, İstanbul, Multilingual, 2000.
- Lebedev, Y. V.: **İstoriya russkoy literaturı XIX veka v treh çastyah: çast 1 1800-1830-e godı**, Moskva, Prosveşçenie, 2007.
- Lotman, Y. M.: **Puşkin: biografiya pisatelya statyi i zametki. 1960-1990 "Yevgeni Onegin". Kommentari**, Sankt-Peterburg, İskusstvo – SPB, 1995.
- Matyuşenko, L. İ., Matyuşenko, A. G.: **Uçebniye materialı po istorii russkoy literaturı XIX veka**, Moskva, MGU, 2007.
- Maymin, Y. A.: **Puşkin. jizn i tvorçestvo**, Moskva, Nauka, 1982.
- Moran, Berna: **Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi**, 12. bsk., İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

- Myasnikov, Aleksandr: "Aleksandr Sergeyeviç Puşkin", **Velikie russkie lyudi sbornik**, Haz. V. Volodin, 2. bsk., Moskva, Molodaya gvardiya, 1985, s. 10-58.
- Nabokov, Vladimir: **Komentariy k romanu A. S. Puşkina "Evgeni Onegin"**, Çev. Nina Mistislavovna Jutovskaya v.d., Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1998.
- Olçay, Türkan: **Russkaya literatura pervoy polovini XIX veka**, Stambul, Çantay, 2011.
- Özcan, Zeki: **İnsan ve Toplum Bilimleri II (Epistemolojik ve Kavramsal Sınırlar)**, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2012.
- : "Ortaçağ'da Birey ve Bireyleşme", **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, 3. bsk., No:33, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2014, s. 11-38.
- Pospelov, G. N.: **Edebiyat Bilimi**, Çev. Yılmaz Onay, İstanbul, Evrensel Kültür Kitaplığı, 1995.
- : **Edebiyat Bilimi**, Çev. Yılmaz Onay, 2. bs., İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2005.
- : **Vvedeniye v literaturovedeniye**, 3. bsk, Moskva, Vısşaya Şkola, 1988.
- Puşkin, A. S.: "İz rannih redaktsiy: Yevgeni Onegin", **A. S. Puşkin sobraniye soçineniy v 10 tomah: tom çetvertiy Yevgeniy Onegin dramatiçeskie proizvedeniya**, Moskva, Terra, 1997, s. 385-429.
- : **Seviyordum Sizi Seçme Şiirler (Rusça-Türkçe)**, Çev. Ataol Behramoğlu, 2. bsk.,

- İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.
- :
-----:
-----:
- Yevgeni Onegin: roman v stihah**, Moskva, Detskaya literatura, 1964.
- Yevgeni Onegin**, Çev. Azer Yaran, 2. bsk., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- Revyakin, A. İ.: **İstoriya russkoy literaturı XIX veka: pervaya polovina**, 3. bsk., Moskva, Prosveşçenie, 1985.
- Sarıçeva, A. M.: **Russkaya literatura kurs lektsii: uğebnoye posobiye**, Moskva, Prospekt, 2016.
- Stolyarenko, L. D., Samigin, S. İ.: **Psihologiya liçnosti**, 3. bsk., Rostov na Donu, Feniks, 2014.
- Suçkov, Boris: **Gerçekçiliğin Tarihi**, Çev. Aziz Çalışlar, İstanbul, Doruk Yayımcılık, 2009.
- Tırkova-Vilyams, Ariadna: **Jizn Puşkina: tom pervıy 1799-1824**, 7. bsk., Moskva, Molodaya gvardiya, 2010.
- :
-----:
- Jizn Puşkina: tom vtoroy 1824-1837**, 7. bsk., Moskva, Molodaya gvardiya, 2010.
- Tomaşevski, Boris: **Puşkin kniga pervaya (1813-1824)**, Moskva-Leningrad, Akademiya nauk SSSR, 1956.
- :
-----:
- Puşkin kniga vtoraya materialı k monografii (1824-1837)**, Moskva-Leningrad, Akademiya nauk SSSR, 1961.
- Troyat, Henri: **Puşkin I**, Çev. Oğuz Peltek, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1951.
- Uzelli, Gönül: "I. Petro Döneminde Barok Portre Sanatı," **Sanat Tarihi Dergisi**, C.XVI, No:2, Ekim 2007, s. 77-90.

Vidova, O. İ.:

A. S. Puşkin i ruskiy renessans: materialı k spetskursu dlya studentov vuzov, Moskva, Drofa, 2004.

Watt, Ian:

Romanın Yükselişİ Defoe, Richardson ve Fielding Üzerine İncelemeler, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul, Metis Yayınları, 2007.

Zafer, Zeynep:

"Büyük Rus Dehası Aleksandr Sergeyeviç Puşkin", **Edebiyat ve Eleştiri Dergisi,** S. 45, Yıl:7, Ankara, Eylül-Ekim 1999, s. 64-68.

Zolotaryova, İ., Mihaylova, T.,:

Pouroçniye razrabotki po russkoy literature pervaya polovina XIX veka. 10 klass 1-oe polugodie, Moskva, BAKO, 2002.

E-KAYNAKÇA

- Belinski, V. G.: "O russkoy povesti i povestyah g. Gogolya ("Arabeski" i "Mirgorod"), **Vzglyad na russkuyu literaturu**, Moskva, Sovremennik, 1988, (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_0320.shtml, 15 Mayıs 2016.
- Fomiçev, S. A.: "Periodizatsiya tvorçestva Puškina: (k postanovke problemi)", **Puşkin: issledovaniya i materialı**, Leningrad, Nauka, 1982, C.X, (Çevrimiçi) <http://feb-web.ru/feb/pushkin/serial/isa/isa-0052.htm>, 1 Ocak 2016, s. 5-21.
- Gertsen, A. İ.: "**O razvitii revolyutsionnih idey v Rossii**" (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/gercen_a_i/text_0360.shtml, 25 Nisan 2016.
- Gogol, N. V.: "Neskolko slov o Puşkine" (Çevrimiçi) http://az.lib.ru/g/gogolx_n_w/text_0490-1.shtml, 4 Mayıs 2016.
- Gukovski, G. A.: **Puşkin i problemi realistiçeskogo stilya**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1957, (Çevrimiçi) http://feb-web.ru/feb/classics/critics/gukovsky_g/gkv/gkv.htm, 26 Ekim 2015.
- İlyenkov, E. V.: **Şto je takoye liçnost?**, Moskva, Nauka, 1984, (Çevrimiçi) <http://www.bellabs.ru/Books/Person/Person-2.html>, 4 Kasım 2015.

- Lihaçev, D. S.: "Svoeobraziye istoričeskogo puti russkoy literaturı X-XVII vekov," **O filologii**, Moskva, Vıssaya şkola, 1989, (Çevrimiçi) http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Lih/10.php, 12 Mart 2016.
- Makogonenko, G. P.: "Puti stanovleniya russkoy literaturı XVIII veka i formirovanie ee natsionalnogo svoeobraziya", **İstoriya russkoy literaturı v 4 tomah: tom 1 drevnerusskaya literatura. literatura XVIII veka**, Leningrad, Nauka, 1980, (Çevrimiçi) <http://feb-web.ru/feb/irl/rl0/rl1/rl1-465-.htm>, 10 Mart 2016, s. 465-490.
- Novikova, S. S.: **Sotsiologiya: istoriya, osnovı, institutsionalizatsiya v Rossii**, Moskva-Voronej, NPO Modek, 2000, (Çevrimiçi) http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Novik/13.php, 6 Kasım 2015.
- Petrov, S. M.: "Hudojestvennaya proza Puşkina", **Sobraniye soçineniy tom pyatıy romanı povesti**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1960, (Çevrimiçi) <http://rvb.ru/pushkin/03articles/05pr ose.htm>, 22 Ocak 2016, s. 613-632.
- Puşçin, İ. İ.: "Zapiski o Puşkine", **Puşkin v vospominaniyah sovremennikov**, 3. bsk., C.I, Sankt-Peterburg, Akedemiçeskiy Proyekt, 1998, (Çevrimiçi) <http://feb-web.ru/feb/pushkin/critics/vs1/vs1-060-.htm>, 19 Ocak 2016, s. 60-100.
- Puşkin, A. S.: "O russkoy proze", **Sobraniye soçineniy tom şestoy kritika i publitsistika**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, (Çevrimiçi)

<http://rvb.ru/pushkin/01text/07criticism/02misc/0986.htm>, 25 Ocak 2016, s. 255-256.

-----:

Puşkin A. S. polnoye sobraniye soçineniy v 16 t.: tom 3, kn. 1. stihotvoreniya, 1826-1836. skazki, Moskva-Leningrad, AN SSSR, 1948, (Çevrimiçi) <http://feb-web.ru/feb/pushkin/texts/push17/vol03/y03-396-.htm>, 21 Temmuz 2015.

-----:

Sobraniye soçineniy tom devyatıy pisma 1815-1830, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1962, (Çevrimiçi) http://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1824/1279_96.htm, 15 Ocak 2016.